

L I F E
OF
QUEEN VICTORIA.
(ILLUSTRATED).

BY
RAJA, M. BHUJANGAI
ELLORE.

వ స ం త కు సు మ ము .

శ్రీమద్విష్ణోరియా మహారాజ్ఞీ చారిత్రము.

ఇది

శివపురాణాది బహు కావ్యనాటక

గ్రంథకర్త లగు

అష్టావధాని, శ్రీరాజామంత్రిపెగడ భుజంగరావు

బహద్దరు జమీందారుగారి ప్రణీతము.

రెండవ కూర్పు.

1907.

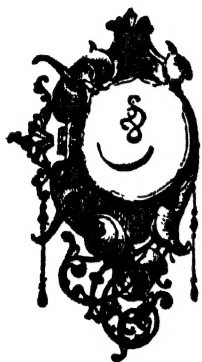
మంజువాణి ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు.

శ్రీరస్తు.

శ్రీమార్కండేయేశ్వరాయనమః.

వ స ం త కు సు ముఖమ్.

మిహికాధరాత్మజను బ్రేమమునక విడఁ జాల కె
ల్లడక, సాము మెయిన్ నహించుటను జంద్రశి
లల్ సురరాజరత్నమల్, గో మెసగంగ నేరుపు
నఁ గూర్చిన యచ్చెరువంపువిగ్రహం, బైమది గో
చరించెడు శివాకృతి మాకిడు నిష్ఠసిద్ధలక. 1

క. కొండలరాయనికూతుం

గుండలిరాడ్చూపణాధ్యు కూరిమిచెలి నా

ఖండలదారాదులచే

మెండుగ వరపుడముఁగాంచు మెలఁతంగొలతుక.

2

ఉ. వారణవక్త్రుఁడాదిగల వంద్యసుపర్వుల కెల్ల మ్రొక్కికై

వారము తల్లిదండ్రుల కవారితభక్తి దలిర్పఁ జేసి బృం

దారకభాష నాంగ్రమున ధారుణిఁ గావ్యములక రచించి రె

వ్వారలు వారి కెల్లరకు వందన మే నొనరింతు నమ్రతక.

3

క. నాకృతి కుకవికి దుష్కా

వ్యాకలనప్రియున కహిత మగు నీఁగ భువి

గైకొనును పుంటివాసనఁ

గైకొను నే యత్తరువుల ఘన గంధంబున్.

4

వ. ఇట్లు వందసీయాభి వందనంబును నిందసీయాభి నిందనంబునుం గావించి

యొక్క నవీన సచ్చరిత్రం బను నుపఘ్నంబున మత్స్యవిలాలతం బ్రా

కించువాడనై దానికిం గుదురగు మద్వంశక్రమంబు వక్కాణించెద.

చ. సిరి తన నున్దొడన్ నినిచి చేతుల బాదములొత్తుచుండఁగాఁ

గరువలితిండి పెన్బరుపు గ్రమ్మచు మేనిరుచుల్ వెలుంగ ని

ద్వరఁ గొని మేలుకాంచిన యధోక్షజా నాభిసరోరుహంబు మ

ధ్యరజము ముద్ద యై యెసఁగు ధాత జగంబుల కల్లఁ గర్తయై.

6

క. ఆతఁడు తపస్సప్రభావ

ఖ్యాతుల నిఖిలార్థస్పృశి కాద్యుల జ్ఞానో

పేతుల మునుల న్ననమున

నాతతగతిఁ గాంచె నందు హరితుం డలరున్.

7

క. ఆప్రాజ్ఞానిగోత్రంబు బ

హుప్రకార వితతశాఖ లొందెడు నందున్

సుప్రథితం బగుచున్ మం

త్రిప్రేగడాన్వయము వెలుంగు దీపమ్మగుచున్.

8

ఉ. వారిప్రధానతం దెలుపు వారిది యౌ సుపనామ మిమ్ముడికొ
హరిగుణాఘ్య మంత్రిపైగ డాన్వయ సంభవు లైనవారలకొ
వారిని వీరి బోలె దలపం దగ దిబ్బువి నాటువేలవా
రారయ నెంద టేనిఁ గల రందును మామకపూర్వు లింత లే. 9

క. అందుం గుల్పప్రతిఫల
నొందుం గుఱ్ఱా జనంగ నురుశినపూజా
నందుడు విందులపాలిఁటి
మందారమహీరుహంబ మందయశుం డై. 10

మ. అతఁ డేలూరుపురాన శైవులట తా మర్పించినం గాని ము
న్నితరుల్ శంభునిఁ బూజనేయ వలదం చేర్పాటుగా దేవతా
యతనం బడ్డఁగ నాగ్రహించి యపుడే యన్యాయంబుకొ లస
ద్గతిఁ గట్టించి ప్రతిష్ఠ జేసె నల మార్కండేయగంగాధరుకొ. 11

క. గురురాజసదృశుఁ డని నలు
గురు రాజదృష్టిఁ గీర్తిఁ గొనియాడంగా
గురురాజస మడఁగించుచు
గురురాజ సమాహ్వాయండు కొమ రొందె నిలకొ. 12

గీ. ఆమహామహాసద్వంశ మందుఁ గీర్తి
రాశి యైనట్టి యప్పల రాజమంత్రి
శేఖరుం డుదయించె నశేషసుగుణ
భూషణుం డాశ్రితోరగ భూషణుండు. 13

ఉ. అయతకీర్తి వాక్చటిమ యందును భూభరణప్రశస్తియుం
దా యురగేశ్వరుం డితని కాను సమానుఁ డటంచు వెల్లడిం
జేయు భుజంగరాయఁడ ను శ్రీకరనామముఁ దాల్చి రామయాం
బాయతనేత్రయుం దొదవె నాత్మజుఁ డప్పలరాజమంత్రికిఁ. 14

ఉ. అప్పలరాజనందనుఁ డ హర్పతితేజుఁ డమేయవైభవం
బుప్పతిలంగ లక్ష్మణర ముఖ్యపుటూశ్శ జమీనుదారుఁడై
డెప్పర మైనకీర్తిఁ బ్రకటించె దిగంతములందు నీతఁ డ
పుప్ప తగంఁడె శ్రీపతి యటంచును భూపతి యంచుఁ జెప్పఁగఁ. 1.

క. రాజా యన బహదూ రన
రాజద్విరుదములు దెచ్చి రాజిల్లె నతం
డీజగమున నతనికి ద్విజ
రా జే సరి గాక యన్య రాజులు సరియే 16

నీ. నైలింపనైంధవి నవనవపరిపుల్ల
సారసపక్షిత్తో సరస మాడి
మందరాహార్యనిర్మధితదుగ్ధపయోధి
డిండిరకాండంబు డిందుపఱచి
పూర్ణిమాచంద్రికాస్ఫూర్తివిస్ఫుటతర
కైరవసారంబుఁ గేరడించి
రాజతగిరిచరద్రాజశేఖరగాత్ర
కమనీయకాంతులఁ గలఁతపఱచి

గీ దశదిశాభిత్తికాసుధా దశ నహించి
రాజిలు భుజంగరాయ నిర్మలయశంబు
గనులఁ గాంచిన ముదమందఁ గల్గుఁ గాక
దాని వాక్రుచ్చునంత మేధావి గలఁ డె.

17

సీ. చిన్నమాడేవితోఁ జిన్నారి పొన్నారి
చిన్నెలు జూపెను చిన్ననాఁడు
శేషమాడేవి కశేషవిలాసవి
శేషముల్ జూపె విశేషవృత్తి
సీతమాడేవిఁ గా శీతలవాహినీ
శీతభోగంబుల చేతఁ దనిపె
రంగమాడేవిని రంగారుప్రాసాద
రంగబులం దల రంగఁ జేసె

నిట చతుర్వర్గలక్ష్మల నెనసెనట్లు
నల్లరింతులతోడ మనంబు దనియ
భోగదేవేంద్రుఁ డనఁగను బాబువు మీఁతె
నితని సామాన్యవిభునిఁగా నెంచ వశమె.

18

శా. అలిచె న్భూహసత్పురాణముల నార్యశ్రేణి బోధింపఁగాఁ
గీలిచె న్మృదివామదేవుపదపంకేజాతము ల్భక్తిచే
లాలిచె న్ననుఁబ్రేమ మీఁఁగను బాల్యంబాదిగా దీనులం
దేలింపెన్ ధనస్పృధి నింతులు మహి న్నేషాంబకు న్నాటియే.

19

ప. ఇట్లు జాయాచతుష్టయ సంయుక్తుడై పంచమజాయ యై పరగు
విశ్వంభరాదేవి నతిప్రయత్నంబునఁ బాలించుచుండ. 20

గీ. అగ్రమహిషికి నుదయించె నాత్మజుండు
మల్లికార్జునరావు రామమ్మ సుతయు
శేషమాంబకు సుబ్బమ శేషమ యనఁ
గలిగెఁ జాతుర్యయుతకన్య కాద్యయంబు. 21

సీ. ఆఖిలవిపశ్చిజ్జనాఽలి కెడయక
కాంక్షితార్థము లిచ్చుకల్పశాఖి
బహుతరప్రత్యర్థిబంధరసమితికి
బృథుపుష్పభరితచాంపేయశాఖి
దాఽద్రిద్ర్యసంతాపతప్తాఘలకుఁబత్తి
గురుభరం బైన న్యగ్రోధశాఖి
యమితఫలంబుల నాశితులకు నిచ్చు
సురుచిరవాసంత చూతశాఖి

గీ. చిత్రముభుజంగరాయఁ డీచ్చెఱునందు
మల్లికార్జునపుష్పమతల్లి గల్గి
భన్యమంత్రివెగడవంశవనము నెల్ల
వాసిమీఱంగ వాసింపఁజేసె నహహ. 22

మ. ఒనరం దానము లొక్కచేత నిడవే లుండుం గదే మల్లికా
ర్జునరాయండు భుజాసహస్రముచే శోభిల్లునో కార్తవీ
ర్యునిపోల్కెం దగ దానవేశ నిది యే యూహింప నౌ వాని య
ర్జునసంజ్ఞాపద మిట్టిహర్షమును సంసూచించు నం డ్రెల్లరుక. 23

క. వేయించెను సత్రములు

వ్రాయించెన్ భూరిదానపట్టిము లరులం

దోయించెన్ సత్క్రియలం

జేయించె నితండు రాజశేఖరుఁ డౌచున్.

24

క. ఏలూరున మార్కండే

యాలయమున పీఠభద్రుఁ నతిభక్తిమదిం

గీలించి ప్రతిష్ఠించెం

బాలించె నెవ్వల యనఁగఁ బరఁగినపీఠిన్.

25

గీ. విజయలక్ష్మి యె సాంగ యై వెలసె ననఁగ

విజయలక్ష్మి యనం దగు వెలఁదిమిన్న

తనకు నిష్టోపభోగసంధాత్రి యాచు

విలసదర్థాంగలక్ష్మి యై వెలయు నొప్పె.

26

గీ. విజయలక్ష్మీద్వయంబుతో విహృతి సల్పు

మల్లికార్జునరాయని మహిజనమ్ము

లేకపత్నిప్రత్యక్షుఁ డె చెంచుచుండు

రామహామహు వర్ణింప నలవి యగునె.

27

ఉ. ఆమహితాత్మనందనుడ నైతిని నేను మృకండునందనా

భ్యామహితేశ్వరాంఘ్రియుగకంజమరందరసప్రవాహపా

నామలితాంతరంగకుండ నర్హమదీయపితామహోల్లస

న్నామవిభాసమానుడ గణంగినవాడఁ గృతిన్ రచింపఁగన్.

28

సీ. నాకుఁగల్గెను పద్మనాభదుర్గామల్లి

కార్జునరావను న్నగసుతుఁడు

అతఁడు తన్నామమం దమరుదేవతల క

రుణచేత నాయురారోగ్యములను

వైశ్వర్యమును గల్గి యభిసృద్ధిఁ జెందుఁ గా

కిటుపైని మద్వంశ్యు లెల్లసృద్ధిఁ

దనరుదు రాచంద్రతారకంబుగ భర్త

మార్గానుసృత్తులై మహితరీతి

గీ. సరగ విక్టోరియారాజ్ఞి సచ్చరితము

నేను రచియింపఁ గంటి నేకోనవింశ

శతతమం బగుక్రీస్తువర్షంబునందు

నిండుదయతోడ బుధులు మన్నింతు గాక.

సీ. కవిత నా మన్మాదకల్ప మీయది గల్గ

సాఁగించ కుండంగ శక్య మగునె

యది నాకు విద్యల నభ్యసించుచు నుండ

గల్గి బాల్యంబుతోఁ గలసి కొఱుతఁ

గననీయ కుంట శృంగారరసప్రవా

హిని నలనాటకమును మొదలగు

గ్రంథముల్ రచియించి కాలాంతరమున స

త్కవికావ్యరత్నముల్ గాంచి యందు

దుర్గామల్లికార్జునరావు, తల్లి. 8.

గీ. ధ్వనిరసచమత్క్రియాదులు మనము నంటి
నాయపాండితి రసవిహీనత మొదలగు
లోపము లెఱింగి గ్రంథవిలోకన మై
కష్టముగఁ గొంతకాలము గడపి మఱియు. 30

గీ. సంస్కృతాంధ్రకృతుల్ గొన్ని చదువఁజదువ
వానియం దభిలాష మనూన మగుట
ఘనత మంజువాణీపత్తి కాముఖమునఁ
బ్రకట మొనరించుచుంటిని వానిఁ బదప. 31

ఆ. చిటుతనమునందుఁ జేసినకృత లౌట
వానియందుఁ బ్రీతి వదలలేక
యప్పుడప్పు డెల్ల నచ్చునొత్తించుట
నప్పుడపు డొనర్చినట్లు దోచు. 32

నీ. లోకానుకారసమాకలితంబు గా
నలవరించితి రాజహంసి యొకటి
కమనీయమృదుకథారమణీయ మై యుండ
రచియించితిని మనోమ యొకండు
వారనారీదుష్టభాషంబు లెఱింగింపఁ
గావించితిని వారకాంత యొకటి
కల్పఘంబుల నెల్లఁ గడకొత్తగా రచిం
చితినిమార్కండేయశతక మొకటి

గీ. అమరఁ దారావళులను బ్రహ్మసనములును

జేసి యష్టావధానంబుఁ జేసి వేడ్క

మఱియు విష్టోరియారాజ్ఞమహితచరిత

చంపువును జేయ గడఁగితి నింపుగుల్కు.

33

మ. ధరణిం బూర్వమహేశసత్కుఢల పెద్దల్ కాన్యము లేయుటఁ

విరచింపం దొరఁతొంటి నే నివుడు శ్రీవిష్టోరియారాజ్ఞ స

చ్చరితం బాధునికావసీపతులలోఁ జర్చింపఁగా నీమెకుఁ

సరి యావారు లభించు ట బుద్ధరము శశ్వత్కీర్తిసంపత్తులఁ. 34

క. ఆరాజ్ఞీమణిసచ్చరిత్రమును గాన్యంబుఁ రచింపంగ నే

నారంభించితి సాహసించితి గదా హా సాస్పదం బొదునో

గౌరీనాథుఁడు వంశదైవతము మార్కండేయశంభుండు నా

కారాధ్యుం డయి యుండ బెగ్గిలఁగ నేలాయిందు మున్మున్ను గాఁ.

ప. మాకులదైవంబును నాకుం గవితాధోరణీప్రదుండును నైన మార్కండే

యేశ్వరు నీకృతికన్యారత్నంబునకుం బరిగ్రహీతఁ గాఁ బ్రార్థించితిం

గాన నిది సర్వజనహృద్యం బై యుండుం గాదె.

36

వష్యంతములు

క. శ్రీభూమిధరఁరక

న్యాయభాస్వరవామభాగునకు నురగాధీ

శాభరణున కనవద్య

ప్రాభవజితపురనిశాచరశ్రీకునకుఁ.

37

మార్కండేయేశ్వరునకు. పృథినిచ్చుట. 10.

క. కర్కశమానసభయదున

కర్కంబుజవైరిపావకాక్షున కమృతో

దర్కనిజదర్శనునకుఁ

మార్కండేయేశ్వరునకు మారహరునకుఁ.

38

క. శర్వునకుఁ బాదవినతను

పర్వునకుఁ విశదగాత్రభద్రాధిపగం

ధర్వునకు హతనిశాచర

గర్వున కస్త్రాయమానగరుడార్వునకుఁ.

39

క. శైలాధిపబాలామృదు

హేలావినశీకృతాచ్ఛపృదయాజ్ఞునకుఁ

ధీలాలితశీలానృత

హేలాపురపాలునకును హృదయాలునకుఁ.

40

క. శశిఖండశిఖిండునకుఁ

వశిమానసహంసమునకు వరహైమవతీ

దశనచ్చదమధురసుధా

వశసంచరదంతరంగబంభరమణికిఁ.

41

క. దర్పకదర్పఘ్నునకు న

పార్పతితారాధిరాడ్రధాంగునకు దయా

తర్పితనిజభక్తునకుం

గర్పారవిభాసమానకాయచ్చవికిఁ.

42

క థా పా ర ం భ ము

ప. సమర్పణముగా నా యొనర్పం బూనిన వసంతకుసుమం బను విష్టోరి
యారాజ్ఞీచరిత్రంబునకుం గథాక్రమం బెట్టిదనిన. 43

కా. భూగోళంబున విస్తృతిం దనరుచుం బూర్వాధి మై యొప్పవీ
భాగం బెన్నఁ ద్రిఖండభాజితము గా బ్రాచీనపుండివినా
బాగా వాధిచతుష్కమధ్యమున నాభాగంబునకైత్యసం
యోగాధిక్యము గల్గి చెన్నమిగులుకై యూరోపుఖండం బొగిన్.

క. ఈఖండము తైత్త్యగుణ
శ్రీఖండ మనేకచిత్రశిల్పకృతవిశే
షాఖండము గా రాజిలు
నాఖండలభోగములకు నాస్పదమగుచున్.

45

ఉ. చల్లనివారు భూస్థితిఁ బ్రసన్నమనోగతిఁ జంద్రపాలికం
దెల్లనివారు మైరుచుల నిర్మలకీర్తులఁ గాలయాపనం
బొల్లనివారు గావున మహోన్నతవైభవు లందు మానవుల్
దెల్లనివారువంపువొర దివ్యుల నిట్లు సృజించె నేమొకో.

46

ఉ. కంటికి నింపు నింపు నల ఖండము వాయువుప్రక్కయందు న
ట్లాంటికువార్ధిలోపలఁ జెలంగుబ్రిటీషుసమాఖ్య నొంది యొం
డొంటిని నొత్తుదీవులు కడున్ సిరు లొప్పుగ వార్ధికనృపు
ట్టింటను బాల్యవేళ రచించినకన్నెలప్రాపు లో యునన్.

47

సీ. ఒకయోర మున్నీట నోలలాడుచు నుండు
 గజరాజబృందంబు కరణిఁ దోచు
 నొకచోట వారాశి మద్వప్రత్తిఁ దేలిన
 గ్రామమత్స్యదుల కరణిఁ దోచు
 నొకనంక వాతాహ తోడన్వ దుల్లాల
 కల్లోలజాలంబు కరణిఁ దోచు
 నొకప్రక్క వాణిజ్య యుక్తిగతాగత
 తరణిసందోషంబు కరణిఁ దోచు

గీ. నిమిల జలనిధిధుత విశంకటతరంగ
 వాతనిర్ఘాతజలకణ జాతసతత
 శీతలితకూలశైలప్రపాత మగుచు
 ద్వీపసముదయ మింపుగాఁ దేజిల్లు.

48

గీ. అందు నిర్మలమృత్స్నమ యంబు లైన
 కూటములచేత నెంతయుఁ గొమరు మిగిలి
 లచ్చి కిర వోచుఁ దనరు నింగ్లాం డనంగ
 ద్వీపనర్యంబు జగదేక దీప మగుచు.

49

శా. శ్వేతద్వీపము సేయఁ జాల నొకఁ డౌ శ్రీనాథశుద్ధాత్మ నే
 భాతిం గౌరవ మందఁ గల్గు ననుచుం బంతంబు మీరంగ నీ
 శ్వేతద్వీపము నిర్మలాత్మకము గాఁ జేయుంగదాస్వాశ్రిత
 వ్రాతంబుం దగు నిట్టిపేరు వినరిం పం దీని కే రూఢమై.

50

ఉ. అక్కడిరాజవంశ మల రామసు సన్నుతిపాత్ర మోచు బ్ర
న్వి క్కనుపేర నందుఁ గల పీఠసరేఁఖలు సుప్రసిద్ధిఁ బే
రుక్కునఁ గీర్తిసంపద సముచ్చితతేజమునన్ సమున్నతిం
దిక్కిరి ధిక్కిరించి గడి దేవతెమల్పు సమగ్ధు లెంతయున్ 51

సీ. కోరిక లెన్నేనిఁ గోరుకక యిడి స్వల్ప
మిచ్చితి మని సంశ యించువారు
పెరవారి యిక్కట్లు దొరఁగింపఁ బ్రాణమ్ము
లేనియు ముదముతో నిచ్చువారు
జముఁ డైన దురమునఁ జక్కఁగ నిలచిన
నెడమకేలిచపేట నడచువారు
ధర్మమార్గము చొప్పుఁ దప్పి నర్తించినఁ
దనయునితలనైనఁ దరుగువారు

గీ. పీరు లనఁ దగువారలు పీరుగాక
వారి వీరిని నెల్లను పీరు లనుచు
గారవించుటఁ గన నేతి బీరకాయ
సార మంచును ముమ్మారుఁ జాటనచ్చు 52

క. హూణులు కృతదీనజన
త్రాణులు ధర్మైకరతులు రక్షితసుజన
శ్రేణులు సంతతసత్యధు
రీణులు రిపుహరణ పర విశృంఖలబాణుల్. 53

మూడవ జారి. 15.

శా. అహలూప్రభునర్వమండలములో నాల్పైడ్డిద్రేటనం
గాహారంబులలోన నాయక మనం గణ్యత్వముం గాంచుపే
రోహో యంచ జనుల్ నుతించుచును దన్నుత్కృతతోఁ జూడఁగా
బాహునిష్ఠతనైరిపీరుఁ డననిం బాలించె ధర్మస్థితిఁ. 54

క. గర్జితగుణరాన వి
నిష్ఠితదుర్మదసపత్న నివహుఁడు సతతో
పాష్టితయశుఁడగు మూఁడవ
జాష్టి యతనిసంశమందు బాతుం డయ్యెఁ. 55

శా. ఈజాష్టిప్రభునర్వం డాటుపను లేం డ్లిప్తుల్ బుభుల్ ప్రెగ్గిడల్
రాజుల్ గొల్వఁగ దుష్టమానసకథాల్లంబు నన్తించుచున్
భూజానిత్వముఁ బూనె నార్యులకు నేపాచ్చెంబు లే కుండఁగా
వేజాడల్ పచరించుకూళగమి నువ్వెత్తుం దొలంగించుచున్ 56

మ. పరపీడల్ పరదేశపుండెఱవులం బట్టెం బొజుంగుండనం
బరిగెం గట్టును బుట్టఁ బట్టుకొని చొర్యంబుల్ గమిం గూడి జా
తర కేగె న్నిలువంగఁ జాలక యసత్యం బెందునో డాఁగె రూ
పరె దుశ్శీలము జాష్టి భూవిభుఁడు రాజ్యంబుం బ్రశాసింపుచోన్. 57

క. మది మోదవాగ్ధి తరగలు
పొదలుచు నానాట వెలికిఁ బొందె ననంగఁ
బదునేవురు సుతు లతనికి
నుదయించి రశేషజనులయుల్లము లలరన్, 58

క. కళల న్వేక్ష్యే అగుచు

క్కులదొరలో వీర నంగఁ గమనీయసితాం

గులు పదియేనుగు రగురా

జులు వెలసిరి తండ్రులచేత సురుచిరలీలక.

59

సీ. ఆయపత్యములలో నాద్యుఁ డౌనాల్గన

జార్జికిఁ గల్గె నత్యూర్జితముగ

చాన్లొట్టి యనునట్టి చక్కనికూతు రా

భామ లియోఘాట్లు ప్రభునరుండు

పత్ని గాఁ జేకొనిభావించె నిక్కంత

తాతతండ్రులయనంతరమునందు

రాణించి యింగ్లాండు రాణిగా కుండు నే

యన్యులు గల రె రాజ్యాద్దు లింక

గీ. నట్టిమగువకు నేఁ బతి నైతి నెంత

భాగ్య మొదవెను కల రె నాపాటివారు

భోగసంపద లెల్ల నాభాగ మయ్యె

మున్నొనర్చితి నోయెన్ని పున్నెములను.

60

మ. చరియింతుం గద పుష్పితోపవనముల్ చాన్లొట్టితోఁ గూడి నే

భరియింతుం గద యర్థలక్ విబుధులం బంట్లక్ ధనం బిచ్చుచుక

విరియింతుం గద కీర్తిమండలము దిగ్విధిం బ్రకాశింపఁగా

స్మరియింతుం గద యిట్టి లుండు ననుచుక స్వర్గాదిభోగంబులక.

నాల్గవ జాతి. 16.

ప్రసిద్ధు లియోఫాల్డు ప్రభువు. 17.

వ. అని మఱియు నిట్లా లియోఘాల్లు విభుండు మనోరథం బెక్కి తిరు
గుచుఁ జూడం గూడని విషయంబులం జూచుచుండె నెక్కం గూ
డని యున్నతస్థలంబు లెక్కుచుండెఁ బొందం గూడనిమహాభోగం
బులం బొందుచుండె నద్దిరా! వస్తుదాద్రిద్ర్యంబు గలదు గాని సంత
ల్పదాద్రిద్ర్యం బెవ్వరికిని లే దనుట నిశ్చితం బై యుండె. 62

గీ. దైవగతి యెవ్వనికి నైనఁ దలఁప వశ మె
ముందుఁ గాఁ గలదానికి మోద మంద
వలన దంచును బెద్దలు దెలుపుచుండ్రు
గాన నిది యెన్నఁటికి నైనఁ గల్గె యగు నె. 63

శా. ఆహా! దైవము పిన్నరాజునకు నెం తారాటముం దెచ్చె నో
హాహా! సుందరి సుందరీ నను విడఁ న్యాయం బటే యంచు స
మ్రోహంపుంజలరాశి నాతఁడు వడి న్మున్గ నొక్కప్పు డా
నీహారాంశుముఖేవతంస ముడిగెఁ దేహంబు ధాత్రీస్థలిఁ. 64

వ. ఇ ట్లాసతీరత్నంబు లోకాంతరం బలంకరింపఁ గన్నీరు మున్నీరు గా
న మ్మన్నైకాఁడు వలవలత యంతరంగంబున నిలుపం జాలక బేలతనం
బున ని ట్లని యాక్రోశింపం దొడంగె. 65

క. ఎ న్నెన్ని కోరికలనో
యెన్నుచు వే యుంటిఁ గాని పృథయంబున నో
కన్నియ కలలో వైన
న్మ న్నైప్పుడుఁ దలఁచ నిట్లు మనుఁగు న టంచుఁ. 66

కా. ఏలా జర్మనిదేశ మందుఁ గల న స్త్రీదవ్వలం దెచ్చి తో
 యేలా నాకు లభింప రాని సిరులకై హెచ్చించి తో యింతలో
 నేలా నేలఁ బడంగ న న్నడఁచి తో యీరీతిగా నక్కటా!
 యే లాభం బొనఁగూడె నీ కిటుఁ గృపాహీనాశ్మకా వైదేమా. 67

క. అని యీ గతి నాతండును
 జననీజనకులును వగినఁ జను నగు హితులం
 దను వగు నుడువుల నల్లనఁ
 దనుపం దిరపడి యథాయథంబు గ నుండక. 68

గీ. అట్టి ముయ్యేగు చైన రాపట్టిమిన్న
 లందును ద్వితీయుఁ డై నట్టి యాయ్కనకును
 బొందఁగా రాని దయ్యె సత్వత్తనక్త
 పంకజవిలోకనోత్పన్నభాగ్యగరిమ. 69

సీ. కాలవశంబునఁ గన్పట్టు సుఖమును
 దుఃఖంబు వల దని త్రోయ వశమె
 తన పుత్రు ముద్దులతనయ భూతలమును
 విడచినవర్షంబు గడపు చుండి
 మూడవజన్మయు మూడవకొమరుఁ డె
 క్లేరెన్ను నేలు విల్లియమునకును
 ఎడిరెయి డను నట్టి పడఁతుక దేవిగా
 క్కొల్పి వజ్జియును కెంటు భుత

విల్లియముస్ 4. మ్యాకు ఆఫ్ క్లెరెన్స్. 18.

విక్టోరియా రాణి గారి తండ్రి దుర్యోధను కంటి ప్రభువు. ఎడ్వర్డు. 19.

గీ. నరలు నాల్గవతనయుఁ డెడవ్వర్జనకును
జాయ విక్టోరియా మేరీలూయినాఖ్యఁ
గాఁగ నిరువురి కొక్క లగ్నంబు నందుఁ
బరిణయంబుల నొనరించె భస్యరీతి.

70

ఉ. పెండిలి మీటు నుత్సవము పుష్పిని లే దట యందు సర్వభూ
మండలనాధునందనులు మాన్యలు పెండ్లికొమారు లంట యం
దొందును గాక రెం డట మహోత్సవసంపద లెన్న నెట్టుగా
నుందునొ కన్ను లున్న ఫల మొందనలె న్నుడువంగి నల్పమే. 71

క. ఆర్యజనవినుత సద్గుణ
ధుర్య లియోఘాట్టకేనితోఁబుట్టవు వి
క్టోరియామేరీలూయిన
చర్యల కెడవర్జ మదిని సంతస మొందుక.

72

సీ. ఒకనాఁడు జననాశ్వశకట మారోహించి
యామెతోఁ గూడి వయ్యాళి కేగు
నొకవేళఁ గల్కితో నుప్పొంగి చెలరేగి
పచ్చికనేలల బంతు లాడు
నొక్కచల్లనివేళ నొండొరు కే లూని
తోరంపుపువ్వులతోఁట కేగు
నొక్కడ నిద్దంపుటుప్పరిగల నింతి
మనసురంజిలుకథల్ వినఁగఁ జేయు

గీ. మఱి యుఁ బెక్కుతెఱంగులఁ దెఱనఁ గూడి

చతురలీలావిశేషముల్ జరుపు చుండు

నిట్లు లారాచకొమరుఁ డనేకగతుల

నుల్లము ప్రమోదగరమచేఁ బల్లవింప.

73

క. తా నెంత లిడుమ లంది యు

దీనజనావనమునందు దీక్షి గలిగి య

మృనవవరుఁ డెడ సేయక

దానంబుల నెల్లవారిఁ దనుపుచు నుండున్.

74

క. సైన్యపతి యైనయప్పుడు

జన్యముల కర్హము *గుసఁస్కారముల్

మాన్యగతిం జేసి యసా

మాన్యప్రజ్ఞాడను కీర్తి మహిమై నెఱకెన్.

75

ఉ. దైర్యము వానియింటఁ గొని దాచినయట్టిమహాపదార్థమా

శౌర్యసమృద్ధి వాని విడఁ జాలక నచ్చి వరించుకన్నె స

త్కార్యపరత్వ మో జననకాలము మున్నుగ ముఖ్యమిత్ర మా

దార్యగుణంబు నవ్విభునిదాసుఁడుగా నగు నెంచిమాడఁగెన్. 76

ప. మఱి యు సర్వజనోపకార ప్రమోజనంబు గా సంస్థాపితంబు లైన

యరుఁదరిఁచెండు సమాజంబులయం దశ్యత్తుం డై తత్కార్యంబుల ని

ర్వహింపుచు సత్యవ్రతుం డనం బ్రసిద్ధిఁ గాంచిన యెద్వద్దు ప్రభువ.

గుం డొక్కనాడు తనమనంబువ.

77

విక్టోరియా రాజ్ గారి పట్టి కంటు ప్రభివ. 20.

విక్టోరియా రాజ్ కి గారి తల్లి కెంటుప్రభిష్. 20.

మ. అకటా! నాశలిదండ్రు లీసుఁ గొని న న్నన్యఁ వలెంజూతురే
మొకదా వారియనుజ్ఞ మీఱుటకు నే నొల్ల న్నిజం బింత మా
మకచాకిత్రము విన్నకన్నజనముల్ మన్నింతు రిట్లుండ పీ
రికి విద్వేషము గల్గుకారణము నేరీతిం గనుంగొందు నో. 78

చ. విడువఁ గఁ జాల ధర్మపదవిఁ విడి యుండ మటన్న నప్పుడ
య్యిడుమలఁ బొందువారిఁ గని యించుక యోర్వఁ గ లేనియుల్ల మే
పడువున నిల్పువాడఁ నిఁక వారికి నాపయి నెట్లు వైనఁ బ్రే
ముడి యుడిగెం గదా యచుకఁ బోలునె త్రుంచినతీన యేరికిఁ. 79

ఉ. తల్లినిఁ దండ్రి నెల్లపుడు దైనము లంచుఁ దలంచు చుంటి నా
యుల్లమునందు వారి కుపయుక్తకృతుల్ రచియించు చుంటి న
నొల్లక నిర్దయాత్ము లయి యొన్వనివానిఁ గఁ జూతు రయ్యయో
పల్లటిలం గఁ జాల వొకొ వారిమనంబులు నన్నుఁ జూచినఁ. 80

క. కావున నీయెడ నిలువం
గా నల దెట కైన నేగి కాలముఁ బుచ్చు
దైనము గల దటపై నని
దేవేరిం గూడి తనదు దేశము వెడలెఁ. 81

సీ. మనల బిడ్డలఁ బోలెఁ గనుంగొనునెడ్వర్లు
ద వేగు నని ధృతిఁ దరుగువారు
నలకాక్కికోబర్లు నర్మిలికూతురు
కడగండ్లఁ బడి నని యడలువారు

కన్నవారల కెంత గట్టిడెందము వీరి

నెడఁజేసి రని వెతఁ గుడుచువారు

పలుగురు కొమరులు గల రని యీతనిఁ

దొలఁగించి రే యని దూఱువారు

గీ. పాడి దప్పనిమేటికిఁ బాడుదయ్య

మెట్టిబాముల నిడె నని తీర్చువారు

నితనియార్జన మే కదా యింతదెచ్చె

నని నగించువారు నై రప్పు డచటిజనులు

82

ప. ఇట్లు బయలువెడలి మితపరివారంబుతోఁ గలిపయదినసప్రయాణంబు

ల నల్లనల్లనఁ దత్తద్దేశోచితయానంబుల నారోహించుచు రమణీమణి

నతిప్రయత్నంబునం గాపాడుచుఁ జనిచని.

83

ఉ. అత్తరుణీలలామ కతఁ డందము మీఱుపురంబులు నృహీ

ధ్రోతమముల్ నదు ల్సరసు లుత్కటపుష్పలసద్వనంబులు

గ్రోతకుశూహలంబు మదిఁ గూర్చు గఁ జూపుచుఁ బ్రాద్విగంతమం

దుత్తరవార్ధికాఖం గని యుత్సుకుఁ డైచెలిఁ జూచి యిట్లనుకొ. 84

ఉత్సాహము.

వారిరాశిభూరిపీచిబాహు లొంటి నొంటితోఁ

జేరఁ బారఁ జూచుచు నివృజృంభితాంగుఁ డై వడిం

దీరభూమి గారవించి నేర్పమీఱుఁ గొంగిటం

జేరఁబట్టెఁ గంటివే కృకీభవద్వలగ్నశో.

85

క. నీరమ్మ నురువుగమిచే

దీరము నైకతముచేతఁ దెల్లని వాచుక

వారాశినీరతీరము

లేరుపరుప రావు వారి జేక్షణ కంటే.

86

క. నీమోముఁ గాంచిరాకా

సోముఁ డనుచు బ్రమసె నే మొ సుదతీ తటినీ

కాముకుఁ డుప్పొంగెడు గితి

వేమారు మహోల్లాజాల విలసితుఁ డయ్యెన్.

87

శా. ఈవారాశితరంగము ల్కడునడిక హెచ్చెచు నంతంతకున్

గ్రావంబు ల్వలె నున్నతంబు లగుమం గాన్పించి యువ్వెత్తునం

బోవుం జిందరనంద రై చెలి దురాత్ము ల్గొంద టాకస్మిక

శ్రీ వాటిల్లగఁ గ్రిందు మీఁదెఱుంగ కీరీతిం దుదం గ్రుంగ రే. 88

క. తెర యెత్తినగితి మీను

ల్పెరరేఁగుట గడలియలలఁ బె ల్లగనిన తుం

పురుగుత్తులమొత్తం బని

కరము మదిం దోఁచుచుండె గంటి వె యబలా.

89

సీ. ఘమఘమరావంబు లమరంగఁ జెలరేఁగి

కోలాట మాడెడుకొమరుఁ జూపుఁ

బుట ముబ్బి యంతలోఁ దటుకున నణఁగుచుఁ

గుప్పిగంతులు వేయునొప్పుఁజూపుఁ

దీరంబాచెంతకుఁ జేరుచు మరలుచుఁ

జెడుగుడి యాడెడువడుపుఁ జూపు

గిరగిర నుడినడఁ దిరుగు లాడుచుఁ గుప్ప

తిరుగుడి యాడెడి తీరుఁ జూపుఁ

గీ. గసిమసఁగి నురువుముద్దలు విసరు చుండి

సఖులతో బంతు లాడెడు సౌరుఁ జూపు

మాటిమాటికి నిప్పు డీ యేటిమగఁడు

చాలలీలలఁ గ్రడించు భాతి దోచు.

90

గీ. పీచిబాహూ విలాసంబు విస్తరించ

మూలములతోడ దరినున్న భూరుహములఁ

బెల్లగించెను వార్ధి గాం భీర్యభునుఁడు

దరికిఁ జేరినకుజనులఁ దాళఁగిలఁ డె.

91

చ. చలునకుఁ బుట్టినిల్లు మణి సంపద కాకరముం గభీరతా

కలనకు తావు జంతువులు కాపుర ముండు పురంబు భూరి ని

ర్మలతకు నిక్క యం చసము రాజిలఁ జేసియుఁ జేయఁ డక్కటా!

నలున యొకింత రుచ్యతను నా కని యంబుధి యేడ్పుఁ గాంచితే. 92

చ. కలకలకంతకంతి యదె కాతుకముం బొసఁగించె నంబుధిం

గలకలముల్ వణిగ్వరులుఁ గట్టినలెక్కెములం జెలంగుటం

గలకలరాన మొప్పు విూగంబులు నచ్చుచుఁ బోవు చుంట నా

కులగతి వేటునేయుట కగోచర మయ్యెను మింటిచెంగట. 93

వ. అని యనేకవిధంబుల నక్కాణించుచు నమ్ముదితను ముదితం గాఁ
జేయుచుఁ గైదండ యొసంగి పారావార తటంబునం గొంతనడి
సంచరించునంత వారిరాక యెఱింగి యొక్క నావికుం డొనఁగూర్చిన
నానపై నమ్మగువం గూర్చుండఁజేసి యనంతరం బాజ్ఞాపుత్తుఁ
డారోహించె నంత.

94

చ. తరణి యొకింత తెమ్మెరకుఁ దాక నరిత్రముఁ ద్రిప్పి మెల్లనం
దెరలనుగర్జధారుఁ డెగఁ దీయఁ గఁ జేయఁ గ నంతలోపలం
దరగలపైకి నెక్కుచును దగ్గుచు నేగెను జంతుకోటి కీ
కరణి సుఖంబుదుఃఖమును గల్గు నటం చెఱిగించునో యనన్. 95

ఉ. ఒక్కొక్కచోట సుశృంఖల నొక్కొక్కచో నిరుపాయ లౌ ను వే
ఱొక్కడ నిమ్న మాను బుట ముబ్బు మఱొక్కడ వేణియాకృతిం
గ్రక్కునఁ దోచు నొక్కయెడ రాజపథంబును బోలు నొక్కచో
నొక్కట భంగముల్ వడుఁ బయోనిధినీరము నావ యేగుచోన్. 96

క. ఇటు లేగి యేగి యవ్వలి
తటముం దరియంగ న వ్వదాచ్యునిచేయం
గుట మూతఁగాఁగఁ గొని యా
కుటిలాలక డిగియె దరవికుంచిత తను వై.

97

వ. తదనంతరంబున.

98

ఉ. ఏకరథోత్తమంబు నపు డివ్వరు నెక్కి బవేయా యనం
బ్రాకట మైనదేశమున రమ్యతరంబని గణ్య మైయమ
ర్బా కనునట్టిపట్టణావరంబున కొం హాకనాటి కేగి సు
శ్లోకులు వార లందు మనుజు ల్బుడ మంద కసించి రొప్పుగన్. 99

క. ఆదంపతు లట వారిల
చే దేవిని దేవుఁ బోలి నేవిత టాచున్
మోదించు చుండి రర్థుల
కాదరముల్ లేనిదేశ మననిం గల దే.

100

నీ. పెండిలికై యొక పేదవాఁ డడిగినఁ
గరమున నున్న రొక్కం బొసంగు
నాకొని కృశించి యాచించుభిక్షున
కరసి వాస్తాంగులీయక మొసంగు
ధర్మకార్యమునకుఁ దగువారు గోరిన
నప్పుఁ దీసి యొసంగు నంతలోన
నాటపాటలవార లాశించి నచ్చినఁ
దనకట్టఁపుట్టముల్ దడయ కిచ్చు

గీ. నుర్వి నెడ్వర్దుసరి నదాన్యుండు గలఁ దే
యితని కిహలోకబంధువు లెల్ల దూర
మైనఁ బరలోకబంధువు లంటి వెంటఁ
దగిలి రిలఁ దేగకానికే దర మె డాగ.

101

న. ఇవ్విధమున నందుండి సాధుజనులమైత్రీచే నిల్లు మరచి వారిం దమ
వారికంటె నధికబంధువులు గాఁ దలంచుచుఁ గాలముం గడపుచు
న్నంత. 102

క. ఎ న్నెన్ని స్వాదువస్తువు
లున్నుం గడ కొత్తుఁ గాని యొక్కించుక నా
ల్కున్నినిచి యోకిలించును
కన్నెకు నన్నంబుఁ దినుట గ డ్దై తోఁచెన్. 103

మత్తకోకిల.

వాలుచూపుల మేలిమాటల వాసి తగ్గఁ గ్రమంబు గాఁ
గేలికాననయానమున్ మదికి న్భరంబు గఁ దోఁచె న
య్యాళి యు న్నెగ లై తనర్చె నయారె యాసతి నాధుకెం
గేలియూతను వీడి మూఁపునఁ గేలుఁ జేర్చె శ్రమంబునన్. 104

ఆ. మంద మైననడక మందతరం బయ్యె
ధనశ మైనమోము ధనశతరము
నర్హ మింత వట్టు న్యత్యస్త మొక్కటి
సూక్ష్మ మైనకొను స్థూల మయ్యె. 105

ఉ. అంగము లెల్ల లా నయినయప్పుడు కొను గొళించె నిప్పు డ
య్యంగము లెల్లఁ జిక్కఁగి మహత్త్వముఁ జెందెను గౌను చిత్ర మ
య్యంగనమేను కొనులకు నబ్జభవుండు సృజించువేళ నే
భంగినిఁ గీ లొనర్చె నొకొపద్మజుచేత యెఱుంగ శక్య మే. 106

ఉ. ఒత్తినకొనుదీన పడు నో యనినేర్చున మేలుతీల
 న్వాత్తి బిగించి మగ్య మిపు డల్లనఁ బెంపు నహించు చుంటచే
 నొత్తిగిలంగఁ జేసి గొ ప్రయోజనశూన్యత నన్నయట్లు గా
 నత్తరి ముత్తరు ల్విడచె నంబుజపత్రవిశాలనేత్రకుఁ. 10

ఆ. మగునయారుతీగ యెగి సాగుచుండంగ
 మగని కోర్కెతీగ నెగడి సాగె
 సతికి గర్భభరము వితత మాచుండంగఁ
 బతికి మోదభరము వితతమయ్యె. 108

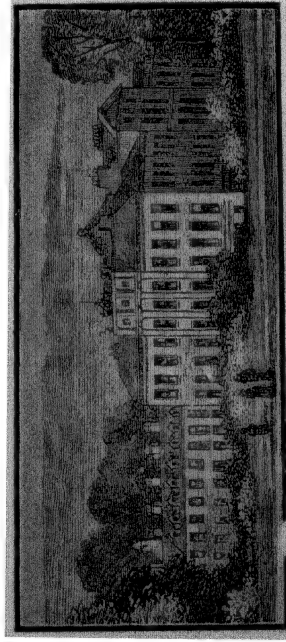
ఉ. ఎన్నఁడు నోటఁ బెట్టనివి యిట్టము లై మదిఁ దోచి భర్తతో
 విన్నప మాచరించుటకు వేడ్క వహింపదు నాన నానియా
 సన్న యెఱింగి యాతఁ డవి చక్కటిదెచ్చినఁ జేతఁ బూని యా
 చిన్నది నాకు నై శ్రమముఁ జెందునొ నాథుఁ డటంచుఁ జింతిలుక.

కా. రాజీనప్రియుగర్థమందుఁ గొను నాప్రాగ్దిక్కు నుంబోలె నీ
 రాజీవాయతనేత్ర చూడ బెడఁ గై రాజిల్లు చున్నట్టిస
 త్రేజంబుక ధరియించుచుండఁ గద యాతిగ్మాంశునిం బోలె నిం
 దే జంశూస్తమ ముండె నో యనుచుఁ దా నెడ్వడ్డు భావించెడుక.

స. ఇవ్విధంబున విష్టోరియామేరీ లూయిసాబేవి దెప్పాదంబు నిస్తరించి
 క్రమంబునం బరిపుష్టాంగి యై కళాసంపూర్ణయైన చంద్రమూర్తియుం
 బోలె మనోజ్ఞాంగియై నిండుమా లై యుండ నాకెంటుప్రభువర్యుం
 డు నాకుం బ్రథమాపత్యం బన్యదేశంబునం గలుగుట యన్వర్తం బని
 తలంచి యొక్కనాడు. 111

కన్సిగుటానగరము. రాష్ట్రీగారు జన్మించిన గృహము. 29.

న. అరదముపైఁ బొలంతి నిడి యశ్వపువాగెలఁ దా నె పూని నా
గరికులు కొంతదూర మరుగఁక విడఁ జాలక పీడి యామెముం
గురు లొకయింతదూఁగఁ గనుగొంచు ఎయంబుల మెల్లమెల్లనం
జరపుచు సుత్తరాంబునిధి శాఖఁ గ నెం దడ వేగి వేడ్కతోక. 112

క. కాండధని దాటి మరలం
గొండొకద వే్వేగి రాచకొలమునఁగలవా
రుండఁగ నుచితం బగు నిం
క్లాండునఁ గెన్పింట్టి ననునగరమునకేగెక. 113

క. అందు వసింపఁగ భామిని
కిం దొమ్మిదినెలలు నిండెఁ గెన్పింట్టనులో
సుందరులు ప్రొద్దుప్రొద్దుం
బొందుగఁ గనిపెట్టి నచ్చి పోదురు నెమ్మిక. 114

గీ. సతికి నీశ్శాడుప్రొద్దులు జరుగు చుండ
నామెపైఁ బ్రీతి యంతంత కతిశయించి
ఫలముగర్భమునంగలకలమలక్ష్మి
బోలెఁ గాందుచు ముదమునఁ బొదలె నతఁడు. 115

సీ. యువజనంబుల నెల్ల సురుతరసంమోహ
మగ్నులఁ గావించు మాంత్రికుండు
ప్రబలజిహ్వదోష బాధితకోకిల
వాగ్బంధ ముడిపెడు వైద్యనరుండు

దూప్లి యమటఁ మాలుతేట్లుకు రస

దానం బొనర్చెడు ధర్మశాలి

శాఖిలతాగుల్మ శైలూషులకు మంచి

ప్రాత్రముల్ నియమించు సూత్రధారుఁ

గీ. డగుచుఁ బొగ డొందియొక్కొత్త సాగసు నొసఁగి

లోకముల నెల్ల నపు డన్య ధాకరించు

శక్తిచే మించుచుండు వసంతకుసుమయ

మఖిలదేశంబు గొబ్బున నావరించె.

116

క. ధరణీరుహములు తామెం

డారుతో నిక్కార్మ మిట్టు లొకకాలమునఁ

జరుపుద మనుకొని చేసిన

కరణిఁ సారుగాకుల్లెఁ గ్రక్కున రాల్చెఁ.

117

సీ. తొలు దొల్ల మోసులై తోచిమాఁకులనఁటి

కోయిలకన్నుల కొమరుమిగులుఁ

దల యెత్తి మెల్లన మొలక లై కాన్పించి

పికిలికుచ్చులరీతిఁ బెంపుఁ జూపు

నంతంత చెక్కిని యా కేరుపడునంతఁ

గృకవాకుశిఖిలను గ్రేణిసేయుఁ

గొనసాఁగి తీవ లై మొనఁ జూపు చున్నంత

గరుడపక్షంబుల మురుపుఁ జూపుఁ

గీ. గాచి సాగింసు మరుని చేకత్తు లనఁగ
వేళవేళకు నొకవిత డాలుఁ బూని
మంజిమంబున కిర వైన కెంజివురులు
మెల్లమెల్లన మాఁకుల నుల్లసిల్లె. 118

గీ. పృథ్వీలకు నత్తరినిఁ జిత్తెనృత్తి గలఁగెఁ
దరుణజనముల నిఁకఁ జెప్పఁ దలఁప నేల
మొరడుమాఁకులు చక్కనిమొలక లెత్తె
నింక నెలమాఁకులను నచియింప నేల. 119

క. బ్రసవించె నెల్లవల్లులుఁ
గుసుమముల నసంతవేళఁ గోమలరీతిం
బ్రసవించెడు నీగతి నొక
కుసుమము నెడ్వర్ణవిభుని కోమలి యనఁగఁ. 120

క. నాయంతటియేలిక యీ
చాయం బ్రభవించు నంను సకుశూహలుఁడై
పాయక కనుఁగొనుటకు నన
ఛాయాప్రియుఁ డుత్తరమునఁ జనఁగఁదొడంగఁ. 121

చ. త్వర పడి కర్ణముల్ జరపి నచ్చె 'వారు ను నచ్చి క్రమ్మరఁ
జరువుదు మన్నవారలు ను జయ్యన నిండ్లకు నచ్చి కార్యముల్
జెరచెడు వారు నైరి పెరసీమల కేగినకార్యతత్పరుల్
దరుణులఁ జూచుజేడ్ప యెడదం బెరచేచఁగ నట్టియామనిఁ 122

ఉ. ఓయెలనాగలార! వినుఁ డోతరుణోత్తమలార! యిట్లు పం
చాయుధునాజ్ఞ యొండొరుల నామనివేశల వీడ కుండుఁ డో
హో యని యెల్లవారు విన నుచ్చితచీఘ్రకలస్వనంబుతోఁ
గోయిలపిండు నదైసలఁ గ్రుమ్మరి చాటఁ దొడంగె నయ్యెడన్. 123

క. తుమ్మెదలు స్వాదుమకరం
దమ్ములు తనియంగఁ గ్రోలి తరుణులతోడన్
సమ్మద ముప్పతిలం గా
నమ్ములు సేయం దొడంగె నవనవఘటితిన్. 124

గీ. నిర్మలుల కుపకృతియు ననిర్మలులకు
నపకృతియుఁ జేయు నేలిక యవతరించు
ననుచుఁ బ్రకటించుకరణి నయ్యనసరమున
నహము లభివృద్ధిని. వహించె నణంగె నిశలు. 125

గీ. దిశలు నీహారమును బాసి తెల్వి మీఁతె
నాకసం బభ్రహూన్య మై యమల మయ్యెఁ
బుప్పితారామలసిత యై పుడమి యెసంగెఁ
బ్రజలు భాసిల్లి రపుడు నీరుజత గాంచి. 126

ఉ. అట్టివినిర్మలంపు సమయంబున నెమ్మదిఁ గెంటు తేనికిం
దొట్టినమోదవార్ధి వెలి దొల్కఁగ నెచ్చెలిపిండుకన్దోవల్
నెట్టన నుల్లసిల్ల రమణీమణి యా మెరిలాయినాఖ్యకుం
బుట్టె సుపుత్రి శుభ్రదుచి భూర్వదిగంగన కిందులేఖ నాన్. 127

క. పదునెనిమిదిశతములపైఁ

బదితొమ్మిదియైనక్రీస్తునర్వమునం ది

ర్వదినాల్గవమెయినెలనిశ

నుదయించెఁ జతుర్థఘంట నుత్పన్న మలరక్ష.

128

చ. అనుపహతప్రమోదఘటనాసదృశం బగునట్టిపుత్త్రికా

జననశుభప్రసృత్తిని వెన న్వినిపించినసత్త్రియాసభీ

జనమునకుం బ్రతిప్రియ మొసంగుటకుం దగినట్టివస్తువుం

గనుఁగొన లేక చిత్తమునఁ గల్గినచింత యణంచె మోదమున్. 129

ఉ. దాదులగుంపు బాలికకుఁ దానముఁజేసి కవోష్ణవారిచే

మోదము మీఁఁ గాఁ గుబుసముం దొడి పాత్తుల నించె శుక్తిగ

ర్వోదిత మైనమాక్తికము నొప్పుగఁ బుల్లడిగించి నేర్వనన్

గేదగిరేకుసంపుటము గీల్కొనఁ జేసినభాతి మీఁఁగన్. 130

క. తల్లి యు నప్పడు గడురం

జ్ఞాన బాలామణీవిశేషితరుచి యై

నల్లక విస్ఫుటసుమనో

నల్లరిచే వాసి మీఁబువైఖరి దోఁపన్.

131

క. చల్లనికమ్మనితెమ్మెర

యెల్లెడల న్వచె లోకహితవార్తం దా

నుల్లాసంబున జనులకుఁ

దెల్లము నేయంగఁ గోరి తిరుగు ననం గాన్.

132

గీ. ఇట్టిశుభవార్త నగరము దెల్లఁ బ్రాకి
 శయ్యపై సున్నవారలసరస కేగి
 శ్రుతిపుటంబుల నమృత మై సోకి యపుడు
 మేలు నేడ ని నిద్దర మేలుకొల్పె. 133

ఆ. భాగ్యలక్షణములు ప్రచ్ఛన్నదశ సున్నఁ
 గన్నవారి కెల్లఁ గనులవిందు
 విన్నవారి కెల్ల వీనులవిం దయ్యె
 బాల పుట్టునాఁడె మేలి దేచు. 134

ఉ. ఇంత గదమ్మ కన్గవ నిశేష్యుఁడమ్మ మొగంబు వానిలోఁ
 గొంత గదమ్మ నెన్నుదురు కోమలదేహము వానికాంతిలోఁ
 బంతము లాఁడు నమ్మ యవిభావిత మాఁ గద ఁమ్మ కాను బల్
 వింత గద మ్మ రూపు కనువిండని పల్కిరి చాన లక్ష్మీమణి. 135

ఉ. అంతట లోకరక్షణపరాయణ రాణి జనించుట నృచీ
 కాంతుఁడు మోమున న్నుగవు గ్రమ్మి పయిం బయి ష్టేఁగొల్పఁగా
 సంతస మందుచుండె ననఁ జక్కనితె ల్పదయించెఁ బ్రాగ్దిశో
 పాంతమునందుఁ బోల్చె నటుపై నరుణత్వము కొంతవేళకుఁ. 136

మ. ప్రమదారత్నము కెంటుభూషణకళిత్రం బార్యచారిత్ర యా
 కొమిఁం గాంచె నటంచు నీడజము లుద్ధోషించుచో దిక్కులం
 గమలంబు ల్వికసించె సాధుజననక్త్రంబు ల్వలెఁ హృద్యతం
 గముదంబు ల్ముకుళించె దుర్జనులయత్న లోబ్బె నిశ్చికతక. 137

సీ. వెలవెలఁబారె దివ్యెలు దవ్వసాఁగిన
కరముల నంతంతఁ గరము ముడిచి
తెలతెలవారె దిక్కులు చూడఁజూడఁగ
నిరులమొత్తమ్ములఁ దడిమివైచి
కలకల లాఁడె జక్కనలు మక్కున మీటి
విరహసంతాపంబు వెడల నడఁచి
మలమల లాఁడె వెన్నెలపుల్ల లాఁకట
వాతిచెంగటికూడు వాసి పోవ

గీ. శోభితు లశోభు లౌదు రశోభు లధిక
శోభు లౌదురు దుఃఖితుల్ సుఖితు లౌదు
రాత్తసుఖులును దుఃఖితు లౌదు రహహ!
కాలమహిమంబు వర్ణింపఁ గలరె యేరు.

138

చ. కలువలతేఁడు డిందుపడెఁ గాంతివిహీనము లయ్యె నెల్లరి
క్కులు వలతేఁడు జేయుపనిఁ గానక చేవిలు నమ్మి లొక్కడం
దొలఁగఁగవైచె దీపములు దుగ్రిగె నినుం డుదయింపఁ దేజముల్
గలప్రభు వుల్లిసిల్లి నిలఁ గాంతురె యన్యులు వైభవోన్నతిన్. 139

సీ. నను నిద్రవేళ నేలినదేవుఁడీపన
లేలెడు ననుచుఁ బ్రాప్తిమవారు
వింటిమి గద నేటివేకునఁ దొలుదొల్ల
మేలివార్త యటంచు మెచ్చువారు

తొలినాట నరఁ జేసి నిలపినకార్యముల్
 క్రమ్మరఁ జేయంగఁ గడఁగువారు
 కాగింటిలో నున్నకాంతను విడ లేక
 విడచి కేళిగ్గుపాంబు వెడలువారు

గీ. రేపకడ మోడ్చి విచ్చి నిర్నిద్రరక్త
 నేత్రయుగళముఁ జేతుల నిమిరకొనుచు
 నాపులించుచు శయ్యపై నటమటించు
 వారు నై రెల్లవారుఁ బ్రభాతవేళ

140

కా. ఆబాలామణి పుట్టినట్టిదినమం దాబాలగోపాలముం
 బూబంతుల్ దగఁబూని చిమ్ముచును గోపుల్ వేయువా రింపుగా
 బాబామొత్తము నెక్కి చిత్రగతులం బాటించువారుఁ రస
 ప్రాబల్యంబునఁ బాడువారు నయి రప్పారుల్ దృఢోత్సాహు లై.

క. అందంగ రానికాతుక

మందుచు నెడ్వర్దు సిరికి నధికతరముగా
 విందు లొనరించె విండల
 కుం దగువారలకుఁ జెలులకఁ సరసులకఁ.

142

సీ. ఆజార్జిప్రాత్తిక నమర రష్యాచక్ర

సర్తపే రాదని నరలు చుండ

జనయిత్రినామంబు నొసఁగూర్చి గురుముఖ్య
 ముఖ్యబంధువు లెల్ల సఖ్యగమ

సలలితంబుగ నలగ్నాంధ్రినావిష్టోరి

యా యచపే రిడి రవుడు మఱియు

మేలివసంతర్తువేళ జనించుట

గుసుమకోమలదేహాలసిత యాట

గీ. సుగుణసారభ్యవాసిత యగుటయుఁ దగ

నారసి నసంతకుసుమమం చాఖ్య యొసఁగి

రహపం యబ్బుల కనురూప మైననామ

మిడినవారలవైదగ్ధ్య మెన్ననరిది.

143

అ. గడియ తొక్కకరణిఁ గౌతుక మొనఁగూర్చె

దట్లి కయ్యపత్యదర్శనంబు

కూతురూపు గడియకొల్పెది యా నొకొ

మాతమాపు గడియ మారు నొక్కొ.

144

సీ. కరములు పాదముల్ గదలంగఁ బలుమారు

నూకొనునపు డొకయొరపు నెరపు

బోర్కొడి పిష్టుటఁ బొత్తుల నుత్తాన

తాయని యై యొకసొరుమీఱుఁ

బాలు ద్రావెడువేళఁ బలుగప్పుఁ జూబుకంఁ

గఁపించునపు డొకసొంపు బెంపుఁ

గనుబొమల్ వాతెర యొనరంగ విరచుచు

నేడుచుచో నొకయింపునింపు

గీ. ను గ్గిడెడువేళ దాచులు బుగ్గిమీట
ఘుటఘుటరవంబుతో నొకకొమరుఁ జూపు
నట్టిముద్దులుగుల్కెడుపట్టి నహహా!
కన్నయెలనాగ దే భాగ్యగరిమగాడె. 145

ఉ. ముంగురు లింపు మీరుచును మోమునఁ దుంపెసలారఁ గాంచి
స్తాంగుళిపల్లవాగ్రముల నర్చిలి నజ్జనయిత్రి వేడ్కతో
జంగున బాలుబుగ్గలను జారుగతి న్నిమురంగ నంతలోఁ
బొంగుచు నవ్వునాశిశువు ముద్దుఁగొనుం గద పుణ్యమెట్టితో. 146

క. ఒడయల కొడయఁడ నైనా
పిడికిటఁ నీపుడమి నెల్లఁ బెట్టెద నంచుం
బడిబడినిఁ జిన్నిముద్దుల
పడఁతుక పిడికిళ్ళ నపుడు బట్టఁగ సాఁగెన్. 147

క. ఏకాలంబున నెడ్వ
దేక్షడ కేగినను జిత్త మెడయక తనయా
లోకనకాశూహలముం
జేకొనుట న్మరల మరలఁ జెందుం గృహమున్. 148

చ. తనయం జేతుల నెత్తి ముద్దుఁ గొని యంతన్ డించి యింకొక్కము
ద్దు నొసంగంగదె తెల్లి యంచు మరలం దోడ్తోడ నే ముద్దుఁ నై
కొని యేతెంచుచు మళ్ళిమళ్ళి పదవి గూర్చిన్ విలోకించుచుం
జని యొక్కించుక కర్ణపుండరపి నిచ్చన్ వచ్చు నాతం డొగిన్.

౯. నానాదోషాదసంస్క్రియాపరిసన్నైపుశ్యాసంయుక్తి సు
ద్యానాంతస్ఫుటసన్నికల్ వలె ననంధ్యశ్రీ విరాజిల్ల గా
నానాటం బరిపుష్ట జెందె బిసినీనాశోల్లసద్బాలికా
నూనాంగంబులు చూడఁ జూడఁ జననీయుక్తోపచారంబులక. 150

మ. అసితాబ్జేక్షణబాహునల్లరుల దుర్యం బైనమాసంబునం
గసుగందంగఁ జికిత్సకుం డిడినటీకా లుల్లసిల్లెం గనుక
బిసకాండంబుల వాంసచంచునిహితుల్ వెల్గొందుచందంబునక
బాసంగం దీవలఁ గంటకక్షితము లాప్పుల్ మీఱునీ రొప్పుఁ గక.

మ. అహహ ! యశిశుజన్మనర్వమున నన్యోన్యోపహూతంబులక
బహుబాధల్ బడువారు భూమిపతులం బాటింప కిచ్చాగతిక
విహరింపం గఁ గడంగువారుఁ గరముక నిప్పుచ్చరింబుల్ హఠా
న్నిహితుల్ హెచ్చుఁ గ నేగువారు నగుచు నిర్విణ్ణు లై రెల్లరుక.

మ. సకలార్హీతల మేలఁ జాలినభవిష్యద్రాక్షి జన్మింపఁ గాఁ
బ్రకటం బొప్పుఁగ నిట్టిక్షోభ ముదయింపక సాఁగె మున్మున్ను గా
నకలంకాత్ములు తేజరిల్లుటకు మున్నొ నిట్టియిక్కట్లు పా
వకుని గ్రమ్మ వె ధూమజాలములు పై పై జ్వాలకు న్మున్ను గాక.

ఉ. ఉన్నియతోడ బుప్పుముల నొప్పు దలిర్పఁ గఁ జేసి తల్లి యా
కన్నె కలంకరింప నది గాంచి యకృత్రిమనిత్యదీప్తిసం
పన్నిధి యావసంతకుసుమంబునకుం గుసుమంబు లేల యం
చు న్నైలఁతల్ తదీయముఖచుంబనముం బాసరింతు నవ్వచుక.

క. తన కిం పగుభూపణముం

జనకుం డిడఁ దనకు నిం పొసంగెడుతొడవుం

జనని యిడు నయ్యపత్త్య

మృనకుక్ వాత్సల్యగరిమ ముచ్చటఁ బెనుపక్.

155

శా. సంతోషంబున నొక్కనాఁ డొకమతాచార్యుండు ప్రస్తావనక్

సంతానం బొనఁగూడినందులకుఁ బుంసంతాన మే యైన నిం

కిం తై యుండును సంతసం బనుదుఁ బ్రసన్నుడైతొఁ బల్కు ధీ

మంతుం డాతఁ డశేషసాధుజనసమాన్యోక్తిచే నిట్లునుక్.

156

క. అయ్యా మీరిటు తానతి

యియ్యం గాఁ దగు నె దూర మెఱిగినవా రా

దయ్యం బొసఁగినసంతతి

వెయ్యారులు ధనము గాదెవే తొకఁ డేలా.

157

ఉ. ఎట్టికులప్రతిభలు నహింపఁగ నున్న దొ యెట్టి కీర్తిక్

పుట్టె నొ యెట్టివైభవముఁ బొందు నొ యెట్టిగుణాఘ్న యానొ యీ

పట్టి వెలంది యందు వెడవాటుగఁ జూడఁ గ నచ్చు నయ్య మీ

యట్టి రటంచుఁ బల్కె సుతయం దతఁ డెంతటివత్సలుం డొకో. 158

న. ఇట్లు కౌశింబిను పురంబున నయ్యలగ్నాడి నావిక్టోరియా కుమారి

కామణికి మాసపంచకంబు సుఖంబునం జరుగ నొక్కనాఁ డాదంప

తులు పృథ్వీ బగుపురంబున నివసించువేడుక బాడమ నసంతకుసు

మాలంకృతు లై నిర్దమించి యింట్లందుదేశంబున దక్షిణసముద్రతీరం

బున కలంకారం బైన సిద్ధేతు నాఁ బరఁగు వీటం బ్రవేశించి యుం

డిరంత.

159

ఆ. అన్యసంతకుసుమ మామోదమును బెంపఁ

దత్తురైకశ్రుతిఁ దవిలి యందు

వారిచిత్తభృంగ నరయుగళ మొక్క

క్షణముఁ బాసి యుండఁ జాల దయ్యె.

160

సీ. తండ్రియాజ్ఞాభూ ధవుఁడు నిరర్థశ

శ్రుతిమై రాజ్యంబు నేలు చుండ

నతనిపరోక్షంబు నందుఁ బీతమునకుఁ

దనముగ్గు రన్నలు నొనరియుండ

వారికి సంతతి నరలె నేనియు నది

యేలిక యాటకుఁ జాలి యుండ

దైనయోగంబునఁ దనకునుఁ గొమరులు

బుట్టినవారలు పాసఁగి యుండ

గీ. నార యెడ్వర్డు తనకూతు నాపులకును

జూపు నింగ్లండురాణి యంచును ముదమున

నిన్నిసాపానములు దాటి యున్నతపద

మొందు నని యెంచు నే దైనయోగ మెటులూ.

161

ఆ. వేడి యింత సోకి వాడు సూపక యుండఁ

బలువురికరములను నలఁగ కుండఁ

గరునిలి యును దాకి పరువంబు జెడ కుండ

నెఁగె నన్యసంతకుసుమ మెలమి.

162

క. ఒకయుపమాత గివాక్ష

మ్ముకడ నలగ్నాడినన్ సముత్సుకమున నె

త్తికొని ఓనోదంబునకై

యొకప్రార్థన సంచరించు చుండగ నంతన్.

163

శా. బాలుం డొక్కరుం డొక్కపక్షి చిదలం బారం గడబ్బాటుగా

నాలోకించి తుపాకివేటు గురి సేయం దప్పి విఘ్నోరియా

ఫాలప్రాంతము నొత్తి పోయినక్రియం బారం దదాకస్మికా

భీలత్వంబున ఘోల్లు మం చటజమల్ భీతిల్లి రొక్కుమ్మడిన్. 164

గీ. అట్టియాపద యాసన్న మై తొలంగుట

నామె చిరజీవిని యనంగ ననువు పడియె

నాపదలం బట్టి పడగెంటు నాయు ననుచు

నెల్లవారలుం బల్కుట కల్లయా నె.

165

క. అవ్వేటకానిం గొందలు

చివ్వున నెడ్వర్డుచెంత జేర్చగ నతడున్

దవ్వుల కేగగ నెలె గా

కివ్విమునం జేయ నచ్చు నే యని విడచెన్.

166

ఉ. ప్రాణసమాన యైన తనపట్టికి జీవితమున్ హరింప నా

హాని యొనర్చగ గాగ గడంగునంతటిబాలికు నొన్వ నాడగ గా

నైనం దలంప కూరక యె యన్నినయంతటిసాధు వుండు నే

యానరవర్యసచ్చరిత మాతని కే తగు గాక యెంచగన్. 167

క. ఈకరణి నతఁడు పుణ్య

స్థోకుం డై తనదువివృతశుభచరితలచే

లోకుల నెల్లం దనకున్

లోకునఁ గాఁ జేసె నపు డనున్ధతిమీఱన్.

168

క. అయ్యెడవ్ న్దొకయప్పడు

నయ్యళి యొనర్ప గ్రామబాహ్యస్థలియం

దొయ్యనఁ జరించి మరలు

జయ్యన హిమసిక్తసిచయచయుఁ డై నచ్చెన్.

169

చ. పరగఁగ బుద్ధికర్మ నెడఁబాయ దటందురు గా దె యాత డ

పురుసున నచ్చి వేగఁ దడిబట్టలు వీడక ము న్నె ముంగిటన్

నరపుడవుంబొలంతి యలబాలను లాలన జేయు చుండఁ గాఁ

గరములఁ బట్టి యెత్తికొని కొఁగింటఁ జేర్చుచు ముద్దు సేయుచున్.

క. తడ వీగతిఁ దడిపుట్టము

విడునక వాత్సల్యరసము వెల్లిఁ గొనం గా

బుడుతతమి నున్నయతనికిఁ

బొడమెన్ శైత్యాతిరేకమున వేకి మెయిన్.

171

ఉ. వెజ్జలు నచ్చి మందులును వేళ్ళకషాయము లెన్ని యిచ్చినన్

న జ్ఞధికంబు గాఁ దొడఁగె నాదులు దొట్రిలె నాడునాటికిన్

సెజ్జపయిం దివానిశముఁ జేర్చినయంగము స్రుక్కె నన్నముం

బజ్జ విడం బ్రసక్తియును బాసె నికేమన గంటు తేనికిన్.

172

చ. పడఁతుక దుఃఖవారినిధిపా లొనరించి యు ముద్దుపట్టికిం
బడయక యుండఁ జేసి పితృపాలనసౌఖ్యము గన్నతల్లికిం
గ. శువున వెల్లిఁ జేసిగుణగణ్యులసంఖ్యకు లోటుఁ జేసిపై
నుడున నశక్య మాదశను నోట నచింపఁగ నెట్టు గా నగున్. 173.

ఉ. అక్కట! యన్యదేశమున నామెరిఁబాయెన మాడఁ జాట్టమున్
మ్రొక్కఁ గ దైనముం గనక రోజెడు నప్పసిపాప నయ్యెడం
జక్కటిఁ దీసికొంచు నతిసాంధ్రవినిర్గళితాశ్రుధారయై
పెక్కుతెరంగులన్ విభునిఁ జేర్చొని పొక్కఁగ సాఁగ నెంతయున్

ఉ. హా సుగుణాధ్య! నన్ను విడనాడి తె హా నరజార్జితపుత్రి! నేఁ
జేసిననేర మేమి యిటు జేయఁ గ హా కులదీపకా! ననుం
బాసి చనం గ నా నె చిఱుపాపఁ గరంబులఁ బట్టి డగ్గరం
దీసుక ప్రేమ నిష్ఠములఁ దేల్చెడువా రింక నెన్వ రయ్యయో. 175.

క. ఇటు ననరుచు నాసతి చెం
గటిహితు లోదార్చఁ గొంత గాంచెఁ బ్రకృతి నం
తటిలోన లియోఘా ల్ల
చ్చటికిం జనుదెంచి యపుడు నైదోడునకున్ 176

గీ. సాంత్యవాదములను దుఃఖశాంతిఁ జేసి
యామె నత్తింట నుంచుట యర్హ మనుచు
మేనఁగోడలితో రాజధాని ధైయెన
పుడమి తొడవగులండునుపురముఁ జేర్చి. 177

ఉ. ఎన్నఁగఁ గోరుచుట్టుపయి నే పడె రోకఁటిదెబ్బ యన్నయ
ట్లన్నయఁ జెల్లెలుక శిశువు నన్నగరంబును జెందునాఁడె యా
పన్నత నొందె రాజ్యపదపాలుఁడు మాఁడనజాష్ట్ర యక్కటా !
యన్నిసు వెన్నికట్టముల నందఁ దగె న్నెల లేడు దాఁటఁగఁ. 178

ఁ. ఇట్లలజ్జాఁడినా విఘ్నోరియా బాలికకుం దండ్రి తాతలు నామమా
త్రశేషు లౌటం జేసి మాతులుం డయిన లియోఘాట్టు తన చెల్లెలిం
గోడలిం క్లేర్మంటు నాఁ బరఁగుతనవీఁటికి నప్పు డప్పుడు గొంపో
వుచుం దనవిత్తంబు నం దించించుక వారలకుం బుచ్చుచుఁ దన కా
ర్యంబు లందు మువ్వంతుగా వారి యోగ క్షేమంబు లరయుట యె
ప్రథానంబు జేసికొని జాగరూకుం డై యుండె నంత. 179

ఉ. మెండు గ భూరిసంపదల మేటి యనం దనరారి చూడఁగ
న్నండువ యాసిరిం దనరి బ్రన్వి కునంశపురాజధాని యిం
గ్గండున కెన్నఁ గాఁ దగినలాంఛన మై విలసిల్లు నెంత యుం
లండునునామధేయమున లక్ష్మీ ననించెడుతెల్లదమ్మి నాక. 180

సీ. ఆపురంబున నుండు గోపురంబులు లక్ష్మీ
కాపురం బున్నట్టు లేవుజూపు
నావీట దనరువనీవాటములు పూల
చే వాటమగు నొప్పుచేత నొప్పు
నాపట్టణంబునఁ జూపట్టుఁగడిమికిఁ
జేపట్టు గా మించునేన లెమి
నానగరంబునఁ గానఁగ రాఁ డొకఁ
డైన గరా నెంత యారసినను

గీ. కన్నుదోయికి దృశ్యంబు గారుగాన

మేలుపులపోలు మిక్కిలి మేలి దనుచు

గవిసరులు బల్కు చుండు వాక్పాశి మెరయ

దీన లేనట్టిసాబగు లెం దేనిఁ గల వె.

181

కా. పాకారం బతిచిత్ర మప్పురిని స్థైర్యం బూన కిచ్చాగతిం

గైకొం చొప్పి శతఘ్ని కాశతవినిర్గచ్ఛన్మహాగోళదీ

పాకారంబున వైరులం జదుపఁ దా నై యోధముఖ్యం డనం

డీకో జాలు ననేకయంత్రములవేడిం దైవయిం జిమ్ముచున్. 182

క. దారవలోహమయపా

కారంబు సచేతనంబు కరణిం దానే

దోరింపం జాలం గా

వైరుల నణఁచుదుకు వేట నలయు నె జోదుల్.

183

ఉ. అచ్చట వాడుచుండెద రనంతము లైనసువర్ణముద్రికల్

బచ్చుల కిచ్చి పుచ్చుకొను పట్లను భృత్యులవేతనంబులన్

వెచ్చుముఁ దెచ్చువేళలను వెండిని రాగి నొనర్చునాణెముల్

మచ్చున కైన లేవు విడిమట్టు గదా నగరంబు లచ్చికిన్. 184

సీ. బలవద్బలీవర్ధబలసమాకృష్ట మా

బండ్లగుం పాకయోరఁ బరచు చుండ

వానికన్నను జవవంతము లౌనశ్వ

శకటంబు తాక వంక జరుగు చుండ

వానికివానికిఁబై సేగురయమునఁ

ద్రొక్కుడుబండ్లొక్కయిక్కఁ బోన

వాని వానిని వాని నంచించి పరచెడు

పొనబండ్లు నొకయెడం బాలుదుచుండ

గీ. నవ్వరీమణి చక్రమయంబు గాఁ గ

యంత్రశాలవిధంబున హరువు మీఱఁ

బెక్కురనముల బధితదిక్కు మాచు

మాటిమాటికిఁ గడలికి మారుమోయు.

185

క. అరిజనులకు దుస్తురము మ

కరముఖజుతునిలయము నగాధము కృతకే

తరము ను నావికసైనిక

భరితము నగుపరిఖ దనరుఁ బట్టణమునకున్.

186

ఉ. ఎల్లపురీవరయులకు నేలిక యిప్పురి యంచుఁ జక్కఁ గాఁ

దెల్లము సేయ నెన్నుదుటఁ దీర్చినమేల్ శశికాంతపట్ట మై

తెల్లనియాకృతిం దనరి ఖేప్పుసమాఖ్యనదీలలామము

తృల్లతరంగరంగ మయి పొల్పు విహించును దక్కినంబునన్.

187

ఉ. ఓడలబారుల న్నది మహాన్నతిఁ జూపుల కింపు నింపఁ గా

మేడలబారు లాడ్డునకు మేలివిభూషణ మైయెసంగఁ గాఁ

జూడఁగ వింతవారలకుఁ జోద్యము గా విభజింప రాక య

య్యాడలు నిర్ణయింపఁబడు సుచ్చితపీఠివిలోలితంబు లై.

188

మ. అచట స్నేటిగ్రహస్థు లుచ్చతర మాహార్యాశ్రితైః కేతువుల్
రచియింపంగ దదంతరాళమున జంత్రంపుంబావల్ మింటిపైఁ
బచరించుం గద హవ్యవాహుఁడు పురీ వాస్తవ్యసంసారి యై
ప్రచురంబై తగఁ దాను గొన్నిపడగల్ భాస్వద్గతి న్నిల్పె నాన్.

గీ. వేవెలుంగులవేలుపు పీటిభటుల
తేజమున కోసరిల్లిన తెఱఁగు దోపఁ
బహుసమయములఁ గన రాక పట్టపగఱుఁ
దొంగిచూచుచు నల్లనఁ దొలఁగి చనును.

190

కా. కాంతుల్ గాంతలఁ గూడి ధమ్మతటిసీ కంజాతవాతమ్ము త
త్ప్రాంతోద్యానలతానికుంజముల మందప్రక్రియం బ్రాంకుచున్
క్రాంతిం దీర్ప సుధాయమానవిలసత్సల్లాపు లై యందు ఘ
స్రాంతంబందుఁ జరించు చుందురు గృహీతాన్యోన్యహస్తాగ్రు లై.

చ. అట వినువాకపోల్కై శుచి యై రుచిరాంబుసమృద్ధ యైనయ
త్తటిని యొకానొక స్థివము దట్టముగాఁ గురియంగ నీరు మి
క్కుటముగ గడ్డ కట్టి పథికుల్ పదచారమునం జరింపఁ గాఁ
బటికపుకుట్టిమంబుక్రియ భాసిలు నిద్దపు కాంతులొప్పుగన్. 192

గీ. చా వొకటి మరలఁగఁ జేయుశక్తి లేదు
లండనుపురీషరంబున నుండువారి
కనెడునపకీర్తి యును దెల్ల నాచుఁ దోచె
నన్యవస్తువు లింకఁ దెల్ల నొట యరు దె

193

ఉ. ఎక్కడఁ జూచినం బుడమి యీనినచాడ్చునఁ జౌరమానవుల్
పెక్కుగృహంబులఁ విపణి వీధులఁ బంచల రచ్చపట్టులం
గ్రక్కిరియం గ నుండి పరికింపఁ గ విస్తృత మైనవీట నొ
క్కొక్కడఁ బట్టు చాలక యె యుందురు నావల థేమ్మునిమ్మగఁ.

సీ. ఏదేశవాసుల నెఱుంగఁ దలంచిన
నాపట్టణంబున నరయ నలయు
నేచిత్రశిల్పంబు లీక్షిత మనికొన్న
నాపట్టణంబున నరయ నలయు
నెట్టిదుర్లభవస్తు వెంచి చూచెద మన్న
నాపట్టణంబున నరయనలయు
నెట్టివిన్నాణముల్ పట్టి యెంచెద మన్న
నాపట్టణంబున నరయనలయు

గీ. నచటిసాబగుల నింపుగా నరయువాఁడు
మదిని వైరాగ్యసృత్తిచే మరలుఁ గాక
యెన్నటికి నైనఁ దృప్తిజనింపఁ గలదె
పదులు నూలులు వేలు ను బలుకు లేల.

195

శా. ఆలంకృతరాజ్యపీఠమున ముఖ్యామాత్యు లుఁ నైగముల్
శీలశ్రేష్ఠులుఁ గూడి నాలుగవజార్చి నిల్పుఁ గా నాతఁడుం
బాలించె నృహిమండలంబు బగఱ నృద్ధించి సామంతభూ
పాలుఁ దా మఱిగావు లై కొలచి కప్పంబుల్ పదుల్ కోట్లడఁ

గీ. అతఁడు దండ్రుకి నీడు గా నని నేల
 నెల్లవారికి ముదము సంధిల్లెఁ గాని
 జారచోరులకును సత్యచూరులకును
 కూళలకు నింత సుఖము చేకూర దయ్యె.

197

ఆ. పతివియోగదుఃఖిని రైసతనత్తి
 నూరడింప నచ్చి యున్నతనదు
 తండ్రి బోలుపెద్దతండ్రి యా యార్కును
 కూతు రన్వసంతకుసుమ మరసి.

198

చ. జనకుఁ డటంచుఁ జేతులను జూచి పయిం బడ యార్కుతేఁడు న
 త్తనయను ముద్దుఁ బెట్టుకొని దగ్గరఁ దీయుచుఁ దండ్రు బోలె దా
 ననుపమనత్పలత్వమున నామెకు నిష్టము లైనవస్తువుల్
 బనిపడి తెచ్చి యిచ్చి తనపట్టినలెం గిను చుండు నిచ్చలున్.

199

ఉ. తక్కిన యట్టిపెద్దపినతండ్రు లనాదరణంబు నేయఁ గా
 నక్కొమిరెం దయం బెనుచు చమ్మెరిలూయిన యింపు కింపు కే
 రొక్కము న్యాయసాంఘికశరుల్ దమ కియ్యఁ గఁ జాలిచాలిమిం
 బొక్కుచు నెట్టకేని దినముల్ వెడలించుచు నుండె నీక్రియన్.

సీ. కాలుసేతులు మోపి నేలఁబ్రాఁకుదు నుండ
 నొత్తె నేమో యని తత్తల్లు
 విద్వముల్ నీయుచు దద్దరిల్లి పడంగ
 నొచ్చె నేమో యని నొచ్చుకొనుచు

నగ మోప్పఁ దప్పటడుగు లిడి శూలంగఁ
 బడు నేమొకో యని పట్టి యెత్తు
 గునుకుపర్వున నచ్చి తనపైనిఁ బడు చుండ
 నలసె నేమో యని యక్కుఁ జేర్చు

గీ. బున్దు దినువేళ నించుక పొరక వార
 నెదఁ గరంబునఁ జమురుచు బెదరి చూచు
 బిడ్డతోఁ బట్టి పెరిగెడు ప్రేమ మిల్లు
 కన్నవారలచిత్తముల్ గలత పరచు.

201

మ. అంత నొక్కదినంబున నొకదాది లీలావిహారార్థంబు గాఁ ద్రివర్ష
 ప్రాయమునం గలయెద్దవర్షతనూజ నొక్క జననాశ్వంబులం బూ
 న్చినపుష్పరథంబుపై నునిచి ధారాళవాతసంచారమ్యంబు లగు తా
 వులం ద్రిప్ప చుండ నొకసారమేయంబు ఎయపావంబులం దాఁక నది
 బెదరి సారథి కనశం బై శూలిన నబ్బలిక చక్రద్వయాంతరాళంబు
 నం బడిన నొక్కపైనికుండు తడియచేలాంచలంబుఁ బట్టి యాకర్షించి
 తనకరంబుల నెత్తి యట్టియాపదం దొలంగించె నిద్దేశంబుల కెల్ల సుఖ
 పరిపాలనంబుఁ జేయు నేలికసాని నంతకమాస్తంబునలన నాకర్షించి
 యిచ్చినయాధర్మశీలుని శీలంబుఁ గొనియాడ నశక్యం బై యుండుం
 దదనంతరంబ.

202

మ. పలునన్నెల్ గలపాపడల్ దొడుగుచుం బల్వన్నెలొకుప్పసం
 బులు పెక్కుల్ సవరించుచు న్నునుకచంబుల్ వేణి గా దిద్దుచున్
 నలకొప్పున్ రచియించుచున్ వెనుకకున్ నక్రంబు లై వ్రేలఁగాఁ
 గలయ నిష్పప్తచు వేళ కొక్కొకయలంకారం బిడుం బుత్తికిన్.

క. హితపథ్యాహారమ్మ ని

యతకాలపునిద్దరయును నర్హులపొందున్

మిత మగునాటలవేడుక

జతనంబునఁ దల్లి నొమకు జరుపుచు నుండెన్.

204

చ. తొడవుల కెల్లఁ బల్తొడవు తోరపువిద్య యె పూరుషాళికిం

బడఁతుల కద్ది నేరుచుట మంచి దటంచును బాల కష్ట క

ట్టడిమెయి విద్య నేర్పుటకు డాక్టరుడేవిను దత్సహాయఁ గా

నడరఁ గ బేర నెనలేహిజ నన్వారసాని నొనర్చి రొజ్జలన్. 205

క. ఆబాలామణి వారియాజ్ఞలకు లో నై వారిశిక్షాగతి

పొబల్యంబు స్వబుద్ధిశక్తి బెరరేఁపం జెచ్చెరన్ మారత

పొబల్యం బొనఁగూడి నానఁ బెరరేఁపన్ వారిధి బోలె వి

ద్యాబాహుళ్యము సంతరించఁ దొడఁగెన్ స్వల్పప్రయత్నంబునన్.

ఉ. విత్తునఁ జక్కఁగా నడఁగి పృథ్వియు నీ రొనఁగూడునంత మో

సెత్తినభంగి బాలమది నిమ్ముగ నెక్కిని యున్న సత్యసం

పత్తి దయానుపృత్తి యును బాడి యు సగ్గురుబోధనంబుచే

సత్తువఁ బూని పైపయిని సాఁగ దొడంగెఁ గ్రమక్రమంబునన్. 207

క. శంకర విను వివరించెద

నంకురదళ మన్నయట్టి యచ్చెలి గుణముల్

పొంకంబు గఁబ్రకటించుట

కంకంబులు గాఁగఁగొన్ని యభినవచేష్టల్.

208

క. ఆయెడ్వర్దసుత యుపా

ధ్యాయ తనకు విద్య గఱపుననసరమందుం

జేయక చేయక యొకనాఁ

డేయెఱుంగమి నోయొనర్చె నించుకతప్పక.

209

ఉ. ఆయెడ దైవయోగమున నాత్మజనర్తన మారయన్మెరీ

లూయిస నచ్చి యాయబల లోఁబడి యుండు నె విద్య చింతనల్

సేయు నె మీకు మార్మొగము సేయదు గా యన నామె నయ్యుపా

ధ్యాయయుఁ జూచి నేడవినయ మ్మొనరించె నొకండు నావుడుక.

చ. కరమున గుర్విమై నిమిర కన్నియ యిట్ల నుఁ గాదు కాదు వి

స్మరణముఁ జెంది తప్పు యిసుమా రొనరించితిఁ దప్పు లేను వి

స్మరణముఁ జెంద సు మ్మెరుక మాలినకార్య మటంచు సత్యసం

గరమతిఁ బల్కు వార లతికాతుక మందిరి బాలచేట్టకుక.

211

ఉ. ఆయము మీతినట్టిన్యయ మప్పులు సేయుట నింద్య మం చుపా

ధ్యాయులు బాలికామణికి నప్పట నప్పట బాల్య మాది గాఁ

బాయక చెప్పు చుండి నిరపాయము గా నడపించు చుంటచే

నాయమ యిట్టవస్తుసముపార్జనతుష్టికి నుండు దవ్వలక.

212

ఉ. అంగట నున్న ఖేలనపదార్థముపై మది గల్గి నేడు నీ

కుం గొఱ యయ్యె రొక్క మొనఁగూడినయప్పుడు సేను నచ్చి దీ

నిం గొని పోదు నాకు నయి నిల్పు మటంచును బేరి వేడి య

య్యంగన తత్ప్రకారము నొకప్పు డొనర్చును సత్యకీర్తియై.

213

క. ఇచ్చమెయిం బాలామణి

వెచ్చం బొనరించుకొనఁ గ విత్తము మితిగా
నచ్చటినయసాంఘికజను
లిచ్చుచు నుండెదరు కాలస్థితి నపు డపుడున్.

214

గీ. ఒజ్జసానితోడ నొకనాఁట నంగటఁ

దన కభీష్టనస్తుతని విలిచి

చెలియ కొక్కపేటి విలుదువోఁ దగ్గుర్వి

నసుపు లేమిఁ దెల్పి పొనఁగ మానె.

215

క. మనమున మఱువక యాసతి

తనచేతన్ రొక్కమున్న తఱి మరలం గాఁ

జని యొకనాఁ డప్పేటికఁ

గొని యమ్మిత్రమున కిచ్చెఁ గూర్చి దలిర్పన్.

216

ఉ. అమ్మ యుఁ బాను బండిపయి నాపణవీధికి నేగి యచ్చటం

బొమ్మల గొంచి యందు నొకపుత్తలికం గొని ఖేలనార్థమై

యిమ్మనఁ జేత నున్నగన మెల్ల న్యయం బయి పోయె నొక్కప

క్షిమ్మనఁ గాని రాదు గద కన్నెరొ నీభరణమ్ము నావుడున్.

217

క. నదనమున విన్నదన మపు

డుదయింపఁ గఁ జింత జేసి యొక్కించుక యా

సుదతీమణి వెర వొదవఁ గఁ

బదఁపడి తనజనని కిట్లు బల్కె వెరదుమన్.

218

క. పదియేనుదినము అన్యుల

కిది యమ్ముక యుంచి తేని నేఁ గొని పోయెను

బిరుదు నని నణిజాఁ బ్రాథం

చెద ననఁలై యని తెల్ల జెప్పఁ గ నంతకా.

219

చ. శకటము డిగ్గి యర్చణిజుసన్నిధి కేగి యహోక్తరీతి బా

లిక నుండునం గ నాతఁ డమలీమసతేజము గల్గినట్టిరా

జకులకిశోరి యకా టెఱిగి సమ్మతి సేయఁ గ సమ్మదించి త

ల్లకి నెఱిగించి యిర్వురును లీల గృహంబున కేగి రయ్యెడకా. 220

కా. మాసాంతంబున భోగభాగమును సంప్రపాపించి వేవేగ ము

ల్లాసం బొప్పఁ గఁ బ్యాపిధికిని బాలారత్న మేతెంచి వి

న్యాసప్రక్రియ నున్నపుత్రికకు నర్పం జైనమూల్యంబు వి

శ్వాసం బొప్పఁగ నిచ్చి మల్లె విలసత్పంచాలికాపాస్తయై. 221

వ. అట్లు మరలి నిజనివాసంబున కరుగుదు మధ్యేమార్గంబున. 222

సీ. దారిద్ర్యదేశతా తనువలొససూర్తి

కాటపట్టయిన దేహంబువాని

ఘనతరత్నుద్బల గాఢసమాశ్లేష

విషశీకృతాత్మఁ డై వెలయువాని

కృశతానిరంతర కేళీననాయిత

మంజుప్రతీక సంపత్తివాని

నత్యంతదీనతా నృత్యకళారూఢి

రంగాయమాణ నక్త్రంబువాని

గీ. పరిముహూరసనాగ్ర విప్రసరసిచ్య
మానసంచలదోష్ట యుగ్మంబువానిఁ
నేమొకోచెప్పుటకు నిచ్చయిందువానిఁ
గనియె నొక్కని గురుకృపాకలిత యగుచు. 223

చ. కని దటి కేగి యెవ్వడవు గాఢకృశీభవదంగకుండ వై
యునికికి హేతు వేమి నను నోపనిదూపులఁ జూచుచుండఁ గాఁ
బని యది యేమి యెద్ది యొకొ పల్కుఁ దలంచినవానిఁ బోలుచుం
గనఁబడెదేమి సంశయముఁ గైకొన కింత యుఁదెల్పు నాపుడొకఁ.

గీ. చిట్టితల్లిరొ నీకడఁ జెప్పు కుండ
దాఁచి యే మాదు నీముఖతామరసముఁ
గాంచునంత నె నిను వేడు మంచు నన్ను
బలిమిచేఁద్రోచె నాఁకటిబాధ మిగుల. 225

మ. అనఁ గా నెద్ది యుఁ బల్కు నోపక యె విత్తాభావచింతాకులా
నన యై యుంట యెఱింగి యాతఁడు ను దండం బమ్మ నేఁబోయివ
త్తును నాదుర్విధి దప్పి పోదు గద యిందు నీవు చింతింప నే
మనుచుం దా మరలెం బటచ్చరముచే నశ్రూణ్ణమం బొత్తుచున్

క. ఆకంట నీరు విడుచుట
నాఁకంటం దొట్టుపడుట నరయుచుఁ గరుణా
వ్యాకులితస్వాంతముతో
నాకొండిక నిమిష మాగు మని నగ పాదనన్.

ఉ. ఆపణవీధి కాతతరయం బమర స్మరలం గ నేగి యుక్
నాపయిఁ బ్రేమతో మరల నాల్గుదినమ్ములు బొమ్మ నుంచఁగా
నోపు దె యంచు నవ్వణిజు నొద్దిక వేడఁ గ మందహాససం
దీపితుఁడౌచు మూల్యమును దీసెద నే మరలంగ నావుడుక్. 228

క. దయ నొసఁగిన దీనంబు
న్నియ మొక్కించుక లభించు నీకు నటంచుం
గ్రయధనము బుత్తికావని
మయమునఁగొనివేగ నరిగె మరలఁ గ నటకుక్. 229

శ. దీనక నీక్షుధఁ దీర్చుకొమ్మనుచుఁ దద్దీనావళిపాలనా
ధీనప్రీతి వశంతపుష్ప మపు డద్దీనాత్మ హస్తంబునం
దీనారంబు నొసంగ నాతఁడు నమందీభూతసంమోదముం
బూనెం గన్ముల నైన నంతటిధనమ్ము న్మున్ను వీక్షింపమిక్. 230

ఉ. ఎద్ది యొ పల్కుఁ గాఁ దివురు నే పటి యూరక నుండు నాత్మలో
నద్దిర యింతసో మ్మనుచు నచ్చెరు వండును మోదవాగ్ధిలో
గ్రద్దన మున్గి తేరు మఱి ప్రత్యయ మేగతిఁ జూపువాడ ని
మ్ముద్దియ కంచుఁ జింతిలును భోరన మాన్పడు నాతఁ డంతలోక్.

ప. ఈతెరంగున నలబ్ధచరనసులాభ సంభూతవై వశ్యసమాకులితచేతస్కుం
డై కొంత దడ వెం దేని యుం బోయినచిత్తంబు గలవాఁడుం బోలె
నుండి యెట్టకేలకుం బ్రతిపన్నచైతన్యం దై గద్గదకంఠంబుతో ని
ట్లనియె. 232

క. అమ్మ యీపుడమికి దై

ఁమ్ము మహారాజ్ఞిఁ జేసి వైభవ మిడినన్

సమ్మతి నీచేసెడుంధ

ర్మమ్మన కయ్యది యు నీడు గాదు గదమ్మ.

233

చ. అని మఱి యెద్ది యో పలుక నాయిత మాట యెఱింగి బాల యా

తనిఁ గని యాత్మసంస్తుతివిధానపరాఙ్ముఖి యాచు ని ట్లనెం

గొని తిను మెద్ది యేని యిఁక గొబ్బున నాఁకఁటఁ గుందు చుంటి వే

చను మని యందు నిల్వక వెస న్నిజమందిరసీమకుం జనెన్. 234

ఉ. తల్లికి నీసమస్తము యథాస్థితి గా నెఱిగించి యమ్మ శే

నుల్లము గట్టి నేయుటకు నోపక నాకరమందుఁ గల్గుస్తా

మ్రొల్ల నొసంగి యుంటి నిది యె గ్గొకొ ల గ్గొకొ తెల్పు మన్న నా

తల్లిరొ నీవు నేసినది త ప్పన నో రెటు లాడు నే యనన్. 235

క. అమ్మ నాచేతం గల

సొమ్ము నొసంగి వచ్చునపుడు శుభదాశీర్వా

దమ్ముల నిడి యాదీనుఁడు

క్రమ్మరఁ బరితోషితాంతరంగుం డగుచున్.

236

ఉ. నీమది నెట్లు దోచు జననీ యలబీద వచించినట్టిప

ల్కేమిటిలేక్క యంచు వచియింతు వొ నావుఁడుఁ గాదు కాదు బా

లావుణి. థెస్స గా మదిఁ దలంచి వచించెద రేని బాలకుల్

ధీమహితాత్ము లధ్దులు ను దెల్పెడువాక్కులు పోవు రిత్తై. 237

ఆ. అతనిపల్కు చిత్ర మై తోచుచున్నది
యేది యెట్టు లా నొ యెఱుంగ వశ మె
రాణి వాడు వేని రాజగుణంబుల
పట్టుగొమ్మ వగుచుఁ బ్రబలు మమ్మ. 238

క. ఈరీతి బీద లెంద టొ
ధారుణి నేలునపు డుండు తత్తదుచితము
ఖ్యాతాధన మొనరింపక
కారుణ్యము నెఱప కుంట గాదు సుమమ్మ. 239

ఉ. నావుండు నేను రాణి నయినన్ విధియుక్తినిఁ గాక యుండినం
బావనధర్మశీలము నభంగురసూన్యతవాదముం బుధా
నేవ యు దుర్విధావనవిశేషసమాదరణంబు నెప్పు డున్
నే విడ కుందు నాకు నిది నిశ్చలీతవ్రత మమ్మ నమ్మ మా. 240

వ. ఇ ట్లలజ్ఞాండినావిక్టోరియాకుమారికామణి వాక్రచుచ్చ పలుకులకు నం
తస్సంభూతప్రభూతసమ్మద యయ్య నవ్వి క్టోరియామెరీలాయిసా
రమణీరత్నంబు కూతునకు వికత్తనత్వంబు శంకించి సంతోషచిహ్నం
బుల వెలిబుచ్చక యంతర్గతదీప యగు ఘటియుఁ బోలె నుండిగోష్ఠ్యం
తరంబుఁ బ్రస్తావించు చుండె నంత. 241

సీ. అరజముప్రార్దన నంబచెంగట మంచి
దుగ్ధముల్ ఫలములు దోసె మెసపు
శ్మతమనోరథు లాట ద్రుత మనోగత లాచు
నిర్దురు వయ్యాళి కేగి పిదప

నీడఁ ద్రొక్కెడువేళ నెఱిఁ బాఠ మాసృతి
సలిపి యాటల వేడ్క జరిపి బాల

పొ) ద్వింత వ్రాలంగ భోజనకృత్యంబుఁ
గావించి గురునితోఁ గఱచి విద్య

ఆ చల్లపొద్దువేళఁ దల్లి యు బిడ్డయు
నధిగతోరుచక్రయాన లాచు
నాప్తదర్శనమున కైన వయ్యాళికి
నైన సేగుచుందు రనుదినంబు.

242

ఉ. చల్లనివేళ నొక్కకలశంబును జేఁగొని బాల గంధసం
పల్లలితంబు లాచు సుమభారవిసమ్రము లైనసృక్షముల్
వల్లులు నల్లికొన్నననవాటి కొ కించుకసేపు నీరముల్
జల్లు నొకప్పు డంగమునఁ జక్కనిస్వేదకణంబు లూరఁగఁ.

243

సీ. నీరంబు చెలు వగునీరంబుతీవల

నింపుకేళాకూళి నింపు చుండు

రోజాలవెంట శిరోజాలి చలియింప

మడమలచేఁ ద్రొక్కి మడవ లెత్తుఁ

జనఁటిదోయంపుసాం పనఁటిబోదుల గ్రమ్మి

పారఁ గా వేడ్క లింపార నించు

గన్నేరులకుఁ దీరుగ న్నేరువున నీరి

దొనకు నొక్కింత సం దొనరఁ జేయుఁ

గీ. బొద్దుగ్రుంకం గ జనయితియొద్ద నిష్ట
భోజన మొనర్చి దాది యుం బొత్తుకత్తై
లెమి గూడం గ నాటల మెలంగి రేయి
యామ మరుంగం గ నిదురించు నంబచెంత. 244

క. మేరీలూయిసచెంతం
బారనెనులెహీజ ననునుపాధ్యాయకడం
గారాబముతో బాలిక
వారలశిక్షావిధమున వర్తిలు చుండెన్. 245

ఉ. ఆయరవిందపత్రివిమలాయతనేత్రకుం బంచవత్సర
ప్రాయము వచ్చునప్పు డలపారలమెం టనుపేరుగల్గునై
యాయికసభ్యు లెల్లం బ్రతిహేయన మర్వదివేలరూప్యముల్
దేయము లంచ విద్వేకయి తీర్చొనరించిరి రాజ్యపద్ధతిన్. 246

క. డాక్టరుడేవిసుశిక్షల
విష్టోర్యాబాల స్వమతవిద్యల నెన్నో
యాత్మల భాషల నెన్నొక
రెట్టగఁ దా నభ్యసించె బృథుతరబుద్ధిన్. 247

సీ. ఐరోవుఖండమం దాది యకాలాటిను
భాషలోఁ బాండిత్యపటిమఁ గాంచె
సాహిత్యము ను ధర్మశాస్త్రముల్ గణితశా
స్త్రములు ను నిజదేశచరితములు ను

న్యూతివిద్య యును సంగీతనర్తనకళ

లాలేఖ్యచాపవిద్యానికూ ఢి

పృక్షకాస్త్రంబుఁ బ్రకృతికాస్త్రము ను గ్రీకు

భాష యిటాలియాభాష మరియు

గీ. జర్మనీప్రాన్యదేశభాషలు ను నాటు

వత్సరంబులలోన నన్వత్సరమ్య

వక్త్రమునఁ దేటిపదుపులు వారిజమునఁ

బోలె నహమహమికతోడఁ బాసఁగఁ జొచ్చె.

248

క. నెలనెలకు గుర్వి తన్నా

తులుండు లియోఘాల్దినకును దోరఁపువిద్యా

విలసనముఁ దెలియఁ జేయఁగ

నలఁచెదద్వల్గి కాలఁ దబ్బురపడుచున్.

249

ఉ. ఇష్టులు తండ్రి తాత దివి కేగిన కాలమునందు బాల క

స్పష్టము లయ్యెదుఃఖములు బాల్యపుపేర్చిని నట్టి లుండఁ గా

నష్టమవ్వ మం దిడుమ లందఁ గ బాత్రతఁ గాంచె నక్కటా!

కష్టము తండ్రి బోలెఁ దను గాంచెడుయార్కు విడెన్ మహీష్ఠలిన్.

ఎ. అప్సడు.

251

ఉ. కన్నతఁ డెట్టివాఁ డొ యెఱుంగం గలవున్నెము లే ద యాతనిం

గన్నతఁ డెట్టి డయ్యె నను గాఢతరం బగుపేమ మిఱు గాఁ

గన్నతఁ డిట్టి లయ్యెఁ గృపఁ గాంచదు దైవము న న్నటంచు న

క్రన్వియయెంతయుం బొగులఁ గాదొడఁగె న్నఖు లూరడించఁగన్.

శా. ఆబాలామణి పెద్దతండ్రి యగునయ్యార్కుప్రభు న్నిత్యముం
బూబంతుల్ రచించి యిచ్చి ముదముం బొందించుచో స్వర్గయా
త్రాబధోద్యముఁ దైననాఁ డిడినవిభ్రాజగ్గుళుచ్చం బడె
తేబత్తెంబును బోలె నాత్మ కొసఁగె న్నిర్వాణసంధానమున్. 253

క. విల్లియముభార్య యాపెద
తల్లి యెడిలెయిడ్డరాణి తనగర్భజ యా
పిల్లనిలె మఱుదికూతుం
బల్లవితప్రేమ యాచుఁ బరఁగం జూచున్. 254

ఉ. ఆయెడిలెయిడ్డరాణి తనయాత్మజ లిద్దఱు శైశవంబునం
దాయువుఁ బాయుటన్ నగవు నాగుచుఁ జిత్తమునందుఁ జెల్లెలా
నాయము మీఱ నీసుత యె నాసుత సు మ్మని యాత యామెరీ
లాయినచెంత కంచె నవిలోలతఁ గిమ్మను వ్రాసి ప్రేమతోన్. 255

చ. ధనశసరోజనేత్ర దుగ దచ్చి యు నేడులపాయ మొందఁ గా
భువనము నేలు చున్నయలమూడవజార్జి పరిత్యజించె మా
నపపదవాస మాపిదప నాల్గవిల్లియ మొందె రాజ్యమా
నపపదవాస మద్దిరకనం దగు లచ్చిమిలాస మేరికిన్. 256

గీ. అంత కంతకుఁ దనకు రాజ్యపద మిట్లు
దరియఁ జొచ్చుట యబ్బాల తలఁప దయ్యె
జనని మొద లగుబాంధవజనము లైన
మడువ కుండిరి మది గర్వపడునటంచు. 257

ప. ఒక్కనాడు రాజప్రస్థాన మహామహంబు జరుగు చుండఁ దాత్క
లికరాజ్ఞి యగునెడిలెయిడుప్రభి కృతకపుత్రిక యగునయ్యలక్షాం
ద్రీనావిష్టోరియాదారికం దన కురువునం జేర్చికొని వాతాయనమార్గం
బున నుండి యుత్సవదిదృతాయాతాయాతజనంబు లబ్బాలం జూడ
నిచ్చుగించుటం దదింగితం బెఱింగి పూబంతిఁ బోలెఁ దనకరద్వయంబున
నెత్తి వారికన్నులకుం బెనుపండువ యొనర్చ నిప్పుగిది మఱియు న
నేకభంగుల లాలించు చుండె.

258

క. ఘనరాజ్యపదము నొందఁగ

నను పగుపుత్రిక లణంగి రట్టిపదంబుం

గొన నున్న మఱిదికూతుం

దనసుత్రయ నరయు నాపె తగ దే పొగడె.

259

మ. అనపత్యత్వము వార్ధకంబు దనకుం బ్రాప్తంబు లైయుంటచేఁ

దనయంతంబున రాజ్యభారమును జెందం బాల విష్టోరియా

కనుపొప్రాయము రానిచోఁ బ్రతినిధిక్ వ్యక్తంబు గా నిల్చి కా

సనముం జార్జిసుతుండు వ్రాసి యునిచెక్ సంఘాతగర్మస్థలిక్.

ఉ. భావిదళాగమంబు దెలుపం దగు నించుక యంచుఁ దట్టితో

భావనఁ జేసి గుర్వి పటపత్రిమునం దొకవంశవృక్షముం

దా విలిఖించి పుస్తకమునం దగ నుంచినఁ బాఠశేషముం

దానరగాత్రి చూచి తనయన్వయరీతి నెఱింగి యిట్లముక్.

261

రాజ్ఞికి గుర్తి వంశవృక్షపత్త్రమసిచ్చుట. 64.

ఉ. ఎన్నఁడు మున్నఁ జూడ నిది యేమికతంబున నమ్మ యోగురూ
కన్నెరొ దీని జూడఁ దగుకాలము గాదు గదమ్మ మున్న నా
కెన్నఁ గ రాజ్యపీతము సమీపగతం బని తోచె దీనిచే
త న్నలినాక్షి యా నవు సుదారగుణంబుల నొందు మయ్యెడఁ.

చ. శిరమునఁ దాల్తు నీ విపుడు చెప్పినయాజ్ఞ నటంచు పాస్తముం
గరమున వైచి నిశ్చయము గా నిది నమ్ముము కొందఱు జర్భకుల్
గరము వహించు చుండెదరు గర్వము వైభవ మబ్బె నంచు భూ
భరము వహించుచోఁ గలుగుబాధ లెఱుంగ రటంచు శండియుఁ.

ఉ. మంచిగుణంబు లెన్నఁడు ను మానను మానను మాన నమ్మ మా
యంచు వచింప గుర్వి యను నామెకు నాయెడలెయ్యసంతతిం
గాంచినరాజపుత్రీకులు గానఁ గ్రమంబున భూపతిత్వ మొ
ప్పించును విల్లియంప్రభు వభీష్టతనూజలయందు నావుడుఁ. 264

మ. అహహా! తాపకవాక్యరీతియగు నే నర్హం బగుం గా దె య
మృహిశారత్నము నన్ను వత్సలతచే మన్నించు చున్నందు కి
మృహి నాతమ్మఁడె యేలె నేని నది యుఁ మద్భాగ్యమం చెఱు దు
ర్వహభూభార గురుశ్రమంబునకు దూరం బొట యుం గల్గెడుఁ.

గీ. అనుచు ద్వాదశవార్షి కి యైనయపుడు
బలుకునంతటిగుణములు గలుగునింతి
తనకు నీమ గ మైత్రికి ననువుపడఁ గఁ
గలసిమెలఁగ దె లక్ష్మి యక్కంతతోడ.

చ. అట నట వాణిజస్థలము లచ్చట నచ్చట శిల్పశాల ల
 చ్చట చట సుప్రసిద్ధతర సంవసగంబులు నాత్మపుత్తి కా
 దటఁ బరికింపఁ జేయుచు ముదంబున నమ్మెరిఁబొయిసాఖ్య ప
 ర్యటన మొనర్చెఁ దజ్జనప దాంతికసంస్థితవేల్పు దేశమున్. 267

మ. యువరాజ్ఞీమణి వచ్చె నంచు నతిగాఢోత్కంఠ లై మేలియు
 త్వవముల్ జేసెడువారు జాటుపదపద్యంబు ల్పమప్పించువా
 రవనీపాలన మీమె సేయుఁ జిర మం చాశీఃప్రయోగంబుతోఁ
 బావడం జొచ్చెడువారు నై రఁట నట ద్భూమిజను ల్సారెలన్.

ఆ. వైటుదీవి నుండి వారలు తూరుపు
 తీర మరసి యరుగుదేరువేశ
 నోడకంబ మొరఁగి యొ క్కింత పెటపెట
 యనఁగఁ గర్ణధారుఁ డరసి యంత. 269

ఉ. కూపకపాతశంకఁ గొని కూయిడుచుం దదధస్థ యైన య
 ప్పావఁ గరంబులం బొదివి పాయఁ గ దవ్వు గఁ దీసె నంతలో
 నే పడెఁ గంబ మట్లు జను లెల్లను గొల్లు మనం గ నామె క
 య్యాపదఁ బాప నావికునియాకృతి దైవము వచ్చె నే మొకో. 270

ఆ. ఎన్న నలవి గానియిడుమను సాండర్పు
 తెప్పపాటులోనఁ దప్పఁ జేయ
 నావు రనుచు గుండె లదర నేడ్చుచు బాల
 యాతనికిఁ గృతజ్ఞ యాచి మ్రొక్కె. 271

ఉ. కల్లనిజంబు లేర్పరుపఁ గట్టసుఖంబుల నండఁ జేయ ను
 త్ఫల్లవిశాలనేత్రములఁ బొల్పు గ దైవము జూడ యోగ్యు నా
 పల్లవ మేల యంటు నని ప్రస్తుతు లచ్చటివారు నేయఁ గాఁ
 దల్లియుఁ గూతురుం దమదుతావునకుం జని రాత్తసౌఖ్యలై. 272

ఉ. హైమవతీద్భుగంచల సమంచితహాస బలాపకృష్ట చే
 తోమృతకూపవిస్తృత కృపామృతనేక నిరస్యమాన భ
 క్తామితసంస్మృతిప్రకు పితామయజాల మహాభిషగ్వరా
 తామరసోద్భవాది వినుతప్రథితోరు చక్రత్ర సేవధీ. 273

క. అభ్రాపగానిరంతర
 ద్రభేతర ఘేనధీ విధానపటీయ
 శ్శుభ్రాంశుకోటికోటి
 రభ్రాజిత శీర్షభాగ రమణీయతరా. 274

కవిరాజవిరాజితము.

శివ శివదాయకనిర్మలనామక సేవకబృందనివేశితవా
 సవ సవసంహరణాతతవిక్రమ సత్వసమంచిత మానవబాం
 ధవ ధవశాంశువిభూషితమస్తక దర్శనమాత్రనిరస్తమనో
 భవ భవనాశత్పాటవిపాటన పాటవయుక్తవిపాళకరా.

గద్యము.

ఇది శ్రీమన్మంత్రిపెగడ పంశపయ్యపారావార రాకాసుధాకరరాజ
 బిరుదాంకిత భుజంగరా యామాత్యపాత్త్రీ హరితస గోత్ర పవిత్ర
 దుర్గామల్లికార్జునప్రసాదరాయవరపుత్త్రీశ్రీమార్కండేయవర
 ప్రసాదజనిత సరసాష్టావధానాది విచిత్ర కవితాధారేయ
 బుధజనవిధేయ భుజంగరాయనామధేయ
 ప్రణీతం బయిన వసంతకుసుమ మను
 మహా ప్రబంధంబునందుఁ
 బ్రథమాశ్వాసము.
 శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

శ్రీ

శ్రీరస్తు.

శ్రీమార్కండేయస్వామినేనమః.

వ స ం త కు సు మ ము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

మద్వాగ్ని కజలద

శ్యామలగళరుచివిభాసు రామలదేహో

ద్వామరుచితులితరాకా

సోమవిపులధామ సోమ సుగుణస్తోమా.

1

గీ. అపధరింపుము విక్టోరియానధూటి

గఱచి యున్నట్టివిదైలు మెఱుంగు వెట్టె

గుణములకు నట్లు మేనికిఁ గొమరు వెట్టె

సప్తదశవత్సరంబులజన్వనంబు.

2

సీ. కమ్మచ్చుఁ బట్టినకనకంపుతీనల

పఠఁ బెన్నెరులు నిడువంపు లయ్యెఁ

గార్కొవి క్రొత్తారుఖంజనీటంబుల

సొబగునఁ గన్నులు సోఁగ లయ్యె

నధిగతకోరకితానస్థయానల్లి

చాడ్చున దేహిసౌఖ్యము దనరె

దర్పణవిశ్చుతచంద్రమరీచి కై నడి

మేనియం చొకవిత మెఱుంగు దోచె

గీ. నడలకునశిక్షితోదితననఁజాలాన

గౌరవం బుప్పతిల్లె నక్కలికిమిన్న

కప్రయత్నోపనత మైనయిట్టితొడవు

చెప్పఁ జూపఁ గఁ జాలక చెల్వు నించె.

3

క. మంజులగాత్రికి జన్మ

వ్యంజిత మై వెలసి విగతహానోపాదా

నాంజనము నేత్రయుగళిం

గంజమునం దేటికొదమ కై నడి నొప్పుక.

4

ఆ. పసితనాన మించి వెనఁ గ్రిందు మీఁదును

గనక లేనిగొప్ప నెనసికొనుచు

క్రేగు మోయుకొలదిఁ గృశియించ రెవ్వార

లనఁ గృశించె నంత నంత నడుము.

5

ఉ. కుచ్చెలపానడం దొడిగి కుప్పసముల్ బిగియించి యంఘ్రులక.

ముచ్చె లమచ్చి ముద్దొలుకుమోమున జాలరు వైచి వేళులం

గచ్చులు గ్రమ్మి నిద్దవుసికం గుసుమంబులఁ గూర్చి యున్నచో

నచ్చెలువం గలీబమరునంగజముల్కి గ నెంతు రెల్లరుక.

6

శా. ఆలీలం దనరాకి మన్మథునిరాజ్యశ్రీ యొ యింగ్గాండుల
 స్త్రీలానన్యనవానతార మొకొ బ్రాహ్మమానుషీభావ మో
 బాలాకారసుశీలసంపద యొ చెప్పం జూపఁ గా నిమెయం
 దేలోపంబు నొకండుఁ గానఁబడ దం చెంచం దగ్గె వేడ్కతోక. 7

ఉ. అల్పవిభూష లాసుదతియంగమరీచిపరాపాతంబు లై
 పాల్పు నహింప నయ్యె శశిపూర్ణమరీచినిరస్తతారకా
 కల్పము లొచు సత్యము గఁ గౌముదియా సతిమేనికాంతి త
 త్కల్పితమోదముం జనులకన్గవెన్నెలపుల్గు లొందుటక. 8

సీ. కలుకుక్రొవ్విరిముల్కి గాఁ బోలుఁ గా కున్న
 మృదుతీక్ష్ణరీతిచేఁ బొదలు నెట్లు
 కాయమొందినమాయ గాఁ బోలుఁ గా కున్నఁ
 జూచువారలమదుల్ దోచు నెట్లు
 కలుగువెన్నెలముద్ద గాఁ బోలుఁ గా కున్న
 మిఱుమిట్లుగొలుపుచు మెఱయు నెట్లు
 కమ్మబంగరుబొమ్మ గాఁ బోలుఁ గా కున్న
 సమ్మోదమును వెద జల్లు నెట్లు

గీ. అనుచు నయ్యింతి వయ్యాళి కరుంగువేళ
 గుసగుసలఁ బోదు రచ్చటికొమరుపాయ
 మమరులోకులు తత్సతి కమరలోక
 తరుణి తర మని వివరింపఁ దరమె యపాహ.

ఉ. అయ్యెడ బాలికామణివయస్యలు తజ్జనయిత్రిచెంతకున్
 నెయ్య మెలర్చ నచ్చి యతినిర్మలవాక్పటిమంబు మీఱఁ గా
 నొయ్యన నామె నేకతము నుండఁ గ వేడి ముఖాంబుజంబులం
 దియ్యనిమందహాసరుచి తేటలు గుల్కు నచించి రీగతిన్. 10

ఉ. నీవు నెఱుంగ రానికరణీయము గల్గు నె యైన మైత్రి యీ
 త్రోవకుఁ ద్రోసె మమ్ము నెఱితోవిను మింతవెడంగుపల్కు నీ
 తో వినఱింతు మిట్లు మనతొయ్యలిమేన జనించెఁ గ్రొవ్విరిం
 దావియుఁ బోలె జన్వనము దగ్గఱవారు ప్రమోద మందఁగన్. 11

క. ఇలలో వసంతకుసుమము
 దలఁపఁ గ నల పొందుఁ గా దె తారుణ్యమునన్
 నలరాజు గుఱికిఁ దార్చిన
 బలితం బగుములికి యనఁ గ నల దే దానిన్. 12

చ. కలకల లాడుచుం జెలిమికత్తెలచెంగట వైవరస్పత్తితోఁ
 బలుకుచు నుండు ము న్నిపుడు వాతెరచెంగటివాక్య మంతలో
 నిలపుచు సంశయాకులితనేత్రము లించుక నంచి యే మొకో
 తలఁపఁ దొడంగు నన్వయసుతప్పు గదా యది బాల నేమ నన్. 13

మ. తనలోఁ దా నె యొకింత నవ్వుకొని యంతం బర్హుప్రీడాభరం
 బున లోలోపల సందియంబును గొనున్ మున్ బెడ్డికిం దార్చి యుం
 చినయాబొమ్మలపెండ్లి నేయుతలఁపుల్ జిత్తంబునం గల్గి యుం
 గొనుఁ దా నొల్లమి సోపయామవిధికోర్కుల్ బెల్లు మాశంకచేన్. .

చ. తనసరిచేడియల్ బ్రియులఁ దద్దయుఁ గూడి చరించు చుండఁ గాఁ
గమకనితైప్పు వేయక యెగాదిగఁ జూచి యొకింత సేపు నె
మ్మనమున నెద్ది యో తలఁచు మాడ్కిఁగనంబడు బాల నూత్నయా
ననమున నుండుమానినులవాంఛలు లక్షణమాత్రగమ్యముల్. 15

శా. కానన్ మాననినప్రపంచము నుపేక్షం గీటునం బుచ్చ శే
కానం గాఁ దగు బుద్ధియకావనకులాకారాదులం దుబ్బుఁ డౌ
వానిన్ సద్వరు నొక్కనిన్ మనసులో వాంఛన్ వడిం దెల్పఁ గాఁ
బూనం జాలరు సాహసంబునఁగులపోర్చుతలబాలికల్. 16

క. ఆన మీరు పాణిసఖు లౌ
టను దెల్పితి రింత యున్ వెడంగునుడు వనం
జను నే నాసుతభార
మ్మనయము మీయది య కా దె యాత్తకలిమిన్. 17

చ. తలఁచ వరు న్వరప్రతిభుఁ దా వరియింపఁ గఁ జాలి యుండె మీ
చెలి మతిశీలవిద్యలఁ బ్రసిద్ధతఁ గాంచిన దౌట నాపయిం
గలఁడు మద్రగజుం డభిలకార్యధురంధరుఁ డౌచు వానికిం
దెలిపెద యుప్పుదుక్తిసరణిం దగువారలఁ బుచ్చి యం చొగిన్. 18

క. మేరీలూయిస యప్పుడు
వారలఁ దగురీతి ననిచి పరమాపుండున్
ధీరుఁడు ధీమంతుఁడు నౌ
బారన్ ప్రాక్కారుఁ బిలచి పలికె ని దెల్లన్. 19

మహాస్థర.

అనుజన్మం బోలె నన్నీ రరయుదురు గదా ప్రాప్తకారుణ్య లౌచున్
ఘనకార్యారంభచింతా కలనచతురిమం గాన యుష్కృత్సమానున్
మనవిక్టోర్యానధూటీ మణికమగుణసం బంధ మొప్పన్ లియోఫా
ల్లు నుమీ రేకేభనల్లో లుపవిశదమతు ల్బాని చింతింపుఁ జన్నన్.

ఆ. అట్ల కాక యనుచు నాతఁడు స్థేర్మంబు

పురవరంబునకును దరలి యపు డె

యనుజపల్కు లెల్ల నాలియోఫాల్లున

కెఱుంగఁ జెప్ప నాతఁ డిట్లు లనియె.

21

ఉ. మిత్రమ యింత యేల నిను మీఠినవాడ నె మంగళార్థసం
ధాత్రధికారమందు సతతంబును మత్స్వసకుందలంపఁ ద
త్పుత్రికి నైన నీయెడలఁ బూనెద నించుక నే సహాయతా
మాత్రము గాన నెంచకుము మామకవాక్యము నే ధ్రువంబుగన్.

సీ. ప్రద్యోతమానవై శద్యధీసంపన్ని

పద్యాయమానస ద్విద్యవాడు

ధైర్యసత్యోదార్య శౌర్యాదిసగ్గుణ

ధుర్యతాబంధుర చర్యవాడు

చుక్కలదొర నెక్కసక్కె మా డెడుమోము

టెక్కు మిక్కిలి యుఁ బెక్కువాడు

కి మృగఁ గూడక సమ్మద మిడు గార

న మొప్పనాభిజా త్యమ్మువాడు

ఆ. లాఁతి గానివాఁ డలన్జ్ఞాంఁడినాబాల
 కీడు గానివాఁడు మూఁడునెలల
 దక్కుగుణములందుఁ దత్తుల్యుఁ డగువాఁడు
 పూని చెప్పఁ జెట్టి తేనివాఁడు. 23

ఆ. అస్మదగ్రజన్ముఁ డైనట్టికోబర్గు
 సుతులలో ద్వితీయుఁ డతివినముగ్గిఁ
 డధికగుణులచెత నాల్పర్తు నా నొప్పు
 నతఁడు బాలఁ గూర్చ నర్హుఁ డగును. 24

చ. అతఁ డుదయించునాఁ డుదయ మందినయీతల పంత కంఠకుక్ష
 సతతము వానితోఁ బెఱుంగ సాఁగుచు నుండుట వానివిద్యకై
 జతనము లెన్ని యేని యును సల్పుచుఁ బాయక సర్వభంగులం
 దతివకుఁ దుల్యరూపుఁ డగునట్టొలఁ జేయుచు నుంటి నాదటన్. 25

శ. ఇప్పుని బాలపితృవ్యుల
 కొప్పిదముం గాద కాక యుండిన నాకుం
 దప్ప దని తోఁచు డైవము
 త్రిప్పల నెఱుంగుదు మె యెట్టిరీతి వొ తలఁపన్ 26

ఉ. కావున నింతవట్టు మదిఁ గల్గినయట్టితలంపుఁ జెప్పితిన్
 భావుక కార్యసంఘటనపాటవధుర్యతచే గర్హి మౌ
 తానకచిత్తస్పృత్తి కెటు దాఁకుచు నుండె వినంగఁ గోరెదన్
 నావుఁడు సం స్థితంబు నదనంబునఁ దోఁపఁ గ నాతఁ డి ట్లనున్. 27

ఉ. నాయెడ మైత్రి గల్గుకతనన్ వినఁ గోరెడు గాక నీయభి
 ప్రియము నన్యధాకృతికిఁ బాల్చుడు నే యది యట్లే యాఁ గదా
 తోయజసూతి యిర్వుఁటినిఁ దుల్యనయ్యకులరూపశీలురం
 జేయుట యారయం గ నిది సిద్ధమ కాఁ బొడకట్టు చుండెనున్.

చ. కలదు గదా పరస్పరము కాంక్ష జనించి వధూవరుల్ మదుల్
 గలయ ననూనరాగమునఁ గ్రాలుట యున్ మనవారిలో నిరా
 కులపథమట్లు దీని నొనఁగూర్చెడుయొక్తి లభించె నేని మం
 గళ మగు సర్వ మిప్పనికిఁ గల్గ దొకించుక యంతరాయమున్. 29

ఉ. ఒండొరుచూపు లొండొరుల నొందినఁ జాలుఁ దదుత్తరార్థము
 ల్బండుఁ దమంత నే విమలభానువ రీచులు సాఁగి సాఁగ కా
 ఖండలదిబ్బుఖంబునను గానఁబడం గుముదాకరంబులన్
 మెండుకొన న్వికాసము జనించుట సిద్ధము కా దె మిత్రమా. 30

వ. అనినం దదనంతరంబ యాలియోఫాల్డుం దనయగ్రజుం డైన కోబ
 ర్కున కీ౯౯౯౯౯౯౯౯ సవిస్తరంబు గా వినం జేసి రహస్యం బన్యగ
 తంబు గా కుండ నియమించుకొని యాతనిం ప్రథమాపత్యం బైనయె
 ర్నెట్టుతోడను ద్వితీయతనూజుం డగు నాల్పర్బతోడను బంధు దిద్దు
 తామిషంబునం గెన్పింబిను నగరంబున కరుగం బనిచె నంత. 31

మ. కుతుకం బొప్పఁ గ నర్హవాహనములం గోబర్గతేఁ డాసుత
 ద్వితయం బప్పుడు వెంట రా నెడ నెడ న్విశ్రాంతికై నిల్చుచు
 నివృత్తగ్రామసరస్వరిద్గిఁపవీవేశంతసంపీక్షణో
 దితవిస్తారమనస్కు లై మతుల మోదింపం జనెం గ్రక్కునన్. 32

మ. ఇని యామువ్యురుఁ గాంచి రగ్రమున నుత్సాహంబు సంధిల్లి భూ
 జనితారత్నవిభూషణాయితలస ద్వస్తాన్వనశీశ్రీకమున్
 ఐనవాటిచరవాతపోతవిచల ద్వాసంతికానీకము
 న్నినదాస్తోకముఁ బూజప్రవేకమును గెన్పింపన్సమాఖ్యాకమున్.

ఉ. ముచ్చటఁ దెల్పుచుం జనులు మూఁగి బడిం బడిఁ దమ్ముఁ జూడఁగా
 నచ్చట వాహనంబు డిగి యంతిపురమ్మున కేగి వేడ్కతోఁ
 దెచ్చినయట్టిమేలియును దీభనదగ్ధము లాదరంబుతో
 నిచ్చెను మేనగోడ లతిపూజ్యగతిం జనుదెంచి యందుకొన్.

34

క. క్షేమానుయోగకలనలు
 పేమావిర్భావ విస్తరితవాక్కులు ను
 ద్దామసుఖదుఃఖగోఘలు
 నామెరియిసకు జరిగె నగ్రజతోడన్.

35

మ. అలయెడ్వద్దమహీశునాత్మజకు నయ్యాల్పబృహ్మకుం గ్రోత్తమా
 పుల నభ్యస్తవిలాసనవ్యకుతు కాభోగప్రచారంబు లై
 తోలుదొల్తం జెలఁగెం బరస్పరము నందు న్నాథవారంభవే
 శ లతాభూజములం బరస్పరము రోలంబార్చకంబుల్వలెన్.

36

సీ. తమవారుగాంతు రన్ దలఁపునఁ గడకడల్
 వింత గా నరయుచుఁ గొంతసేపు
 ఇరువురిచూపులు నెదు రొ నొకొ యని
 కొంకుచుఁ గొంకుచుఁ గొంత సేపు.

ఇ డె మంచినమయమం చెదిరిచూ పొదనమి

గొబ్బిన దాఁటుచుఁ గొంతసేపు

ఆదిక్కునస్తువు లరనెడు సెపమునఁ

గొదుకక నిలుచుచుఁ గొంతసేపు

గీ. కోర్కెతో నక్రద్బుష్టులఁ గొంతసేపు

కుడ్చగతదర్పణంబులఁ గొంతసేపు

తరుణులయ్యిర్వరు ను బరస్పరము నెలమి

నావఁజాలని తమిచేత నరసి రపుడు.

37

క. ఈక్షణము వారి యిర్వరి

యీక్షణములు జూచువారి యీక్షణము లె తా

మీక్షణము లంచు ముదమున

నీక్షణములు సన్నఁ జేసి యెన్నిరి సకియల్.

38

క. అరయుచు నన్యోన్యంబుం

దరుణద్వయనయనములు ను దద్దర్శనవి

స్ఫురితము లగుచుం దత్పరి

సరజనదృష్టులు ను మోదసాంద్రము లయ్యెన్.

39

క. ఆజప్సనులకుఁ జూపుల

యోజం బ్రసభప్రస్థితి నొండొరులందుం

బీజావాపముఁ జేసె మ

నోజుం డనురాగవృద్ధ్యనోకహమునకున్.

40

శా. ఆరామామణి మాతులాశ్మజునితో నాహ్లాదసంధాయవా
 గారంభంబునఁ బ్రాప్త వుచ్చుచును బాహ్యభీషినోదాధ మై
 యారామంబున కేగి యాతతమదవ్యాకీర్ణగీతంబులకొ
 నారీయుక్తము లొందుఁ దేన్లు మధు వానం జూచి యగ్గించుచుకొ.

ఉ. అంకిలిమాట లాడును నిరంకుశతకొ నచియింప దాతనికొ
 సంకరచూపుఁ జూచు ననివారితదృష్టులఁ జూడ దిచ్చుమైఁ
 గొంకునుఁ దోడ నేగు నవికుంతగతిం జన నోప దీగతికొ
 శంకలు గల్గుఁగా దె మదినిందము వేటుగ నున్న వారికికొ. 42

మ. ఇటు లామేనమఱుంది యింతియు ను దా మెన్నంగ రానట్టియ
 పుటియాకూరిమిసాక్షి మన్మథుఁ డె తిప్పకొ వేటు లే కుండఁ గాఁ
 బుటముబ్బించక చక్కఁగా నిజమనోంభోజంబులం డాచి రిం
 తటియో ముప్పదివాసరంబు లరిగెకొ వ్రాస్వంబు లై తోచుచుకొ.

క. తత్రత్యు లలరఁ గఁ బితా
 పుత్రత్రితయంబు రాజపూజావిధికిం
 బాత్ర మైవవాసరదశ
 కల్రయ మప్సరమునందుఁ గడపె న్వేడ్కకొ. 44

శా. తోయంపుంజను లాత్మ బెంగఁ గొన సైదోడుం దదీయాత్మజం
 బాయం జాలక యెట్టకేలకును సంపాప్తప్రయాణోద్యమం
 డై యిండ్లాండుసహఖ్యుర్యామున మే లై దర్శనీయంబు లా
 నాయాదేశము లెల్లఁ జూచుచు నపత్యద్వంద్వసంయుక్తుడై. 45

క. అట నటఁ గోబర్గవిభుం

డటనశ్రమ మారఁ దత్తదాలోకసము

త్కటమోద మందుచు న్నిజ

పుటభేదనమునకు సౌఖ్యమునఁ జనుడెంచెన్.

46

చ. ప్రియుఁ డటు లేగు టాది గ విభీతమృగీదృశ యంత కంతకా

శయ మొకవింతగాఁ బొగుల సాఁగుచు లొంగక యెన్న రాసివి

స్మయ మొదవించుచుండుట విమర్శ మొనర్చి యుఁ దన్నిమిత్తని

శ్చయ మొనరింపఁ గొంతవడిఁ జాలక యుండెను బాల గావునన్.

ఉ. ముక్కు మొగం బెఱుంగని యపూర్వపుమానిసి బంధు నంచుఁ దా

నొక్కఁడు గొన్నినా శ్శిచటచుండి తనంతట నేగఁ దాను నా

చక్కటివార్త యుం దలఁపఁ జాలు నొ లే దొకొ యట్టివానికై

యిక్కరణిం దపించెద న లేనిను నే మన మూఢచిత్తమా. 48

ఉ. పుట్టిననాటఁ గోరె క్షణము న్నును వీడక సర్వభంగి నేఁ

బెట్టినతోవల న్నడతు వే యటు లుండి యు నిప్పు డొక్క రా

పట్టిన గూడి నాకు నశనర్తివి గాక చరించు చుండ నీ

కట్టివివేక మింత నెగు లేటికిఁ జెందెను మూఢచిత్తమా. 49

చ. అని యిటు లెన్నుచుం దమక మాపఁ గఁ జాలక లోనిచింత లో

నన యడఁగించుచున్ హితజనంబున కైనను దెల్పలేక నె

ట్టనఁ బరకార్యచింతలయెడన్ నడపించుచు ధైర్యమూఁది య

వ్వనరుహశేత్ర యుం గలతఁబాటుమనంబును నిర్వే నేర్వనన్. 50

ఉ. సత్సర మిట్టు లేగి మునిపానకవారిణచంద్రసంఖ్యసం
 సత్సరమందుఁ బంచమపుమాసమునం దిరుబారనాఁడు త
 ద్వత్సకు నాఱుమూఁడులగు సర్వము లేగఁగ భూరిభూతి జ
 న్మోత్సన మయ్యె నాదిమదిన్మోక్షముం దల మీఱురీతిచేక. 51

సీ. సంగీతభంగీతరంగీభవస్త్వత్త
 రంగీకృతోరుగేహంగణంబు
 ధాటీకనచ్చిత్రశాటీకరంభిత
 ఘోటీకలాపశృంగాటకంబు
 కాంతాననిరుద్ధతాంతానలీసమా
 క్రాంతానరోహనిశాంతకంబు
 పారావతచ్ఛదాకారాఽపూర్ణాప
 ధారావలీధాంతసారపథము

గీ. భూరిపటహాదినాదవిస్తారదూర
 నిరసితోపాంతవారాశినిస్వనంబు
 నఖిలజనకర్ణనయనమోదానహంబు
 నయ్యెఁ దజ్జననాపమహామహంబు. 52

క. వెల్లి యగుమోదరసమునఁ
 దల్లి యలర నపుడు ముద్దుతనయకు నొసఁగెక
 విల్లియ మిరువదినూలు
 ముల్లియ వెల వెట్టిగానములవరపేటిక. 53

ఉ. లండనువీట నన్న సకలశ్రవణహరనివేశము ల్సభా
మండలిల్లిపాతకసమాజము లెల్లను మాయఁ బంచి మే
ల్పండున యాట విందు రసబంధుర మై తగి రా జొనర్చె ను
చ్చండత రాజబాలిక కసంఖ్యము గా నరుదెంచెగానుకల్. 54

వ. ఇట్లు మృహోత్సవంబు నిఖిలజనమనోహర పసంధాయకం బయి చెలం
గ నాపయిమాసంబగు జూనున విశేషిదిననిశానసానంబున హూణము
తాచార్యప్రధానుం డగుకాంటరుబేరీ సమాఖ్యుండు ను కానింఘాము
నాఁ బరఁగు నొక్కప్రభుముఖ్యుండు ను బ్రస్తుప్తజనం బయి తా
త్కాలికసరోజాకరంబు ననుకరించు చున్న కెన్సింగ్ట్సు నగరంబుఁ
బ్రవేశించి రాజభవనద్వారంబుకడ ఘంటానినాదంబుఁ జేసి యుం గ
వాటంబుం దట్టి యుం దపానసానస్తనయిత్తుస్తనితాను కాగిగంభీర
భాషణంబుల హెచ్చరించి యెట్టకేలకుం జేటీవొత్త ప్రధాన ద్వారం
బైనవార్తాంత్రాంగణంబునకుం జని రాజకార్యావళ్యకత్వంబున రాక
యెఱింగించి బాలామణిం దత్పరిచారికచే విగతనిద్రం గావించిన. 55

చ. అరవిరికొప్ప పృథ్వుమున నాడఁ గ రేయి గురించినట్టియం
బరము లొకింత క్రొంబిలుసు వాయు మాతాత్ప్రతిబుద్ధ యాట సుం
దరతరళాక్షియుగ్మ మెఱ తామర రేకులఁ గేరడింప న
ద్వారకొలఁపుంగుమారిక యుం దొందటపాటున నేగుదెంచిన. 56

గీ. చూచి లక్ష్మీవిలాససం సూచిలక్షి
ణముల నొప్పాటుత ద్వదనంబు సపని
వికసితాంభోరుమునకు విందునేయ
నలరి పల్కిరి ప్రస్తుత న్యజకముగ.

ఉ. రా జపరాననీగ్ర శిఖరంబునఁ గాలనిబధుఁ డౌచు స
 త్తేజము వాని వ్రాలెఁ బరి దీపితసర్వదిగంతరాశ మై
 రాజిలుభానుమాన్తి తిమి రంబుల నెల్ల నడంగఁ ద్రొక్కి యు
 ర్వీజనమానసంబు లల రించుదుఁ బూర్వనగంబు నెక్కెడున్. 58

క. కుముదాకర మివ్వేశం

బ్రహ్మచమును బాసి నిద్దుర న్మూర్ఖి ల్లెన్

సముదితవికాసవిలస

త్కమల యగుచు నెల్లయెడలఁ గమలిని యొప్పున్.

59

క. పరిణామజీర్ణ మగుచుం

జరమాదశం జెందె రాత్రి సమయం బి దె వా

సరలక్ష్మి యలరు నిక ని

ద్దురఁ జెందఁగఁ దగు నె నీకుఁ దోయజరదనా.

60

ప. ఇక్కరణి నక్కాణిందు నెడ నక్కాంతామణి నిజమానసంబు నిరు
 పాయలు గాఁ జేసి యొక్కటం .దవ్వచనంబు లాలింపుచు నొక్క
 ట నిట్లని విత్కించె. 61

ఉ. ఈనిశవేశ వీర లిటకేగుట యేమి ప్రస్తుత నైననన్

బూనిక రాజకార్యభరమున్ విచపింపఁ గ లేపు టేమి యా

పై నిటు ప్రస్తుతార్థమును బల్కుక యీపెర్రతోన యేమి యె

ద్దాని వినం గ నుంటి నొకదా మది తల్లడ మందె నీయెడన్. 62

ప్రేమ స విక్టోరియా రాజ్ఙి. 85.

ఉ. నావుడు బాలికామణి యనంతవిషాదనిమగ్న చిత్తమై
దైవము నీకు నింతదయ దప్పె నె నాపయిఁ బొరుషోద్దితుల్
భూనహనక్షిముల్ జనక ముఖ్యులు న న్నెడఁ బాసి రీభరం
జేవిధి నోర్చుదాన నను నెవ్వరు జూతురు గారణంబునన్. 68

ఉ. సర్వధురీణు లౌజనకు జ్యాయసులుం జనకుండు నల్వరుం
బూర్వుల సన్నిధానమును బొందుచు బాలిక వైననాపయిన్
దుర్వహభూమిభారిమును ద్రోసితి ఓనిభరింప నెట్లు గా
నోర్వఁ గఁ జాలుదాన సిరి కుబ్బుట కేలమాధ్య మే కదా. 69

కా. వేలుక లక్షలు కోటులుండు జచుల్పిన్ వారివాచాశతిం
బాలింపన్ సదసద్వివేకములు నేయన్ ధర్మమార్గమ్మునం
బాలింపం దగును త్తరంబులను దీర్చుం గాసహస్రాస్యఁ దై
మేలొను త్తరవాదిగా నలయు భూమిపాలనం బల్పమే. 70

ఆ. ఆడుదానఁ బ్రియవయస్యలతోఁ గూడి
యాడుదానఁ గాని ప్రాప్తఁ గాను
నేల నేల నన్ను నేల తా నియమించె
దైవ మొక్కయింత దలచు దొక్కొ. 71

చ. అనునుడివెంబడిన్ సముది తాశ్రుభరంబు గళాంతరంబునం
ద నిలిపి గద్గదస్వర సమాకులితాక్షర యాచు దైర్యముం
గొని గురువర్య దైవ మను కూలతఁ బూని సహాయుఁ డౌచు నీ
ఘనభరమున్ విహించునది గా ననుఁ గూర్చి నుతించు నావుడున్.

ఉ. జానువు లుర్వి మోపి కర సారసయుగ్మము దోయిలించుచున్
 ధ్యానపరాయణుం డగుచు నాతఁడు సర్వజగన్నిదానమా
 మానసమండలంబు నన మానవిసర్జితమాస్మత్తియై
 మానసరాష్ట్ర యేలుట కమందకృపామతిఁ దోఁడు నేయుమా. 73

గీ. అనునెడఁ దడీయబింబంబులనఁగి నతని
 వెంబడి నె దేవునికి నంచనంబుఁ జేసి
 లేచి తత్రత్యులు ను దోయి లించి యున్న
 వాస్తములు వేలు నేయక యామె కనిరి. 74

శా. నీకై దేవుని మేము వేడికొనుట స్మిత్రేయముం గోరుటన్
 మాకున్ మే లొనఁగూర్చి నీవు మముఁ బెంపం గోర్కెచ్చే గాకనీ
 కోకల్యాణి మహాపకారకృతి గా దుర్వీజము ల్నిల్చి త
 త్రాకట్యంబున కుద్యమించుట ఫలేష్సాహేతుకం బే కదా. 75

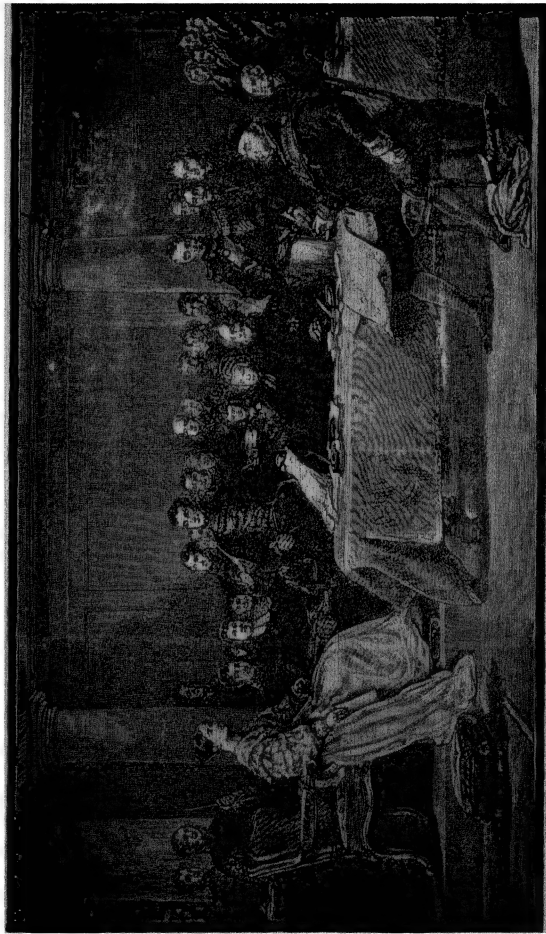
మ. అనినన్ ధీరమనస్కు యై కలదు దయ్యం బందు సర్వసహా
 ననరీతి నివ్విడి యర్హగౌరవముతో వారిం దగం బుచ్చి యిం
 దనురూపం బగుకార్య మియ్యది యటం చాత్మ నిరూపించి లే
 ఖను వ్రాసె న్నవ్విపితృన్యభామినికి శోకవ్యాకులత్వం బఱిన్. 76

న. అనియెట్లంటేని. 77

శా. ఓతల్లి యెడిలెయ్యురాణి నిను నే సోదార్చు గా నెంచుచుం
 బైపువ్యాదరదూర నాట విగళద్బాషాపక్షి నై వ్రాయుచో
 నేతాదృగ్దశ నీవు వీడుమనఁ గా నెట్లొను సర్వజ్ఞ పా
 నీతో గట్టిగ నైనఁ జెప్పుటకుఁగా నే నెంతదానం జూమి. 78

రాజగారి మొదటిసభ, కన్యకాశ్రమ, 21 జూలై 1897. 87.

శా. నీకు న్నాశయిం గల్గునత్సలతచే నేం బూనితిం జెప్పఁ గా
 నేకాలంబున నెట్టిదుఃఖము నుఖం బేమానవుం డెట్లు గా
 నేకర్మంబునఁ జెందఁ గా నగు నొ యిట్లే పాఁగెడుం దీనికై
 శోకం బందఁ గ నేల మాన్పుటకు నీకుం డైనఁ దా నీకుండే. 79

గీ. కాన నామాట యొకపెద్ద గాఁ గ నెంచి
 నందురుట వీడు మని చేతు నందనంబు
 లనుచు లిఖించి యాలేఖ మునకుఁ బయిని
 నెడిలెయిడురాణిగారి కం చింతి వ్రాసె. 80

ఉ. వ్రాసినఁ బూర్వరాజ్ఞి కని వ్రాయఁ దగుం బయినామ మంచు వి
 దొసఖి యొర్తు నెల్కు విని యామెకుఁ గల్గినమార్పు మున్ను గాఁ
 జేసెడుదాన నే యనుచుఁ జేసితిం గాక యెఱుంగ కుంటఁ గా
 చాసతి తా నెఱుంగ దొకొ యంతటిలోపల బేల నాదు నే. 81

క. అని పల్కి పుచ్చె నట్లే
 ననితారత్నము పీతృన్యననితకుఁ గమ్మక
 ఘనము లగుతగ్గుణంబులు
 కొనియాడం దగ వె కొటికొటివిధములక. 82

ప. తదనంతరం బానారీలతామంబు నిజజననీసన్నిధిం దత్కాలోచితంబు
 లగునూహాపోనాసమర్థకవాచోయత్తులం బ్రాద్దుఁ గడపు చుండునంత.

మ. ముద మొప్పార నమాత్యముఖ్యుఁ డగుమెల్బొరస్సమాఖ్యుండు తొ
 మ్మిదియూగంటలవేళ నచ్చటికి నెమ్మి న్వచ్చి నేఁ డిప్పరిం
 బదునొక్కండనగంట నాంతరసభాప్రారంభ మాఁ గాన సఁ
 పదలంకారమ వొచు సభ్యజనవిజ్ఞప్తిం జెమి గూర్చ నా. 84

క. మఱి యుం దాకహృద్భత

మెఱిగింపుచుఁ బ్రకృతిజనులసృవయమ్ములకుం

గఱపుం దీర్పదు నీదగు

నెఱిఁతనముం దెలుప నలయు నేఁ డని పలుకఁ.

85

శా. చింతావ్యాకులచిత్తసూచకము లౌచేలంబులం దాల్చి యా

కాంతారత్నము ముఖ్యమంత్ర్యుదిత మాకాలంబునకొ నచ్చె న

ర్షాంతాంభోజనిఁ బోలె నిండుకొలు వాస్యాంభోరుహస్నిగ్ధమై

యెంతే రాజిలె నామెచే నవదినాధీశోరుదీప్తిం బలెక.

86

సీ. అపుడుదాలించినచింతాకల్పకల్పన

నిం తింత యనరానిచింతఁ జిల్కు

సుప్రసన్నముఖాంబుజప్రణయంబున

హేతుశూన్యం బగుప్రీతిఁ జిల్కు

సర్వోర్వరాచక్రధూర్వహప్రభుతచే

వెడవెడపాటుతో వెరగుఁ జిల్కు

చిటుతనాఁ డెనలేనిసిరిఁ బూను చుంటచే

గురుతరం బైన యబ్బురముఁ జిల్కు

గీ. సనితయాపము నిన్నటిదనుక నొక్క

కరణిఁ గనుఁగొన్నవారి కక్కజము గాఁ గ

బహుళతరభావసంక్లిష్టభావ మిట్లు

చేసెఁ గద నేడు దైవంబుచేత యరిది.

87

ఉ. అప్పుడు వింజ మాకిడినయల్లు గ సభ్యులయందు నొక్కడంఁ
గుప్పున నూర్పు నైన నిడఁ గూడక యుండెఁ దదీయనేత్రముల్
తెప్పలు మోడ్చ కే యతిముటి న్ననరాజతనూసమాదృతిం
దప్పుఁ గ నన్యకార్యవిరతస్థితి నుండె మహోత్పలాకృతిఁ. 88

మ. ననరాశిప్రథమానధీరు లగు కంబర్లండుసస్సెక్కు నాఁ
జనువారల్ పినతండ్రు లిర్వు రెదు రై సంభావ్యతం జూపఁ గా
వినయానమ్రముఖాబ్జ యాదు సభకు న్విచ్చేసి రాజార్హపీ
ఠినిఁ గూర్చుండి వచించెఁ జై త్రికంఠజైత్రవాక్యంబులఁ. 89

శా. ఓసాఘాతములార మామకపితృవృత్తం డేమిన్నంబులఁ
వానిఁ రాష్ట్రము నేలి భూమితలముం బాయం దదుచ్చార్జితో
నీసర్వాననిభార మొక్కమొగిఁ గా నీచిన్నపాయంబునఁ
మోసెఁ నాపయి దీని నేతెఱఁగునం బూనఁ సమర్థాత్మనో. 90

ఉ. ఇంతకుఁ దెచ్చినట్టివిధి యేమటి యుండు నె దీనిఁ బూనఁ గా
నింతబలంబు నా కొసఁగఁ డే సకలాశుభవంబు గల్గిధీ
మంతులు శాస్త్రోన్మథులు ను మాన్యవయస్కులు నైనవార లే
పాంతఁ జరింతు రట్టిగుణపూర్ణపథంబును నాకుఁ జూపఁడే. 91

ఉ. నామది ధర్మమార్గపరిణాహవిశేషవిచారముం బ్రజా
క్షేమవిధానయోగపరిచింత యుం దోడ్పడి చుల్కుఁ జేయ వే
యిమహనీయభార మని యెంచుచు నాస వహింతుఁ గాక యు
ద్దామభరంబు నేఁ దలఁచి తద్ద యుం గ్రుంగక యుండ నేర్తు నే. 92

ఉ. వారికి బార్లమెంటుసభవారివినిశ్చలబుద్ధిసంపదన్
భావుకయుక్త మాప్రకృతిభక్తియు రక్తి భవత్ప్రతంబు లె
దీనన లెన్ను డేని యు మది స్మృతి పొందక విశ్వసించెదం
గావుత నెల్లవారల సుఖంబును శక్తికొలందిం బెంచెదన్. 93

శా. యోగక్షేమములం గనుంగొనఁ గఁ గ స్తుంతుం బ్రజాసంఘము
దాగస్కారుల సత్యనర్తనుల నర్హప్రక్రియం దిప్పుదుం
బ్రౌగల్భ్యంబును జూపుదాన నిది ముమ్మారు న్వచింతుం జుడి
వాగాటోపము గాదు సత్య మనుచు న్వాక్రుచ్చిన న్సభ్యులున్. 94

ఉ. ఆనరపాలికామణికి ఎన్దయుగంబులు మాళి నంటఁ గా
జానువు లున్వ ముద్దుఁ గొన సాఁగిలి మొక్కి రనుక్రమంబు గా
నానత వైరిపరమకుటాంచితపాదసరోజయుగ్మ వై
యీనిఖిలక్షమాతలము నేలెద వీ నని తెల్పచాడ్పునన్. 95

క. ఆసంఘమువా రీగతి
బాసల నొనవరించి రాజభక్తిఁదెలుపుదుం
బో సాఁగి రొక్క రొక్క రె
మోసం బొసఁగికు మటుంచు మ్రొక్కుచు దేవున్. 96

చ. తనపినతండ్రు లప్పుడినధర్మముచే శపథోక్తిపూర్వసం
దనము లొనర్చ రాజ్ఞి యుం బదంపడి ప్రత్యభిసందనక్రియా
మిమితశీర్ష యాచు మది బెగ్గిలి మైఁ బులక ల్వహించె నం
దనములు నందనీయు లిడినం జలియింపక యుండ శక్య మే. 97

శ్రీ విజ్ఞోరియారాజి. రాజ్యప్రాప్త్యైశమునాటి యుదయము. 91.

ఉ. ఆజననంబు గా ననుపమాతృసద్గుణరాజిసంపదఁ

రాజముఖీలలామ మయి రాజిలుచు న్నరరాజ్యసంపదఁ

రాజలలామ మై యిపుడు రాజిలి సర్వకళావిఘాతించేఁ

దేజయు మించు తే వెలుగుతీరు నహించెను నిండులేనాతోన్. 98

క. శ్రీసీత ముజ్జగించుచు

నాపినతల్లడులను గౌరవాదరభరముల్

దీపింప ముద్దుగొని జన

నీపరిసరమునకు నేగె నిశ్చలమతి మై. 99

ప. ఇ ట్లాదినంబు నవీనరాష్ట్రీలాభ సంతృప్తజనం బై యపూర్వప్రక్రియం
జరిగిన మఱునాఁడు సకలమానసమానస సంస్థాయమానం బైన రా
జ్యప్రాప్త్యుత్సంబు నరీనృత్యమానకిన్న రీ పరీపాటీ దూరీకరణప
టునారీజనసమాక్రాంత చత్వరంబు ను చటులతరనటనపటుఘో
టక ఖురపుటపటలీఘట్టిత కుట్టిమ పటపటాత్కారసముజ్జృంభిత
ఘంటాపథంబు ను నుత్సనదిదృఢాసమాయాత మమజ పాస్తతాశస్వా
నప్రతిస్వన దుత్తాలచంద్రశాలాశతంబు ను మహారాష్ట్ర సమాగమ స
మయాసమగౌరవ ప్రద్యోతక శతఘ్నికా శత తాంకారనిర్ఘోషబధిరీ
కృత దిగంతానంతజంతుసంతానంబు ను చతికాతుకితవితత జనవిస్తార్య
మాణ జయజయారావ సమాక్రాంతనినదాంతరంబు ను సంజ్ఞామాత్ర
ప్రకటికృత పరస్పరాభిప్రాయవిశేషంబు న నిఖిలగోహోపాంత నిర్ది
తసాంద్రతర పతాకాసహస్ర విఘాననసంభూతప్రభూత చటచటా
రావ సంఘాతిత వ్యోమాంగణంబు ను నైప్రపవర్తిల్లు మండ. 100

క. అయ్యెడ భూతలరజముల్

వెయ్యాటులు నడుచునట్టిపిథి నయారే

చయ్యనఁ బై కెగయఁగ లే

నయ్యె న్బహుసాంద్రమానవారోగమునకా.

101

కా. ఉర్వీమండనలండనాఖ్యపురమం దుత్తుంగసౌగంధలా

ఖర్వాగారవిత్తికాదు లరయఁ గా నిష్టకామృచ్చిలా

దార్వాద్విప్రతిపత్తి లేక యతిచిత్రం బైనశిల్పక్రియా

నిర్వాహంబున మానసజముచే నిర్మించి రో నాఁ దగకా. 102

మ. విలియంభూపతి యుర్విఁ బాయుట యు నవ్విక్టోరియాబాలకు

న్విలసద్రాజ్యరమాపదం బిడుట యు న్విఖ్యాత మానట్టు గాఁ

దెలియం జాటఁ గఁ జేసి యెల్ల యెడఁ దద్దేశోచితప్రక్రియం

గలయాచారము లాచరించిరి మహికాంతప్రథానాదికుల్. 103

వ. తదనంతరంబున.

104

క. అట్టియెడకా ధైర్యంబున

దొట్టినకన్నీరుఁ దొలఁగఁ దోయించు నెడఁదం

బట్టికొని తల్లి యుండెడు

పట్టునకుకా రాణి యేగెఁ బటువేగమునకా.

105

ఉ. ఏగి సరోజదీర్ఘ మగునీక్షణయుగ్మమునందు నశ్రువుల్

దోఁగఁచుఁ జెక్కుటద్దములఁ దొట్టుచుఁ గ్రొందకు కిన్ముడింపఁ గా

నేగతి నాగుదాన జవనీ మహిభార మచింతితంబు గాఁ

దీగపయికా మహాఫలముతీరున మోసెను జిన్ననాడనకా. 106

ఉ. అమృగువం గనుంగొని తదంబ వచించు దురాపరాజ్యభో
గమ్ము లభింప మోదమును గాంచెడుపట్ల దురంతతాపముల్
గ్రమ్మినపోల్కై నిప్పగిది గన్నుల నశ్రుజలంబు నించె జే
మమ్ము యదైర్య మిట్లు తగు నమ్మ శుభంబగునమ్మ నావుడుకా.

సీ. ఉరురాజ్యపీఠమం దుపవిశింపఁ గ నేమి
భుజపీఠి మేదినిఁ బూన వలయు
నిష్టభోజనములఁ దుష్టిఁ బొందఁ గ నేమి
జనులయాఁకలి వెట్టుకొనఁ గ వలయు
భృత్యోపచారాదికృత్య మొందఁ గ నేమి
పెరివారికృత్యము ల్పైఱప వలయు
భూరిభోగంబులఁ బొల్పొందఁ గా నేమి
పరులయిక్కట్లకు నగున వలయు

గీ. నితరమానవు లెంచ నాత్మైకదేహు
లభిలలోకైకవిగ్రహు లననిపతులు
కానభూపాలనం బతికష్టరక్ష్య
మిదిసుఖం బని యెంచుట యెఱుక లేమి.

108

గీ. రెండుకన్నులు మోడ్చుచు నిండునిద్రఁ
జెంద నలవదు బహుకార్యచింతనమునఁ
గడుపు నిండారునంతటికుడుపు సారదు
రాజ్యసంపద యన సుఖభోజ్య మగు నె.

109

విల్లింగ్టనుమంత్రి. మరణదండనను రాజ్ఞికినివేదించుట. 95.

శా. విన్దింజన్మభిఖ్యమంత్రవరుఁ డవ్విత్తోరియారాజ్యసం
 పల్లాభం బొనఁ గూడునంతకు సమీపం బైనకాలంబునం
 దెల్లం పొనపరాధ మొక్కభటుఁ డన్గిం జేయఁ దచ్చీర్షమున్
 డొల్లం జేయ లిఖించి శాసనము విత్తోర్యాగ్రముం దుంచినన్. 115

క. తనకరసరసిజమున శా

సనము మహారాష్ఠి బూని చదువుచుఁ గరుణం
 గనుఁగొనల జలము చిప్పిలఁ
 గనుఁగొని ప్రెగ్గడను గలితగళకలరవ యై. 116

శీ. ఈకార్య ముడుపుట కెద్దియేని యు నొక్క
 తంత్రంబుఁ గాన వేమంత్రవర్య
 కాన రా దీతఁడు సేనను విడి మూఁడు
 దడనలు వోయెను ధర్మరాష్ఠి
 మరలం గఁదలపోసి మంచచర్య యొకండు
 చక్కఁగాఁ జెప్ప వే సచివముఖ్య
 సైనికత్వం బెట్లుజరపిన నోదేవి
 సద్వృత్తఁనుం డని సాక్షు లంద్రు

గీ. అనిన వందన మనుచుశాసనమునందు

సైచితి మటంచు లిఖియించి సంతకంబుఁ
 జేసి సచివుని కిచ్చె నాచిన్నరాణి
 వయసునకు మీఁతఁ దగ్గుణవైభవంబు.

మ. అలనాఁ డోడ నుదారదారుపతనవ్యాపత్తి సాండర్పు ని
 శ్చలుఁ డై మాన్పుట నెంచి వానిఁ దనయాస్థానమునం దెచ్చి సం
 కలితోద్యోగునిఁ జేసి పిల్లతరముం గాపాడుచుండె నృహిం
 గల రే యింతకృతజ్ఞు లంచు నటఁ బెక్కిం డాత్మలక్ష్మి మెచ్చఁగన్.

అ. ఎల్లవారు నామెయ్యెల్బడిలోపలఁ
 దల్లిచెంత నున్న పిల్లలక్రియఁ
 బవలు రేయి మోదభరితు లై ర క్లేటఁ
 బ్రజలనంగ వారు బరఁగి రేమొ.

119

క. నెమ్మి చివు రెత్తు చుండఁ గ
 నమ్మగువలమిన్న కప్పు డాల్పర్బు తగం
 గమ్మవిలుకానియానతిఁ
 గమ్మ యిటుల వాసి పంపె గౌరవనీతిన్.

120

ఉ. ఓహృదయప్రియా! సముచితోచ్ఛయముం గరుణించెనీకునీ
 సాహసధైర్యముఖ్యగుణ సంపదకై ముద మంది యీశ్వరుం
 డీహితసిద్ధి కెంతయును హెచ్చినవేడ్క నొకింత వ్రాయఁ గా
 నీహ జనించె దీనికయి యించుక కాలము వెచ్చపెట్టఁమా.

121

ఉ. యూరపుఖండమందలిస ముచ్చితదేశపురాణి వౌట ని
 ధూరుణిలక్షకోటిజనతాసుఖ మెల్లభవత్కరంబునం
 జేరెను గాన దానిఁ బరిశీలనఁ జేసెడునట్టిశక్తి యున్
 ధీరత యు న్నిరంతరముదేవుఁడు నీకు నొసంగుఁ గావుతన్.

122

చ. అస మసమంబు గాఁ బ్రజల నాదృతి మీఱఁ గ దీర్ఘకాలముం
బస దసరార సౌఖ్యపరిపాలన మీ వొనరింప వారు వి
శ్వసనము రాజభక్తి యును బ్రత్యుపకారముఁ గాఁ గఁ జూప నిం
పెసఁగఁగ నుండు నంచు మది నిచ్చ వహించుచు నుంటి నెంతయున్.

ఆ. బానునగరి నుండు మేనమామతనూజు
లని తలంచు చుండు మప్పు డప్పు
డుల్లమందు నిడుము తొల్లింటిప్రణయంబు
ననుచుఁ గోరి యుంటి నర్హ మగుట.

124

ఉ. నీపయి నిల్చె మామదులు నిశ్చయ మింకను బెక్కు వ్రాయుచు
న్నీపని కంతరాయ మిడ నేరను గానఁ గలంబు నింతతో
నాపెద నిట్లు నేవకుండు నాప్రవిధేయుండు నాలుబ ర్బటం
చాపినరాణికిం బనిచె నంపినయాప్రియలేఖఁ జూచుచున్.

125

చ. పలుమఱుఁ గంట నద్ద నగు బాష్పము లుప్పతిలం గ నొత్తుఁబెన్
పులకలు గ్రమ్ముమేనిపయిఁబుట్టముఁ జేర్చును జెంత నెవ్వరేఁ
గల రని దిక్కు లారయును గద్గదవాక్కుల దేవు వేడు ని
శ్చలమతి సయ్యోడం గుసుమసాయకుండు న్వడివేసె మీసముల్.

ఆ. అప్పు డపుడు పరిణయంబునకై మేన
మామ కమ్మ వ్రాయ నామె యెంచి
పంచవింశవర్ష పర్యంతమును నల
దనుచు మారుకమ్మ ననుచు మిండె.

127

క. పదిలముగ రాజ్య మేలెడు

నదనున సాంఘికసదస్య లారాణికి ము

ప్పదియెనిమిదిలక్షలయేఁ

బదివేల నొక్క మిడిరి ప్రతివర్షంబున్.

128

ఉ. ఎట్టిది యైన మంత్రి యొకయించుక చీటినిఁ దెచ్చి ముందటం

బెట్టినఁ జక్కఁ గాఁ జదివి మేలు గ నాయ మటంచుఁ జిత్తముం

బట్టిన వ్రాలు నించు నొకపాటిది గా మదిఁ దోచె నేనియుం

బుట్టను బెట్టుఁ గాని మఱి ముట్టదు హేతుసహస్రకల్పనన్.

129

వ. ఇట్లు జరుగు చుండ నొక్కనాడు.

130

చ. సచివుడు రాజకార్యహితశాసన మొక్కటి వ్రాసి తెచ్చి యం

దుచితమహోరరీకృతికి యుక్తులు నెప్పుఁ గ రాణి యి ట్లనుం

బ్రచురపరీక్ష సేయుచు విపక్షసపక్షము లెన్ని చూచున

ట్టిచదురు లభ్యసించితిని డెంద మభీష్టపరంబు గాదు గా.

131

ఉ. అంతటఁ బోక యాతఁ డను బ్రౌఢిమ మీఱఁ గ నొక్కి చెప్పుచున్

సంతక మిం దవశ్యమును సల్పనిచోఁ జెడు నన్న రాజ్ఞి యుం

బంతము వట్టి చూచి యవిమర్శసహంబు నిరాకరించుట

త్యంత మవశ్యకృత్య మని యయ్యది త్రోసెను వ్రాలు నించకే.

132

క. ఈరాణి సచివతకు దశ

భూరవణామాత్యత యను బోలదు కష్టం

బౌరా యనుకొను నట మె

లోభరక్తసమభిష్యమంత్రి వుంగవుఁడంతన్.

133

శ్రీ. అదేవి మేల్కొంచి యర్థరాత్రంబున
రాచకర్ణములసారంబు నెంచు
నెంచి పెగ్గడలచే నిదమిథ్త మనిపించి
యది యాచరించుట కాజ్ఞ సేయుఁ
జేసిన యాత్మీయశాసనం బన్యథా
భావ మందక యుండఁ బారఁ జూచుఁ
జూచి యించుక భేదసూచనఁ గల్గినఁ
గ్రమ్మర నొడ్డోలగమునఁ దెచ్చుఁ

గీ. దెచ్చి గుఱదోషముల నెల్లఁ దీర్చునేసి
కడఁగి యవ్యాహతక్రియ నడపుచుండు
నార యింతటిచాతుర్యమభ్యసించు
నెవ్వరికిఁ గల్గునని జను లెంచు చుండ.

134

ఉ. పుట్టి యె యభ్యసించె నొకొ పుట్టక సేర్చె నొ రాజ్యతంత్రముల్
దిట్టరి యైనిరాకులతఁ దీర్చుచు నుండె నయారె యంచుఁబల్
మట్టుగ నేలుచుం జిరము మాన్యతఁ గాంచినచక్రవర్తులు
గుట్టు చెడంగ డీల్పడఁగఁ గోమలి యేలుచునుండె నేర్పునన్. 135

చ. తమతొలిభూమినాయకులు దాల్చినయట్టికిరీట మాత్తభా
ర మగుటఁ జక్కఁగా నది యె క్రమ్మర దిద్దుచు నుంటచేత నా
నుమకుఁ బ్రభుత్వ మబ్బినను నాతతపట్టనిబంధ మొక్కవ
గ్నము కడముట్టునంతకును సాఁగక యుండెను దైవచోదనన్. 136

క. పదియొనిమిదిశతములము

పుదియొనిమిది యైనయేట వరలెడుజూని
రవ్విదియొనిమిదవదినంబున
సదమలరాజ్యాభిషేకసంస్కృతి యయ్యెన్.

137

క. ఆనాట నేమి చెప్పుదు

నానాటం గల్గుమానవౌఘంబు నిజ
స్థానముల కెల్ల బీగము
లానె మహోత్సవదిదృశి నరిగెడువేడ్కెన్.

138

సీ. పొసాదవలభికాప్రాంతసంస్థాపిత

కలశంబులను లతల్ కెలయు చుంట

నత్తరుపన్నీరు లగరుగంధంబులు

గొంపి యై తావులు నింపు చుంట

నాకాలమునఁ గల్గునలరుల జీవురులఁ

బొరదేహము లెల్లఁ బ్రబ్బి యుంట

నననుభూతచరంబు లగుభూరిఫలములు

విపణివీధులయందు వెలయు చుంట

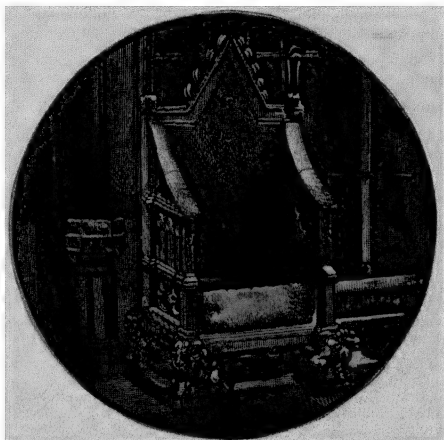
గీ. దారుశేపంబు జేసి యుద్యాన మెల్ల

నలస వచ్చిన దొకొ యుత్సవంబుఁ జూడ

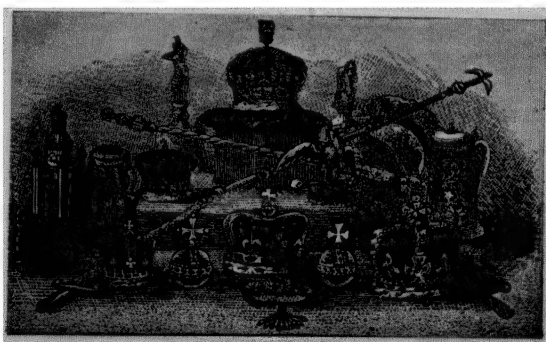
నవుడు వనలక్ష్మి వీటికి ననఁగ నొప్పెఁ

దక్కువారలు వచ్చుట లెక్క యేల.

139

రాజి గారి సింహాసనపుకుర్చి. 101.

కీరీటాభరణములు. 101.

ఉ. పువ్వులబంతు లాడుచునుఁ బొల్పు గఁ బాడెడువార లొక్కడం
గ్రొవ్వెద లాడ నాట్యములు గుల్కుచుఁ జేసెడువార లొక్కఁ
నవ్వుమొగంబులం బ్రియజనంబులఁ బల్కెడువార లొక్కట
న్నిష్ఠటిలం గ నప్పుర మనీదృశవాచ్యతఁ బొల్పె నత్తటిన్. 140

మ. ప్రజ లెల్లం బటపత్తిచక్రములు మారాజ్ఞీశిరోరత్నమున్
విజయాఘాతం లొసంగి యేలుత సదావిశ్వేశుఁ డంచుం జల
ధ్వజచేలాంచలధూతరేణుచయవిస్పష్టాక్షరంబుల్ దగ
న్నిజగేహాంతికమందు రభ్యుదయన్ నిల్పించి రుత్కంఠచేన్ 141

చ. కిరణము లేటవాలు పడి గేహములం గిటికిల్లొవలన్
ధరణికి నోకి మ్రుగ్గుల విగ్గంబును జూప దినాధినాథుఁ డం
బరశిఖరంబుపైకి నెగఁబ్రాచుటకుద్యతుఁ డైనవేళ నా
గిరపరిచారకుండు పదిగంటలు వేసెను ఖంగుఖంగునన్. 142

క. పృథ్విముల స్వీయమానస
దృఢము లగునీడలందు దెలుసరు లెలమిన్
విత్తోధ ముడువఁ గోరి త్త
ణక్షణమున్ నిలచి యల్లనం జనువేళన్. 143

గీ. అమృహోత్సవ మితరలోకమ్ములకును
దెలియఁ జేయుద మనునట్టితలఁపున నన
వింశతిశతస్మికలు దెసల్ వ్రీలు నాదు
ఱొప్పఁగ నగాదులను జేసి రొక్క మొగిని. 144

ఉ. రాజలలామ యై యెసంగురాణి శిరంబునఁ దాల్చి నేగును
 త్రేజితరత్నపుంజపరిదీపిత మామకుటంబుఁ గావునం
 దేజము దప్పు సూర్యుఁ డని దిద్ది కొఱో ప్రతిసీర మింట నా
 రాజగృహాంగణంబుకడ రాజపతాక నమర్చి రయ్యెడఁక. 145

వ. ఇట్లు. 146

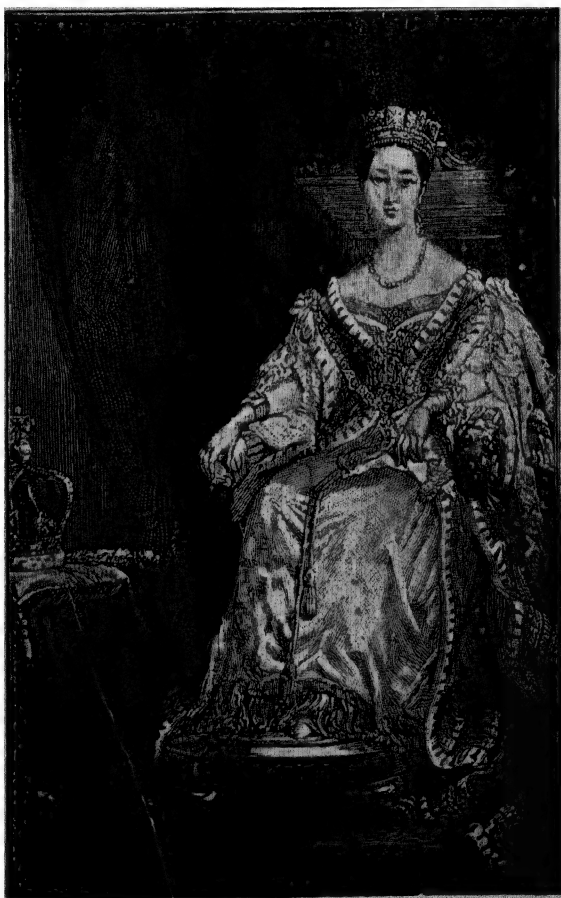
మ. ముహూరుద్భూతము లైనలక్షణములం బోలం గ వీక్షించుచుం
 గృహరాజంబయి రాజగేహమగుబక్కింఘాముఁ దా వెల్వ డే
 న్మహిపాలాగ్రణి రాణి యంచుఁదమలోనక మానవుల్ బల్కుచున్
 బహుభీభూతము గాఁ గ మూఁగి రఁట సామంతాదిదీనాంతముక.

ఉ. పొచ్చెము లేనిమేనఁ దగుభూషణవస్త్రము లొప్పు రాణిరా
 లచ్చి నవానతార మొ యిలాసతి యోయన రాచత్రోవకుం
 దచ్చిగురాలు గల్గి మహినాథునకుం దగినట్టితేరెపై
 పచ్చె ననేకరాజపరివారితపార్శ్వ యుగాగ్రపృష్ఠయై 148

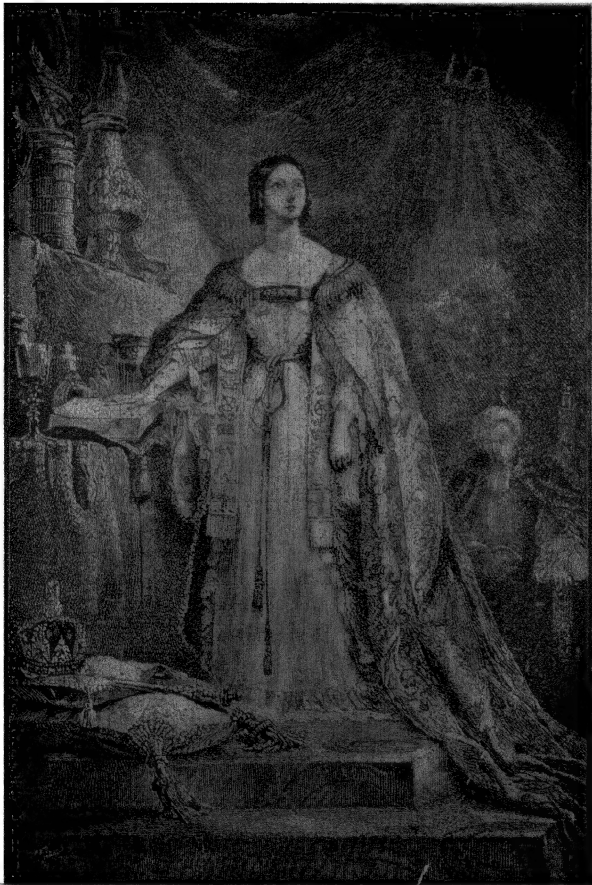
సీ. దర్శనీయుల నింపుడైవార నీక్షించె
 దీర్ఘదీర్ఘంబగు దృష్టిచేత
 మానార్హు లగువారి మన్నించి పల్కెను
 దీర్ఘదీర్ఘంబగు దృష్టిచేత
 నభివాదములకుఁ బ్రత్యభివాద మొనరించె
 దీర్ఘదీర్ఘంబగు దృష్టిచేత
 బుడమిఁతేఁడు లొసంగునుడుగరల్ జేకొనె
 దీర్ఘదీర్ఘంబగు దృష్టిచేత

విక్టోరియా రాజు. పట్టాభిషేక సమయము. 102.

రాణి పోలవైకుంఠమతమునిలువుటకై ప్రమాణము చేయుట. 103.

గీ. నందటికి నన్నిహపుల నమరు చుండఁ
జూచునైపుణ్య మద్దేవిసాము గాఁగ
ధాత్రిఁ గలమానవుల నొకత్రాఁటిమీఁద
నడపు నే యని సంశయపడఁ గ నేల.

149

మ. ఉరుహేపాపరిజృంభమాణ మగుచున్ యుగ్యాప్తకంబుద్ధతిం
బరవం జూడఁ గ నంతవాగెల బిగం బట్టం దగన్ వెట్టుమిన్
ప్టరు నా నొప్పెడుదేశంబు విజయస్వానంబు లొప్పార భా
సురతం జెందెను తేరు పానులు విరుల్ వోద్యంబు గాఁ జల్లఁగాన్.

క. జయ జయ యనుపటునిస్వన
మయ మైశబ్దాంతరంబు మార్పడె రాజా
లయము న్మోదలు గ దేవా
లయము దనుక భూరిమనుజలక్షలు గ్రమ్మన్.

151

శా. సాధాగ్రంబుల నున్నవారలకు పీఠామోద మొప్పార రా
ద్వీధిన్ రక్తసితాసితాదిపటసంపీతాత్మ తంతేని సం
బాధంబొప్పుఁ గ నేగుచోఁ గనఁదగెం బట్టాభిషేకోత్సవ
ప్రాధాన్యంబు గఁ జిత్రకంబళములం గ్రమ్మించి నట్లప్పురిన్.

152

క. ఆగుడికిఁ గౌతుకమ్మున
నేగి మహోత్సవముఁ జూడ నిచ్చ గలజనుం
డాగమనపత్త్రీమునకై
యీఁగ వలసె రౌప్యముద్రలిన్ను తెలమిన్.

153

గీ. అందు డిగి దేవి దేవతావందనంబు

లాచరించుచు నతనిభృతాత్మ యాచు

మున్న భృత్యులు రచించియున్న మేలి

విప్రరవరంబునం దుపవిష్ట యయ్యె.

154

ఉ. కార్యవిధానవేది యతిగౌరవభాజన మైనతత్కులా

చార్యవరుండు సేయఁ దగుసన్విధు లెల్లనుఁ కేసి యయ్యెడఁ

సూర్యమరీచులం దెగడుచొక్కపురత్తుశతంబులం బ్రభా

ధుర్యతగల్గుమాళిఁ బలుతోరము గా నిడె రాణియాదలఁ.

155

క. పదునొకలక్షలపై ము

పుదివే లొప్పుములవెలను బడసె రతనముల్

పదునాలుగువందలు న

ర్వదిమూఁడుం గల్గు నందు వజ్రము లెన్నఁ.

156

ఉ. ఆమకుటప్రభల్ గిలిసి యత్ఫలకు స్మిరుమిట్లు గ్రమ్మఁ గా

నామెను జూడఁ గా వెరచి యందలిమానవు లెల్ల నంతలో

నే మొ సుధాప్త మాగుడికి నెన్నఁగ రానియనేకవర్ణముల్

బ్రామినరీతి దోచె నని భ్రాంతమనస్కుతఁ గాంచి రయ్యెడఁ.

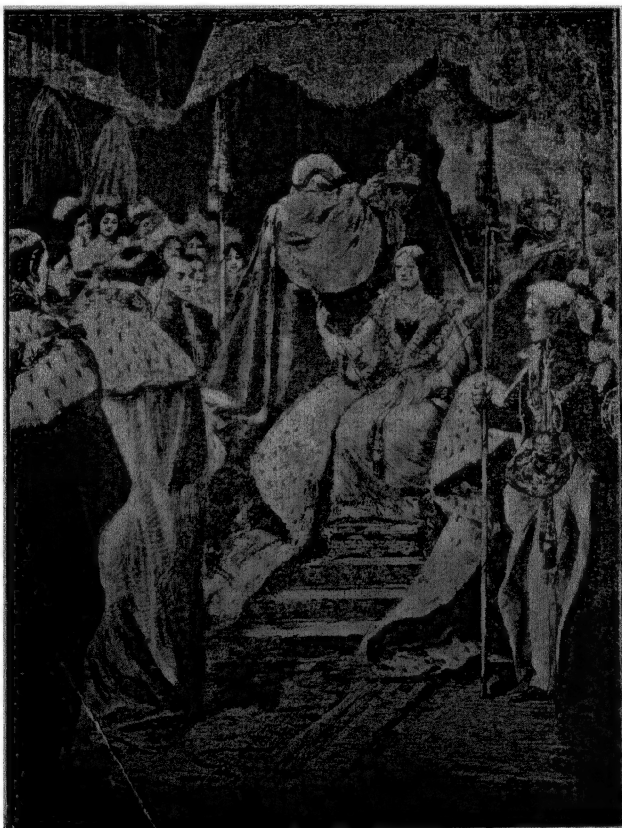
సి. ఈమెకుఁ దగుమాళి యీమె మాళికిఁ దగు

ననుచు నానందంబు నందువారు

అలయలజ్జాండినా యగు నొ వే టొకతె యొ

యనుచు సందియమున నరయువారు

రాజ్య శిరముపై ప్రధానమంత్రిచార్యుడు కేరీము నుంచుట. 104.

రాణింబోవుల దేనడవుడు. 105.

దేహకాంతి కిరీటదీప్తియు నేక మై

వెలుగు చుండె నటంచు దలచువారు

మెరిలూయిసాఖ్యకు మేలికాన్పు లభించె

ననుచు వేమరు గొనియాడువారు

గీ. నింతసిరి యబ్బుటకుఁ గా దె యింతిచ్చిన్ని

ప్రాయమప్పు డె సద్గుణభాసమాన

యయ్యె నని యెంచువారలు వైరి రాజ్ఞి

యాదలను మాళి ధరియించ నచటివారు.

158

ఉ. భూరికిరీటరత్నరుచి బొల్పు వహించినయాస్య మొప్పుఁ గా

నారమణీలలామఁ గన నయ్యె మనోహరలీలఁ జెంగటం

దారక బుల్లసిల్లుహిమధామనితోఁ బదిపృథమాన మా

కారదరాత్రిపాల్పుఁ గొనఁ జాలి జనాక్షిచకోరపర్వ మై.

159

శా. రాజిం బ్రోవుత దేవదేవుఁ డితిసాంద్రప్రేమ నంచుంజనుల్

శ్రీణుల్ దీరిచి నిల్చి పల్కువిజయాశీర్వాదనాదంబు లుం

బాణుల్ దట్టురవంబు లొక్కమొగి నభ్రం బంటఁ గా లేచి యా

యేణీలోచన నచ్చి రాజశకటం బెక్కెన్ శుభశ్రీక యై

160

ఉ. బీదల కందుఁ గోరినయభీష్టములన్ సమకూర్చి యామె స

మ్మాద మెల్లఁ బొరజనముల్ గొనియాడుచు మాటిమాటికిన్

సాదరదృష్టిఁ గ్రొత్త లయి యారయుచుండఁ గ రాజలక్ష్మసం

భేదవిశేష వేద్యనిజవేశ్యముఁ జెందెను మందయానయై.

161

క. అనుగతసజ్జనముఖ్యుల

ననుపమసంప్రీతి ననిచి యంతిపురమునం

జని యాభూపతిరత్నము

జననిం గూడికొని మిగుల సంతస మందెన్.

162

ఉ. తండ్రిలనాడు మున్ను తనతాతతరంబున నెల్లవారు నె

ట్లుం డ్రిపు డంతకన్న సుఖయుక్తులఁ గా నొనరించె రాణియె

వ్వంద్రు ను జౌర్యసృత్తిపయి వాంఛ వహింపరు దుష్ప్రవర్తనల్

గాండ్రతనంబుఁ జేకొనరు కల్లలనం గలలయ్యె నయ్యెడన్.

163

చ. మతినుతు లైనయష్టగలమంత్రులు శాసన మొండు దెచ్చిన

మృతి యొనరింపఁ గోరుచు సమాజమునం దిడ నయ్యెడం జన

ప్రతినిధిసంఘవాదులు నిరాకరణం బొనరింప వారలున్

వెతపడి యొక్క రొక్కరు గ వీడఁ దొలంగిరి మంత్రిభావముల్.

ఆ. మేటిమంత్రి యైనమేల్బోరను ప్రధాన

పదము విడువ నెదుటిపక్షమందు

ముఖ్యనాథుఁ డె చుమొనయుసర్ రాబట్టి

పీలుదొరకు నిడిరి ప్రెగడతనము.

165

ఉ. పారలమెంటులోన స్థితిపాలనకర్తలు సృద్ధికారు లం

చారయ రెండుపక్షముల నై తొలిరీతులు ద్రిపుఁ గూడ దన్

కారణవాదులుం దగినకాలమునం దగుమార్పు లొప్పు న

న్యాయము నొంకొరుల్ బెరసి వాదము సేతురు రాచకర్ణముల్.

క. అందు జనప్రతినిధిసభ

యం దధికము గాఁగ సంఖ్య నందనివారల్
పొందుదు రమాత్యపదమును
గ్రందు గ నుభయులకు వాదు గల్గుచు నుండున్.

167

క. ఆ ట్టయ్య దేశసౌఖ్యము

గట్టిగఁ జేయఁ గఁ దలంపు గలవా రగుదున్
నెట్టుకొని వాద మాడెడు
పట్టున నేకీభవింతు పలుమరు వారల్.

168

క. ఈరీతి గ నధికారము

జేరినపక్షంబువారిచెలుసలు తఱుచై
గౌరవమునకై రాట్పరి
వారంబునఁ జేరు చుండు వాడుకకలిమిన్.

169

సీ. తద్గతినుండబ్రథానప్రధానత్వ

శాలిసర్ రాబట్టపీలభిఖ్యఁ

డప్పురివారంబు డప్పించి నూతన

పరివార మేర్పరుపం గ వలయు

నని యట్టికాంతల నవల ద్రోయుతలంపుఁ

గల్గి శ్రీరాజ్ఞికిఁ గమ్మ వ్రాసె

నందుల కద్దేవి యంగీకరింపమి

వా దామెలో మంత్రివరులు జేసి

ఆ. విశదయత్ను లైరి వీరిత్రిప్పలఁ బడ

నంతజేల యా నె యధికధిషణ

ధిషణతుల్య యైనదేవి యనన్యసా

మాన్యగుణసమృద్ధిమాన్య గా డె.

170

వ. ఇతైఃసంగునం బ్రవర్తించిన పృత్యంతంబుం దనపురాతనసచివముఖ్యుం

డగుమెల్పొరన్ ప్రభువున కామహారాజ్ఞీమణి యిట్లని లేఖపత్రంబు

లిఖించి పుచ్చె.

171

చ. మతి చెడి వేగపాటున శమంబును దూరముఁ జేసి యిట్లు వ్రా

సితి నని యొంచఁ గా నలదు చెన్నుగ మామకమంతు) శ్లా నా

హితపరివారముం దొలఁగ నెంచి రొకప్పుడు నాదునేవఁ

ప్రతతినిఁ ద్రోయ నెంతు రని భావమునం బొడకట్టు చుండెడిక.

క. పైరంధ్రు లాదిగాఁ గల

వారిం దొలఁగింప నెత్తు బాలిక ఎలె న

స్మిరీతిగ నాడింపం

గోంక యుదయించె నేమొకో పీఠలకుఁ.

173

ఆ. వీరిమదికి నింతవీటడి ననుచును

దోచు చుండె నేమొ తోచుఁ గాక

యేను వీరి కిప్పు డింగ్గండురాణి నక

మాట నెఱుకపరతు నాటి యుండ.

174

మ. అనుచుం జీటి లిఖించి పుచ్చి మదిలో నదేవి చింతించు ని
ట్లని దుర్భాషము లైనయట్టిగురుకార్యంబుల్ తటస్థించుచో
ననురూపంబుగఁ జింత సేయుచు నుపాయం బిచ్చు సామర్థ్యముం
జనువుం గల్గినయొక్కమానిసి యవశ్యం బుండ నొఁజెంగటన్. 175

ఉ. బుద్ధిబలంబు గల్గి యధిపుం గుటి సేయక స్వామికార్యసం
సిద్ధి దలంపఁ బోక చెడఁ జేతురు కొందఱు కొంద టీశసం
పద్ధితకారు లయ్యు మతిమంతులు గామిఁ గ్రియావిధానపుం
బద్ధతిఁ దప్పఁ ద్రొక్కుచు విపద్దశ ముంతురు భూమిపాలకున్. 176

చ. ఉభయవిధంబు లేక తన కొవ్వనివాఁడు ను గాక పోణస
న్నిభుఁ డయి రాచకార్యములు నిశ్చలయోగమునన్ రచించుచున్
విభునిసమృద్ధి యే తనదుసృద్ధి యటంచుఁ దలంచునట్టివాఁ
డభిమతకార్యసిద్ధులకు నాకర మాఁ గద తేని కెన్నఁగన్. 177

ఉ. ఇన్నిగుణంబుల నిగుల నెన్నికఁ గాంచి యు తేనిచెంగటం
బన్నినభీతిఁ గార్యములపట్టున నొక్క వచింపఁ జాలమిం
బన్నము గల్గఁ జింతిలకుఁ బాల్పడు చుందురు కొంద టిక్కటా
తిన్ననికార్య మింతటికిఁ దెచ్చితి మంచును భిన్న చిత్తు లై. 178

ఉ. కావునఁ బ్రాణబంధుఁడును గామితసిద్ధుల నెల్లఁ గూర్పఁ గా
దైవము మంత్రవేళలఁ బ్రధానుఁడు నాధి నడంచువెజ్జు మేల్
త్రోవల నెంచి చూపఁ గ గురుండు ను నిష్టసఖుండు నొఁగడా
భావుకశీలయుక్తుఁ డగుభర్త యే కాంతల కెల్లభంగులన్. 179

గీ. అట్టిపతి యెల్లవిధముల కాఘ్యఁ డౌటఁ
 గోరఁదగియుండె నాకు నిక్కువ మటన్న
 తలఁపు జనియించి రాజ్ఞికిఁ దద్వివాహ
 యత్నమాంద్యము నొ క్కింత యవల ద్రోసె. 180

మ. తలఁపుం దెల్పి యుఁ దెల్పనట్టిగతి నత్తన్వంగి తాఁజిన్నమా
 తులుపేరక లిఖించుచుపత్తికలయందుక వేడ్క నాల్పబ్బకా
 శలవిద్యాద్యభివృద్ధి నేమమును బ్రస్తావించుచుక మంత్రవ
 ర్యులతోఁ గల్గినతొట్రుపాటున సహాయోత్కంఠ యుక వ్రాసినక.

క. తగుసమయం బిది యనుచుక
 మగుడం దనయగ్రజానికుమారుల లండక
 నగరీమణికిం బుచ్చెక
 మగునలతలమిన్న మేనమామయునంతక. 182

గీ. అదియుఁ దొమ్మిది మూఁడు నెన్నిది యు నొకటి
 యేటఁ బదియవనెల నంత నాట జరిగెఁ
 దొలుత పచ్చినకంటె నేఁ డలకుమారు
 యావనము వత్సరత్రయ మధిక మయ్యె. 183

సీ. మరునితూణంబుల మాడ్కినంగము లెల్ల
 మిక్కిలి మెఱుంగుతోఁ బిక్కిటిల్లెఁ
 గఱకుటమ్ము లతండు మెఱుంగువెట్టెడుసాన
 గతి భుజాంతర మతివితత మయ్యెఁ

రాణి గారిభర్త అబ్దుల్ ప్రభువు. 110.

22 వండ్ల యీశుగల విప్రీరయారాణి. 111.

జెక్కులచెంగటఁ జిక్కినిమెఱుఁ గెక్కి

గఱగఱమీసంబు కఱకు మీఱె

మోముదమ్మికి వింతగోము రెట్టించుచు

ఫాలతలంబు విశాల మయ్యెఁ

ఆ. గౌను సన్న మయ్యెఁ గన్నన విరివి యు

నోళ్ళ మెఱ్ఱి నయ్యె నొడలు తెలుపు

మనసు మెత్త నయ్యె ఘన మయ్యె శక్తి యుఁ

దొంటియతఁ డటంచుఁ దోచ దయ్యె.

184

ఆ. జన్మసిద్ధ మైనసౌందర్యమునకును

గనకగోళమునకు గంధము క్రియ

జవ్వనంబు మేలిసారు గల్గఁ గఁ జేసి

కలికిమిన్న కయ్యె నలపుమందు.

185

శా. ఆలావణ్యము వేఱ చెప్ప నిఁక నేలా ధీర యారాణికిఁ

వాలాయంబు గఁ బంచవింశ మగునబ్బం బే వివాహక్రియా

కాలం బంచు నొనర్చినట్టియలదీక్షం బారఁ గాఁ ద్రోలఁ ద

ద్వేలాతీతవిలాసపీఠానముద్వలతానురాగోద్ధతుల్.

186

ఉ. ప్రాకటరూపయాపనవి భాసురుఁ డై గుణశూన్యుఁ డైనఁ గిం

పాకఫలంబుఁ బోలె మదిఁ బట్టునెయవ్వరుఁ డక్కుమారికిఁ

లోకవిలోకనీయ మగురూపును జవ్వనమున్ లనద్గుణా

స్తోకత గల్గి యుంట మది జొచ్చె రసాలఫలంబుకై వడిక్.

187

క. సహవర్తనసహభాషణ

సహవాససహాశనాది చర్యలఁ జెలికి

న్మహారుజ్జ్వంభితరాగము

పిహితముగా కాత్మ బులుపు బెట్టె నిగులన్.

188

చ. పదియవతేదిదాఁక బలుపట్టును వీడక యుండె నామె యి

ర్వదియయిదేట నయ్యెద వివాహ మటన్నవ్రతంబు కాంతుఁడుం

బద మట నుంచు టాది గొని పల్చన యాచుఁ గ్రమక్రమంబునన్

మొదటికి వీడె నాల్గదినముల్ గడవం బటుశక్తి నాపినన్. 189

ఉ. నిం డగుయవ్వనంబు గలసేర్పరు లొక్కడ నుండు రంటయా

ఖండలసంపదున్నతులఁ గ్రాలుదు రంట స్వతంత్రు లంటకన్

పండున యైనయాపు గలవా రంట ధైర్యము కొల్ల సేతకుం

బండితుఁడైనమారుఁ డసమర్థుఁ డె దీక్షలు సాఁగ నిచ్చునే. 190

ఉ. ఉల్లము నెల్లడింతు నొకొ యూరక యుండు నొ యూర కుంటినా

యల్లరఁ జేయు చుండె గుసుమాస్త్రుఁడు తెల్లముఁ జేతు సేనియొం

బెల్లుగ నెల్లవారు నను జేల యనం గమకింతు రంచుఁ బె

న్మల్లడిఁ గొన్నచిత్తమున మానిని కొండొక సంశయించుచున్.

చ. అయిదవనాఁట నాత్మహృదయంబును దెల్లముఁ జేసి యామనో

దయితునియంతరంగ మమితప్రమదాంబుధి నోలలాడఁ బై

పయిఁ బుటముబ్బుఁ జేసెఁ గలభాషిణి యీశుభవార్త యప్పురిన్

రయన్మున వ్యాప్త మయ్యె సలిలంబునఁ దైలకణంబువాడ్చునన్.

గీ. అచటియాచార మఖిలజనాదృతంబు
పరుఁడు కన్నెను పరియించువరుసఁ గలుగ
దాని నయ్యెడ న్యత్యయ మూనఁ జేసె
రాణి కాతనిపైఁ గలరాగపటిమ. 193

గీ. బంధువుల కెల్ల నట్టిసంబంధ మధిక
హర్ష దంబు ను పరునికిఁ దర్ష దంబు
నగుటఁ దత్తత్ప్రసూచకవ్యాప్తులను
బలికి రాతఁడు వారు ను బహువిధముగ. 194

క. శ్రీరాణియు బారకృష్టా
క్తారునకుం దనదుపిన్నమాతులునకు గం
భీరమృదుమధురభాషల
గారవమున సంతసంపుకమ్మలు వాసెన్. 195

వ. అది యె ట్లన్న నస్మత్ప్రియమిత్రుఁ డైనట్టాక్తారుగారికి నిండ్లండు
రాణి యగు నలగ్నాండ్రినా విక్టోరియా వందన పూర్వకంబు గాఁ జే
యు విజ్ఞాపన మే మన మన్నాతులనూనుం డగు నాల్పబ్దనామకసుం
దరుండు నైజగుణంబుల మనీయమానసంబుం గట్టి స్వామ్యత్తంబు జేసి
కొనియె. నీశుభదినారంభంబున మాయీర్వురికి నన్యోన్య రాగద్యోత
కంబుల గు దృఢనిశ్చయంబు లయ్యె. నాతండు న న్నమందానంద
వార్ధి నోల లాడించు నని గాఢం బగు నమ్మకం బొదవె నప్పగిది
నాతనిం బ్రమదామృతప్రవాహంబున నీదించుట కిందుక యు శక్తిషం
చనఁ జేయుదానం గాను దీనికై మీచిత్తంబున సందేహంబు నొంద
వలదు. 196

ఉ. విన్నప మాచరించెదను వేడుకతోఁ బినమామ కిట్లు మీ
చిన్నికొమారుపై మనసుఁ జేర్చితి నేఁ డుదయంపువేళ నా
కున్నయభీష్ట మాతనికి నూకొనఁ జేసితి నాతఁడు న్నునుకొ
మన్ననఁ జేసి మోదభరమగ్నుమనస్కు నొనర్చె నియ్యెడక. 197

చ. గుణపరిపూర్ణుఁ డౌట మదిఁ గోరిక యాతనిపైనిఁ గల్గె గా
గణాతి యొనర్చుఁ గానలవి గానిసుఖంబుల నందఁ గల్గు నే
నణుతర మైన సందియము నందను నాదగుభాగ్య మెంత గాఁ
బ్రణుతియొనర్చుదాన మదిఁ బట్టక యుండెఁ బ్రమోద మెంత యుక

ఉ. అగుణధుర్యుపైని ధృఢ మౌచు మదాత్మను విస్తరిల్లినా
రాగము మాటలం దెలుప రా దింక లోకమునందుఁ గల్గున
దోష్గము లెల్ల నావశముఁ బొందె నంటంచుఁ దలంతు వాని కిం
పొగతి సంచరింతు నని హర్షముతోడఁ బ్రతిష్ఠఁ జేసెదక. 199

కా. నాకుం దొల్లఁటికొంతకాల మది స్వప్నప్రాయ మైతోఁచె సు
ఖోకుం డాతఁడు నాకు నబ్బె నని యిచ్చో మానసం బెంత యుం
గా కుండెక స్వవశంబు మోదమున నిక్కిం బెద్ది యుక వ్రాయఁగా
లే కుంటిక వెడఁగింతి యంచు నను గేలిం బెట్టఁ గాఁబోకుడీ. 200

గీ. ఇట్టిశుభలేఖ వాక్యము లెంచి చూడ
రాణి కాల్పర్ష్యపైఁ గలరాగపటిమ.
యడుగక యు నడుగక యు వ్యాఖ్యాత మయ్యె
నడఁగి యుండు నె పుడమి రాగాంకురంబు.

క. హృదయాలవాలమందు

న్మోదలం గప్పబడి యుట్టి మొలకయి బయల్
పొదిలుచు సాగం దొడగె
న్మదనతీయనురాగవల్లి నాట న్నాటకం.

202

క. తనకు హితుం డగుస్థాక్కా

రునకుక లిఖించె నవ్వరుండు ను నా కీ
దినముఖమున విప్రోర్యా
వనితారత్నంబు తనదువలపుం దెలిపెకె.

203

ఉ. చూపె ననుగ్రహంబు వరసుందరి నాపయి నేటి కిందదు

ద్దీపితభూరిరాగమునఁ దేరితి నంచును సంభ్రమంబుచే
సీవని యిట్టి లయ్యె నని యించుక దైవనను నమ్మి యుండఁ గా
నోపక యుంటిభీతి యొకొ యుత్సుకభాష మొకల్గె నామదికె

204

క. చిత్తము సంభ్రమమున స్వా

యత్తము గా కుండె సమ్మదావేశం బే
నిత్తటి వాయఁగ లే నని
తత్తరపడి సంగ్రహముగఁ దా లిఖించెకె

205

శా. అన్యోన్యోపనిబద్ధరక్తమతు లై యక్కంత యక్కంతుడుకె

ధన్యాకారుల మైతి మంచు దలఁపం దత్పాణియోగంబు రా
జన్యప్రక్రియఁ బార్థమెంటున సభాస్తానోరరీకారస
మృన్యత్వంబును బొందఁ గొండొకవిలంబం బొందె నట్లుండఁ గెకె

మ. దరియం జేరఁ గ రానివా రగుచు నుత్కంఠం జెలంగం బర
 స్పరసంపీక్షణభౌపణమ్ము లొదవన్ సంకల్పముల్ స్వాత్మలం
 జొర లోలోన నడంచు చాయువషరుల్ జో కైరి వేత్తేజుఁ బం
 జరబద్ధం బగుకీరయుగ్మమునకున్ సంభూతకామంబులన్. 207

చ. ఒకపనిఁ జేయ సాఁగి మఱి యొం డొనరించెద రొండుపల్కు నా
 లుకను వచింపఁ గాఁ దలఁచి లోలత నొండు వచింతు రట్టు లై
 యొక రొకరిన్ పంపించుటకు నొల్లక యుండిరి స్వానుభూతిచేఁ
 బ్రటము గాఁ గ వారలు పరస్పరచేష్ట లెఱింగి యుంటచేన్.

క. జనవరినెలలోన సభా
 జనభాజనతావిశిష్ట సద్గుణులు సభా
 జనవరులు కూడునంతకు
 దినములువారలకు దీర్ఘదీర్ఘము లయ్యెన్. 209

సీ. ఆరామమును జొచ్చియారామ నెద మెచ్చి
 నిశ్చేష్టితాంగుఁ డై నిలచి యుండు
 వయ్యాలికేతెంచి యెయ్యారియా పెంచి
 పాదంబు ముందటఁ బడక నిలచు
 గోష్ఠి సల్పుచు మధురోష్ఠి లో నిల్పుచు
 నుక్తులు దోచమి నూర కుండు
 బంతి మీటఁ గడంగి యింతిపై మది బొంగి
 యంత చే సాగమి నాగు నతఁడు

గీ. చెంగటిఫలంబుమీఁదికిఁ జెంగలించు
గృహ్యకము దృఢరజ్ఞుసంకృప్తిచేత
వాసయప్తినిఁ జెందెడువరుస నతని
మానసము ధైర్యమునఁ జెందు మఱులఁ బ్రకృతి.

210

సీ. కలము చేఁ బూని దస్కతుఁ జేయ కంతలోఁ
గార్య మాలోచించు కరణి నుండు
మంత్రులమనవికి మారు త్తరం బీక
యంగీకరించినయట్టు లుండు
పుస్తకంబును జేతఁ బూని పఠించుచు
నర్థ మారయురీతి నాగి యుండు
సఖులతోఁ బల్కుచుఁ జయ్యన సద్యక్తు
లూహించుపోలిక నూర కుండు

గీ. నిటుల వేఱు గ నున్నట్టిహృదయ మన్యు
లెఱుంగ కుండఁ గ మాటుచు నిందువదన
చతురన్మృత్తినిఁ గాలంబుఁ జరుపు చుండె
మరుఁగు వెట్టఁ గ లే దయ్యె మనసిజానకు.

211

క. ఇరువదిమూఁ డైననవం
బరుదినమున స్వాభేమతము మంత్రులసభలో
సరసగతిఁ దెలుపుతెలఁపునఁ
దరుణీమణి యంతనాసదస్థలి కేగెన్.

212

ఉ. నాయెద పైని యాద్యశసునాయకరంజిత మాచు నుండె నో
నాయెద లోనఁ దాద్యశసునాయకరంజిత మాచు నుండె నం
చాయెలనాగ సిగ్గున నిరారవతఁ జచ్చియించు చుండె నా
నాయువనర్యూరూపున సమంచిత మాపతకంబుఁ దాలిచెఁ. 213

క. నాహృదయేశ్వరుఁ డితఁ డను
నూహను మనుజులకుఁ దెలుపు చుండె ననంగాఁ
దాహృదయంబునఁ దాలిచె
నాహితుచిత్రమున నొప్పునందపుతాళిఁ. 214

గీ. ప్రథమయానముననున్న భామ రాష్ట్ర
ముఖ్యులౌ మంత్రినర్యులమోసలకును
వచ్చి నిజపాణిపీడనవాతఁ దెలుప
నెంతలజ్ఞనహించు నొ యేల చెప్ప. 215

ఉ. తప్ప దవశ్యకార్య మని తద్దయుఁ గొంకుచు వచ్చె సేగతిం
జెప్పు నొ యంచు వేడుక నశీతిజనోత్తము లందు నుండి యా
యొప్పులకుప్పపై నయన ముంచి కనుంగొని రట్టియుత్సవం
బెప్పుడు నెట్టివారలకు నెచ్చట నైనను జూడఁ గలుగే. 216

క. అతివకు వినిశ్చయము గాఁ
బతిభూషణ మనెడుమాట ప్రకటము గఁ బతి
ప్రతిబింబాంకిత నాసతి
నతికుతుకము మీఱఁ గాంచి రచ్చటివారల్. 217

మ. పుడమిన్ మెల్లనఁ బాదవారిరుహముల్ మోవం గ నడ్డేవి య
య్యెడకున్ వచ్చి మనోజలక్ష్మి యని వా రీక్షించఁ గా హస్తముల్
నడకం గాగిత మొండు విచ్చి సరగన్ వాక్రుచ్చె గంతంబు మా
ర్పడఁ గాఁ గోకిలకాకలీకలకలా భంగారవప్రక్రియన్. 218

చ. ప్రకటనపత్త్రముం జదువఁ బాల్పడెఁ గాని సదస్య లెవ్వరో
ప్రకటము గా నెఱుంగ దట పల్కెడుపల్కులు దా నెఱుంగఁ జూ
లక యె వచించె వైన వికలత్వ మొ కింత యు లేక చక్కఁగా
సకలసభాసదుల్ వెఱుగు సంతసముం గనఁ బల్కె నిట్లు గన్.

క. నామేనమామతనయుం
దైమహితగుణాఢ్యుఁ డైనయల్పబృన్దవకున్
నామది ధ్రువము గ నొసఁగితి
ధీమహితుం డతఁడు తనమదిన్ నా కొసఁగెన్. 220

ఉ. ఈగతి సిగ్గునన్ శిరము నించుక నంచుచుఁ దన్నిషంబునన్
రాగ మెలర్ప హారగతనాయకరూపము జక్కఁ జూచుచున్
వేగ మె యాసభాజనులు విస్మయ మంద వచించి మెల్లఁగా
నేగుచు నుండ మంత్రి యొకఁ డి ట్లనెఁ జెంగట నిల్చి నవ్రతున్.

ళా. రాక్షరత్నము యీసుపత్తిక మనోరమ్యస్థితిన్ సర్వభో
కజ్ఞాతం బగునట్లు గాఁ బ్రకటనం గావింప నాఁ గాన న
ట్లాజ్ఞం గోరుచు నుంటి నన్న వినయవ్యానప్ర యై యప్పుడా
ప్రజ్ఞాశాలిని తత్కరంబున నిడెం బత్త్రంబు నిర్వాక్య యై. 222

శ్రీరస్తు.

శ్రీమార్కండేయన్వామి నేనమః.

వ స ం త కు సు మ ము.

తృతీయాశ్వాసము.

కర కరభూషణద

ర్వీకరనిధ్యానసంవిగ్నగిరిసుతా

చైకురబంధవిభీతపు

ధాకుపరాలోకజాతదరహాసముఖా.

1

గీ. అపగరింపుము వారలన్యోన్యరాగ

బద్ధచేతస్కులై యుండఁ బార్లమెంటు

సభికు లూరీకరించిరి జనవరియును

జరిగె నవ్వలికిం బిబ్రనరి యు వచ్చె.

2

క. నవహయవర్షంబునఁ బి

బ్రవరిక బదియవదినంబు భాగ్యంబే మో

నవనవరీతిం బురమా

నపు లాదృతి నెదిరి కన్గొవక సాగి రహా.

3

ఉ. ఎక్కడఁ జూచినం బుడమి యీనినకై నడి నప్పురంబునం
గ్రిక్కిరియ౯ ధనాధికు లకించనులుం బ్రతిపత్తితుల్యత౯
లెక్క యొనర్పఁ గానశము లేక చరింపఁ గఁ జిత్రచిత్రముల్
జెక్కినయంద మాపటము చెన్ను వహించెను భూమి యయ్యెడక౯.

మ. పొరు గి లేగుతలంపునం దనదుగీముల్ వెల్వడం గార్యపుం
ద్వరచే జయ్యన నేగువో నిజగృహద్వారాంగణం బాదిగా
ధరణిం బాదము వెట్టఁగాఁ దెరపిఁ జెందక౯ లేక యన్నాగరుల్
పరగం బోయెద రెట్టకేని జనసంబాధంబునం దూలుచుక౯. 5

మ. జిలు గౌనాఁతపనిం బసం దనరుమేల్ జీబు ల్విచిత్రంపువ
న్నెల నిం పొరచనావిశేషముల నాణెం బొప్పు గాఁ దాల్చి మైఁ
బలుచందమ్ములసొమ్ములం దొడగి చెప్పం జాల కున్నట్టి యు
త్సృలికం గాంచిరి పొరు లెల్ల రమణీకళ్యాణకాలంబునక౯. 6

చ. పుడమిపయి౯ గృహంబులను బువ్వుల చేరులఁ బూలబంతులం
గడు నలరించి యవ్వరుసగా గగనాంగణసీమ నెంతయు౯
సిదములబారు లెత్తి కయిసేసిరి పొరజనంబు లప్పు డ
ప్పడఁతుకపెండ్లి భూచతనభశ్చరతుష్టిద మంచుఁ దెల్పుచుక౯. 7

క. ఆతరివీటికిఁ గలకై
సేత న్వర్ణింప నేల చిహ్నం బగు రా
క్లేతనము సెప్పె నన్యని
కేతనములఁ గలియురాజ గృహవర్యంబుక౯. 8

మ. అపు డాపెండిలికూతు గాదిలివయస్యల్ సంతసం బొప్పుఁగాఁ
దవనీయాంచితపీతమం దునిచి పద్మాభామినిన్ దేవతా
చహూక్షీమణు లబ్జపీతి నుపవిష్టం జేసి కై నేయున
ట్టిపసం జేరి యలంకరించి రెలమిన్ డెందంబు లుప్పొంగఁ గన్. 9

ఉ. చిక్కనితావిహునియలఁ జేర్చుటఁ దక్కులు గ్రుమ్మరించఁ గాఁ
జక్కనిసోగపెన్నెరులసారు బయల్పడ దంతకంకతిం
జెక్కి యనేకమాల్యములఁ జిత్రితశిల్పవిశేషచాతురిన్
పెక్కిస మాసిరుల్ నెరపువేణి యొనర్చె నొకర్తు బాలకున్. 10

చ. అతులితరీతిఁ గాంతిచయ మంగము సర్వము నావరించి య
దృఢతరుచి నింపఁ గాఁ గడలఁ దూలుచుఁ మంజుమరీచిపుంజముల్
వితలతాంత గుచ్ఛములు వేడుకఁ జిమ్మెడుపోల్కై దోపఁగా
రతనపువోర మొక్కచెలి రాజ్ఞిగళంబునఁ గూర్చె బొంగుచున్. 11

క. స్వర్ణమయంబు ను మణిగణ
పూర్ణంబు ను నైనవరవిభూషణయుగముం
గర్ణంబులఁ దాలిచి సము
దీర్ఘప్రభతోడ నపుడు దేవి యెసంగెన్. 12

క. సరిగాఁ బదివే ల్వల గల
సరిగం దనరారునట్టి చక్కనిమొకమాల్
సిరిమించువల్వఁ గై నే
సిరి చెల్వలు చెల్వచెల్వ జృంభించంగన్. 13

ఉ. మేలిపసిండిదువ్వలువ మేను సమస్తముఁ గ్రమ్మనయ్యెడన్
 మేలిముసుం గిడన్ నడుమ మించెడుభామినినక్త్ర మంబురు
 ధూళిపరీత మాసరసిఁ దోచెడుతమ్మి యుం బోలె నొప్పెఁ ద
 చ్చేలము పేర మంగళవిశేషిత మాసిరి యావరించె నాన్. 14

గీ. ఇట్లు మంగళనైపథ్య మింతి నాల్చి
 యల్లయాల్పర్థపుర్య సమాప్తతోరు
 పుణ్యదేవత యో లేకపువ్వువిల్తు
 మోహలక్ష్మీ యొ యనఁ జాల మరువుఁ జూపె. 15

ఉ. పెండిలి గాక మున్న తనపుష్పి వసించెడువారిలోన నొ
 క్కం డయి యుండి రాణియధికారములోఁ బడు నట్టివాఁడు గా
 నుండుట కాలుబర్హవిభుఁ డొప్పి ప్రతిజ్ఞ యొనర్చ సర్వభూ
 మండలభర్తృభతన్ యనుమాన్యతకన్నను భాగ్య ముండునే. 16

సీ. బాలనూర్యుఁడు సర్వభవనంబులకు లేత
 చేతులఁ జేవురుపూత వెట్టెఁ
 బద్ధిని యచ్చటిప్రజలమోములతోడఁ
 జక్కఁ గాఁ బటువికాసంబుఁ గాంచె
 నెల్లచోఁ జీకటినల్లవల్వలుఁ ద్రోచి
 తెలివల్వలనుఁ బూనెఁ దెసలు మఱియు
 నిదురమబ్బుదొలంగి నిఖిలజాతువులును
 జకచకఁ గార్యదక్షత వహించె

గీ. నట్లు కళ్యాణగరిమచే నలరుకల్య
సమయమున నెల్లవారలుఁ దమకుఁ దగిన
తొడవుల ను వేడ్కమీఱంగఁ దొడఁగి చనిరి
మున్నుమున్నుగ దేశమునకు నంత.

17

గీ. అవ్వభూపరులను దేశతాలయమున
కవుడు గురువులు బంధువు లహఃజనులు
నాదరంబునఁ గొని చని యనువు మీఱు
పీఠములఁ గూరుచుండంగఁ బెట్టి రెలమి.

18

గీ. ఏమిచిత్రమొ కోవెల కెల్లవారు
జరుగునంతట దానివైకాల్య మపుడు
వారిసమ్మర్ద మోర్వఁ గ వశముగాక
తాను నెచ్చటి కేనియుఁ దరలఁ బోలు.

19

చ. వరునకు సర్వభంగులను వారక లోఁబడి యుండు నంచు న
పురిణయవేశలక నధువుఁ బల్కుట యుక్తవిధాన మయ్యున
క్కరణి పచింపఁ జేయుటకుఁ గా నతిసంశయలోలవృత్తు లై
గురువరు లొండొరుల్ గొణుగుకొంచు వితర్క మొనర్చి రల్లనక.

ఉ. అక్కట యెల్లవారిఁ దనయాజ్ఞకు లోఁ బడఁ జేయురాణి తా
మక్కుడుతో నిజప్రకృతిమండలమానవసంనివిష్టుఁ డౌ
నొక్కనియాజ్ఞలో మెలఁగు చుండునటంచు పచించు మన్నచో
నెక్కరణి న్నచించు నిదియెట్లు పాసంగు నటంచు సేర్పునక. 21

ఉ. ఆమెసమీపదేశమున కల్గిన సేగి గురుండు వల్లె నో
స్వామిని యిందు భర్తకు వశంపద నన్నలుకుం ద్యజింపఁ గా
నీమది కిష్ట మే యనిన నిశ్చలవృత్తి వచించె నెల్లచో
భామల కెట్టు లట్టుగ వివాహవిధుల్ నడుపం దగుం జూడీ. 22

గీ. తంతులో నించుక యు వీడఁ దగదు రాజ
ధర్మముం దట్టు లుండఁ గ దారధర్మ
మందుఁ దక్కఁటిచానలయట్లు సేను
భర్తృవశగామినిని నాట పాడి గా డె. 23

మ. అనినఁ సర్వజనంబు లప్పలుకులఁ హర్షావృతస్వాంతు లై
విని తన్మార్గదశాంతిధర్మరతుల స్వేమారు గొండాడఁ ద
జ్జనకభ్రాత గుశౌఘసంవిదితుఁ డౌసస్సెక్కునామాంకితుం
డనివార్యప్రమదంబునం బొదలి కన్యాదానముం జేసె న
వ్వనితారత్నము నాలుబ ర్ణమితలాభం బంచు లో నెంచఁగఁ. 24

ఉ. వీరలకుం బరస్పరము వేడుక నీశ్వరుఁ డిచ్చు నన్నయా
శీరవముల్ జయధ్వనులు చె న్నగుమంగళతూర్యరావముల్
సారగుణాఘ్య లిద్దటికి జక్కనియోగము గల్గె నంచుఁ గై
వారము సేయుమానవులవాఙ్మనదంబులు గ్రమ్మె నెల్లెడఁ. 25

మ. గురువర్యుం డొకఁ డట్లు లేచి యనె విఘ్నోర్యాసతీ కోర్కెచేఁ
బరిణీతుం డయినట్టిభర్త గద యాల్చి ర్హితనిం గూడి యీ
శ్వరసందిష్టవివాహయోగమునకుఁ సఘమోదముం జెందుచుం
దిర మాచిత్తముతోడ నుండెదవు గా దే రాగ మొప్పారఁ గఁ. 26

గీ. ఎల్లభంగుల లోఁ బడి యిష్టస్పృత్తి
 గౌరవంబును బ్రేమ యుగల్గి సేవఁ
 జేయు చారోగ్యమున నున్న జీర్ణుఁడైన
 వ్యాధి గల్గిన నొకరీతి నరయ పలయు.

27

క. మేలుగ మీ రిర్వరుఁ గల
 కాలమునం దన్య మెల్లఁ గడ కొత్తి రహిం
 దాలిమి నాత్మార్పణసం
 శీలత నుండెద వె యనినఁ జెచ్చెర సతి యుక్.

28

కా. ఆవైవాహికగేహమందుఁ గలవా రాసక్తిసంయుక్తులై
 భావంబుల్ గఱగింపఁ జాలునిజసద్వాక్యంబులకై పీనుఱు
 ద్రావం బల్కె ధ్రువంబు గా నిపు డె యాత్మక భర్త కర్పించితికై
 దైవం బీతఁ డె నాక టంచు మృదుకంతస్వాన మొప్పారఁ గక.

చ. తనమది దీర్ఘలోచనపథంబున నెల్లరుఁ జూచుచుండ నా
 తనికి నొసంగె నో యనఁ గ దామరసాయతనేత్ర ప్రేయసుం
 గనుఁగొనె శీర్ష మెత్తి యతికౌతుకు లై జను లెల్ల నీసతీ
 జనతిలకంబువాక్యములు సత్యము లంచును విశ్వసింపఁ గక. 30

క. విధివిహితంబు గఁ బరిణయ
 విధినడువఁ గ నవ్వివాహవేది విడచి య
 వ్యభువు వరుఁ డిష్టబంధుల
 ముధులం బ్రణమిల్లి గురువిభోధితు లగుచుక.

31

శ్రీ విక్టోరియా రాణి, ఆల్బర్ట్ ప్రభువు. 129.

ఉ. స్వందనవర్జమున్ నృపతిసంఘము లప్పురివారుఁ గూడి యా
నందమునం గనుంగొన ననంతవిలాసముతోడ వారిద
స్వందతురంగమున్ శచియుఁ బాకవిరోధియుఁ బోలె నెక్కి రా
ణ్యునిదె మేగుదెంచుతటి మాగ్గము గ్రిక్కిరిసెం బురంబునన్. 32

వ. అయ్యెడ నప్పారు లెల్ల నొక్కుమ్మడిం దమనయనోత్పలంబుల వ్వ
ఘూవరులపయిం జల్లుచుం దదేకాయత్తంబు లైనచిత్తంబులు మరలిం
చం జాలక యల్లనల్లనం జరుగునాశకటంబు దూరం బగుచుండం జిం
తాకులితు లగుచు నొంపొరులుం దమలన్ నిట్లనిరి. 33

సీ. పూవుతోఁ గూడినతావి చందంబున
దీపంబుతోఁ గూడుదీప్తి పోల్చె
ఫలమునుఁ జెందినపటురుచి కై నడి
మేఘంబు నంటినమెఱుపుఁ బోలె
బంగరులో నున్న పసిమి చాడ్చున మేలి
దర్పణంబున నొప్పుతల్కు రీతి
మలయమారుతమునఁ గలచల్వ తెరఁగున
నవనీజమున నొప్పుచివురు వలెను

గీ. ఈసరోజాక్షి యీతని నెనసి యుండె
రాజ్యలక్ష్మీవిభూషిత రాణి తనకుఁ
దా నరించినవలపులదేవి యయ్యె
నితనిసుకృతవిశేషంబు నేమి చెప్ప.

క. తా నెల్లభూతలంబును

బూనినభూనాథ యయ్యుఁ బొలఁతి యు నితనిఁ

వైనయికన్పత్తి నాథునిఁ

గా నొంది నిజార్పణంబుఁ గావించె నహః.

35

ఉ. చక్కనిచాన గోరుదురు చాన లటంచు వచ్చితు రట్టు గా
నిక్కడఁ గల్గె రాజ్యరమ యీలనామణిఁ జెందె నీమె యుఁ
మక్కువ నాలుబర్లు నతిమాన్యతఁ దా పరియించెఁ గావునం
జక్కనివారిలో నితఁడృచక్కనివాఁ డని చెప్పఁ గాఁ దగుఁ. 36

గీ. ఇట్లు మూఁగినజనులచే నిరకటంబు

గాఁగ శకటంబు మెల్లనఁ గదలఁ గోళ

దశకమాత్రప్రమాణ మాదారిఁ గడచి

రాణివాసంబుఁజెంది రారాచవారు.

37

వ. తదనంతరం బామాసంబున నష్టావింశ దినంబున రాజ్ఞీశ్వరుం డైన
కోబర్గుప్రభుండు తనపుత్రిద్వయంబు లండమపురంబున నునిచి తత్ర
త్యబంధు మిత్రాదులం దగురీతి నామంత్రించి నిజప్రదేశంబునకుం జని
నం బిత్తుదూరంబునకుం గన్నీ రొలుకం జింతించునాల్పర్లు నమ్మహారా
జ్ఞీమణి యోదార్ప నామె కాతం డిట్లనియె. 38

చ. జనకుని నీ వెఱుంగమిని సాంద్రతర మృగుతద్వియోగసం

జనితమహాభరం బెఱుంగఁ జాలవు నా కటు లౌ నె దేవి యా

జననము గాఁ గ బంధుజనసంఘము వీడక యుండి యుండి గొ

బ్బున విడి యుండ నామదికిఁ బుట్టక యుండు నె తాప మెమ్మెయి. .

శా. సంతోషంబునఁ బుచ్చితిం దొలిదశక్ వైరస్థితిక్ నాకు నే
డెంతే పేమము గల్గుమానవులయం దెన్నెప్పు దక్కంగ న
త్యంతం బెల్లరు దూర మైరి గద నాయం దుండునీప్రీతి నో
కాంతా యీగతి నుంతు వేని మరతుం గా దే మదీయాపులక్. 40

మ. అనినం దేవి యుం జింత నేసె మది నాకై మత్ప్రియుం డక్కటా
జననిం దండ్రుని సోదరాదుల స్వదేశంబుక్ విడెం గాన నీ
తనికై జాలి జనించె నాకు నిపు డాత్మక్ దేవుఁ డెల్లప్పుడుక్
నను నేతత్ప్రియసమ్యగాచరణచింతక్ ధన్య గాఁ జేయుతక్. 41

ఉ. శక్తికొలంది నాప్రియుని సౌఖ్యము లోపము జెంద కుండ నా
సక్తి పహింతు నంచు దినచర్య లిఖించి సతీలలామ మ
య్యుక్తికి వ్యత్యయం బాదవ కుండఁ గ నాత్మసుఖంబు నెంచ కే
భక్తిని యత్నుముక్ సలిపె భర్తృసుఖంబునకై త్రిశుద్ధి గక్. 42

ఉ. ఏలిక దైవనయట్టితన కెట్లంటు గౌరవ మాత్మభర్తకుక్
మేలు గఁ గల్గ నేర్పరచె మించినరాగము తోడ వార లీ
లీల మనోవిభేదములు లేక మిధఃప్రణయప్రచారముల్
దూలక నాఁడునాఁటగురితోఁ గవ గూడిరి సమృద్ధస్థితిక్. 43

సీ. ఆరాణి రథమున నరుగు చుండె ననంగ
భర్తతో ననుమాటఁ బలుక నేల
యామె యింపుగ నాట లాడు చుండె ననంగ
నాల్పర్థుతోఁ గూడ ననంగ నేల

శ్రీరాజ్ఞి గానంబు సేయు చుండె ననంగ
 ధవునితో నంచు నుడువఁ గ నేల
 రమణి చిత్రపటంబు వ్రాయు చుండె ననంగ
 దయితుతో ననుమాటఁ దడవనేల

గీ యామె చదువం గ నాతఁడు నతఁడు జదువ
 నామె విను చుండు నిట్టు లనోన్యబద్ధ
 రాగు లై యుండి యును నామె రాజ్యవిధుల
 మేలుకాంచుచు మిక్కిలి మేలుఁ గాంచె.

44

క. రాజ్యక్రియాకలాపముఁ
 బ్రాజ్యంబు గ నెల్లయెడల రాణికిఁ దోడ్డె
 పూజ్యం డాతఁ డొనర్చె న
 మజ్యాజన మెల్లఁ బొగడ మంత్రి యుఁ బోలెక.

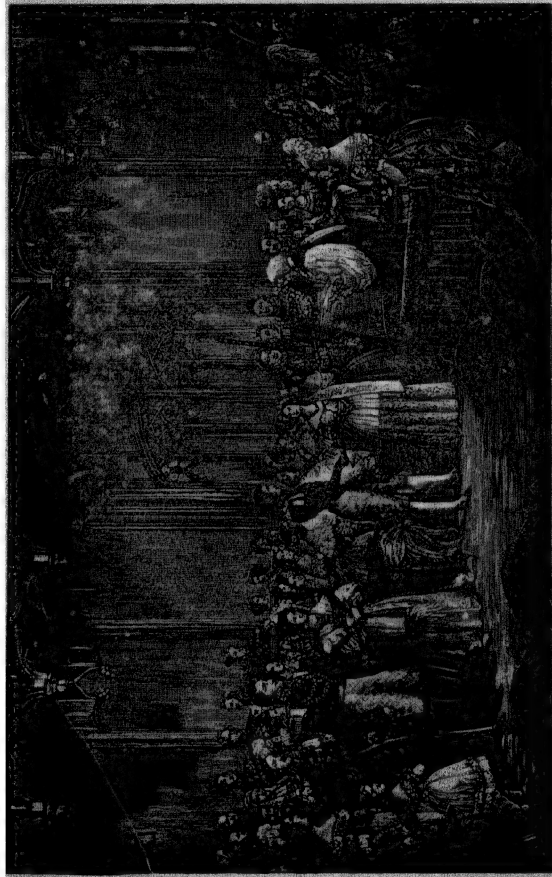
45

మ. ప్రకృతిక్షేమవిధానకృత్యము లెదం బాటించుచున్ స్వీయకా
 ర్యకలాపాదృతి లేనివాఁ డగుటచే నాల్పర్తుపై నెల్లవా
 రికిఁ బాణిగ్రహవేళకంటె నటుపైఁ బ్రేమాతి భారంబు న
 మ్మిక యుం బెంపును గల్గె నట్లగుఁ గదా మేలొగుణం బున్నచోక.

గీ. స్వాధికారానుగుణము గా నాత్మధవుని
 కఖిలరాష్ట్రస్థమనుజులకన్న మిగుల
 గౌరవం బాదరంబు ను గలుగు చుండ
 రాణి నియమించెఁ జేసిరి ప్రజలు నట్లు.

47

పైఠూరులోని ఆలయములో రాణిగారు, అల్లుడుప్రభువు వివాహ వహార్యము. 10 ఫిబ్రవరి 1840. 182.

క. ఆయేటితోమ్మిదననెల

నాయాల్బర్బువిభుఁ డంతరంగసభికుఁడుం

జేయఁ బడిరాచకార్యము

లాయాతటి నడవు చుండు నతిదక్షుం డై

48

క. రాణి యుం బియుండు ను నీగతిఁ

బ్రాణం బొక్కటి గ నధికరక్తత నుండె

భూణనతి యయ్యె నంతట

నేణాయతనేత్ర యాతఁ డెద సంతసిలన్.

49

ఈ. ఆలు ను భర్త యుం చనవిహారకుశూహల ముప్పతిల్లఁ గా

నాలుగురథ్యమల్ గలఘనంబగుస్యందన మెక్కి సచ్చటుల్

నాలుగుదిక్కులం గొలువ నాల్గనమాసపుగర్భవేళ భూ

పాలకగేహమున్ వెడలి పశ్చిమదిక్కునఁ బ్రాద్దు వా)లఁ గన్. 50

చ. ఒకగిరిచెంత నేగుతటి నొక్కరుం డచ్చపలాక్షీపైనిఁ ద

ప్పక గుటి నేసి బిట్టగు తుపాకినిఁ గాల్పఁ గ నాలికించి య

మ్ముకురనిభాస్య లేచి తనమో మటు ద్రిప్పి కనుంగొనం గ నా

యకుండు ను గొబ్బునం దిగిచి యారమణిం దనచెంత జేసెన్. 51

గీ. అంత మానక మరలఁ గ నాదురాత్ముఁ

డాకె గుటిఁ జేసి వేలుతుపాకిఁ గాల్చె

నది యు డైవాసుకూలత నలఁ దప్పె

బట్టి రంతట నారాజభటులు వాని

52

కా. పొక్కుం దల్లి కతోరవార్తవిని మమ్ముం గూర్చి నిక్కం బటం
 చక్కంతామణి భర్తతోడ న తదీయాగారముం జెంది త
 న్నక్కుంజేరిచి యామె సంతసెల నుద్యానంపుత్రోవక రహిత
 బక్కింఘా మనురాజగేనునరముం బ్రాపించె నస్తేరునక. 53

క. కల రే యంతటిగిరలు
 వెలవెలబారుట యె తక్క వెరునదు సతీయా
 కులత న్నరునాఁ డైనం
 డలఁకుచు రథయాత్ర విడువఁ దలఁ పూన దహ. 54

కా. ఆవార్తల్ బురి నెల్లవో నొకమొగిన్ వ్యాపింపఁ బొరుల్ జయా
 రావం బొప్పుఁ గ రాజదంపతులదుర్వారంబు గాఁ గ్రమ్మి తం
 త్రీవార్తల్ ముఖవార్తఁ బత్తికలుఁ బృథ్వీపాలవిశ్వాసు లై
 వేవే లంపిరి మిత్రబాంధవులకున్ వేగంబు గా పృష్టు లై 55

వ. అంత నెడవ్వు ర్దాక్సుపో ర్దనం బరగు నానృశంసుం డపరాధవిమర్శం
 బున నిర్భకుఁ డై రాజ్ఞిపై నన్నియంత్రప్రయోగంబు మత్కుతంబు
 ని యు నిట్టి క్రూరకృత్యంబుఁజలనం బ్రసిద్ధిఁ గాంచం గోరి యుద్య
 మించితి నని యు వేటుకారణంబు లే దని యు. వక్కాణించి కా
 రాగారనిబద్ధం డై ముప్పదివర్షంబు లుండి తద్దేశ నిస్సారితుండై
 యాప్తేలియా ద్వీపంబునం జిత్రకారసృత్తిచే బహుకాలంబుం బు
 చ్చె నిక్కడ. 56

ద. అలయికి దోచె మేన రుచిరాధము లిష్టము లాట దప్పె వె
 స్నెలదొరఁ బోలు మోమునకు నిం డగు వెన్నెలతేట మించ మైఁ
 బలుచదనంబు గల్గె జనపాలన భారము గాఁ గఁ దోచె ని
 చ్చలు శయనించి యుండుటయె సౌఖ్యముగా మదిదోచెనింతికిఁ.

సీ. అతితుంగరాజ్యపీతాధిరోహిణి యయ్యు
 సతి యింతయరు గెక్కఁ జాల దయ్యె
 నఖిలభూభారంబు ననలీలఁ దాల్చియుఁ
 దొడవులు దాల్చుఁగ బడలు చుండె
 రాజకార్యము లెల్ల నోజ సల్పెడు రాణి
 పరికర్మరచనకుఁ బ్రాలుమాలె
 సరిరాష్ట్రములు గొనఁ బరువెత్తు నద్దేవి
 యవనిపై నడు గిడ నలయు చుండె

గీ. వెంతఘనకార్యమును నిర్వహించి పలుకు
 రమణి చెలులకుఁ దగు నుత్తరం బొసంగ
 నోప దయ్యెను గురుగర్భయోగమునను
 బాటవము లేక యున్న య ప్పడఁతిమిన్న.

58

చ. అతివలమిన్న రాజ్యభరణాక్షమతం గొనఁ దల్పిత్సవ్యుల
 ప్రతిహతశక్తు లుండినను బాటి యొనర్చక యామె ప్రేయసుం
 బ్రతినిధి గా నొనర్చి రట రాజ్యమునేయఁ గఁ బార్లమెంటువా
 రతనిగుణంబు లింకఁ గొనియాడఁగ నేటికి వేయిభంగులకా.

59

క. పదియెనిమిదిశతములనలు

నదియవపర్వ మ్మనన్ ననంబరునెల ని

ర్వదియొకటవదినమున న

మ్మదితకు జనియించెఁ బ్రభువుత్తీక యంతన్.

60

క. ఆ నందన జనియించుట

నానందం బంత యింత యనరాక మదిన్

మేమల నుప్పొంగించుచు

లోనఁగక వారి నతివిలోలులఁ జేసెన్.

61

ప. తదనంతరం బా యేకచత్వారింశన్దంబున సీబ్రవరిం బదియవనాఁడు
తమ పాణిగ్రహణోత్సవదినం బానర్తించుటం జేసి యా దంపతు లా
ప్రభుమాపత్యంబునకు విక్టోరియా యెడిలెయిడు మేరీలూయిసా యను
నామంబు తత్తన్నామ సంస్కారంబున నొనరించి రిట్లానందంబున
నాదినంబు గడచిన మరునాఁడు.

62

క. ప్రమదారామంబునకుం

బ్రహ్మదయు భృత్యులును వెంట రాఁ జని విభుఁడుం

గమలాకరంబు పై నొక

హిమఘనమున లీల యొప్పు నేగుచు నుండన్.

63

ఉ. అంతటిలోఁ దటాలున హిమావరణంబు విభగ్న మై తటా

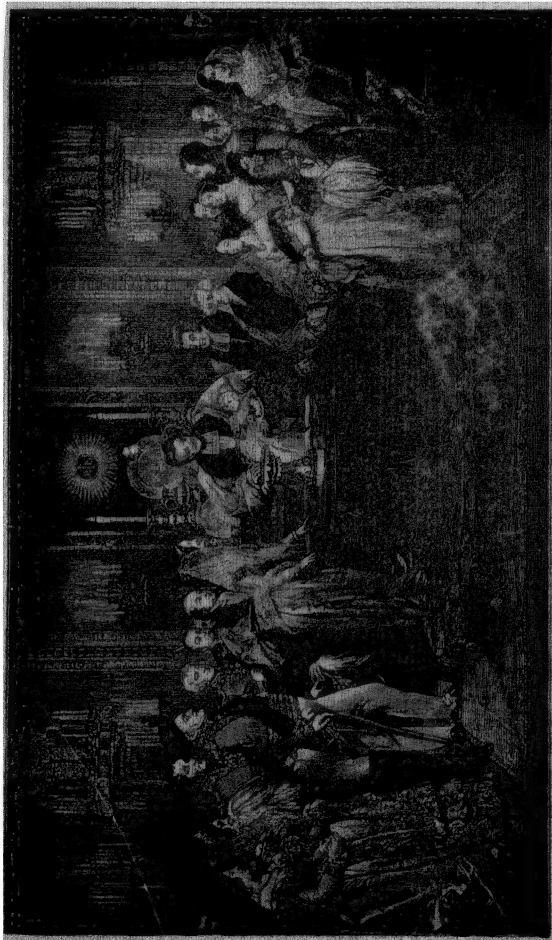
కాంతరగాధలోయమున నాతఁడు గూలఁగ నేవకుల్ నిజ

స్వాంతములందుఁ దొట్రిల నుపాయము దత్సమయోచితంబు గాఁ

జింత యొనర్చి రాణి దరిఁజేరిచె నవ్విభు వేగపాటునన్.

64

బక్కింగ్హం హాలులో మున విక్టోరియా రాణి గారి ప్రథమపుత్రి కౌన్సెసుకరణ మహల్ త్వము. ఖి.బ. 10-1841. 136.

ఆ. ఆమె యించుకంత యాలసింపక నచ్చి

విభుని మిత్తినోట వెలువరించె

నాయు వెన్ని యెన్ని యాపదలను గాని

యవలఁ ద్రోయుఁ గాదె యబ్బురముగ.

65

ఉ. దాదులు తల్లి యున్నిగులఁ దత్పరతం దను వీడకుండి స

మౌదము మీఱఁ దెల్ల నగుపాత్రులపై శయనింపఁ జేసి దు

గ్ధాదు లొసంగుపట్ల సమయంబును దప్పక జాగరూక లై

యేదఁగ నాఁడునాఁట మది కింపు లొసంగెను బాల చూడ్కికిఁ.

క. అల్లారిముద్దు సేయుచుఁ

దల్లియుఁ దండ్రియును సముచితప్రియకృతులకై

వల్లిని వనపాలుర వలె

నుల్లాసము మీఱఁ బెనుచు చుండిరి బాలక.

67

ఆ. రాణి పిన్ననాఁడు రమ్యనస్తువు లెవ్వి

యాట లాడుకొనఁ గ ననువుపడియె

వానితోడ నిపుడు బాలికామణి యును

నాడుచుండి తల్లి ననుకరించె.

68

ఉ. భూపరిపాలనోద్యమముఁ జూని యు రాణి దినంబు దప్ప కా

పాపకు బుద్ధులం గరపి పాశములం దగ బోధ సేయుచు

ద్వీపితసద్గుణంబులను దేజరిలం గ నొనర్చఁ దల్లి వి

ద్యాపరిపూణకనిర్మల పథంబున బిడ్డలఁ బుచ్చు టబ్రమే.

69

మ. పదియేనేడులపాయ మింతి బడయం బ్రహ్మఖ్యదేశాధిపుం
 డదనం బుత్తుని విప్లియంప్రిడరికు హషణంబునం గొంచు సం
 పదమేయం బగులండనాఖ్యపురముం బ్రాపించి యం దుండఁ గా
 నొదవెం దస్తరుణీద్వయంబు మది నన్యోన్యంబు పై రాగముల్. 70

సీ. జనకాదులు ను వారిజాంపత్యమునకును
 హషణసంపన్నమనోబ్జు లైరి
 కలికియాశయము ను దెలుపునంతకు రాణి
 యుపయామనిశ్చయోద్యోగ ముడిగి
 పదఁపడి పోడశాబ్దమునఁ బ్రథానంబు
 బాల కష్టాదశవషణమందుఁ
 బరిణయంబు నొనర్చె బారలమెంటులో
 నాల్గులక్షలు పారణంబు మఱియు

గీ. హేయనంబునకు ను నయుతాష్టకంబు
 రూప్యకంబుల నొసఁగంగ రూఢ మైన
 శాసనముఁ గల్గె నీరీతి సకలమనుజ
 సన్నతం బొచ్చుఁ గళ్యాణసరణి జరిగె.

71

ఉ. యూరపుఖండమందు మఱియొక్కలై యింతసమర్థురాలు లే
 దారయ నంచు నెంచుసతి నాతఁడు నాదగుభాగ్యుడైవమీ
 తీరున భూమికై యరుగుదెంచె నటంచు విభుండలంచు నా
 సారసనేత్ర వారిమదిచందము రాగము నెంచ శక్య మే.

72

గీ. ఆమె కేకోనవింశతిహోయనముల

పామ్రమున సంభవించెను ప్రథమపుత్రుఁ
డతఁడు రెండవవిల్లియం బనఁ గఁ బరఁగి
జర్జనీచక్రనర్తిత జరుపు చుండె.

73

క. ఆరాణిపుత్రికయుఁ దన

దారకులకు నేమరిలక తల్లియుఁ బోలె
సారతరవిద్య బుద్ధియు
నేరుపునం గరపుచుండు నిచ్చలు సడ్డె.

74

క. ధాత్రీనేత్రకిబుత్రీ

పుత్రులుఁ దత్సుతులు నృద్ధి బొందుచు నిటు దా
హితాదులు పెక్కం దై
గోత్రం బతివిదిత మయ్యె గోత్రాఘ్రిపై.

75

శా. ఆరాట్పుత్రిక తల్లిఁ బోలి నిఖిలవ్యాపారనైపుణ్య మే

పారక శ్రీ గలదాన నంచ నవలేపావేశముం జెంద కా
కారవ్యాపుతిచిత్తముల్ సమము లైకాళిం బ్రవర్తించుచుం
గారాబంబున బిడ్డల నిపుణులం గావించుఁ గర్ణంబులక.

76

క. దాసిం బిలునక యొకనాఁ

డాసనముం దా నె తెచ్చునంతం ద్వరలో
దాసిన చేటిం గనుఁగొని
యాసారసనేత్ర యిట్టు లనియెక నగుచుక.

77

గీ. రాజ్యపీఠస్థ యైనట్టిరాజ్ఞి యయ్యు
 రెండుచేతులఁ బీఠముల్ రెండుఁ దెచ్చె
 నొక్కనాఁ డిట్టికర్ణముల్ పెక్కు జేయు
 నప్పుడప్పుడు మాతల్లి యది కొఱతయె. 78

ప. ఇ ట్లారాచూతురు కాలక్రమంబున శాఖోపశాఖల వెలసి వృద్ధిం
 గాంచుచుండె నంత మఱి యు. 79

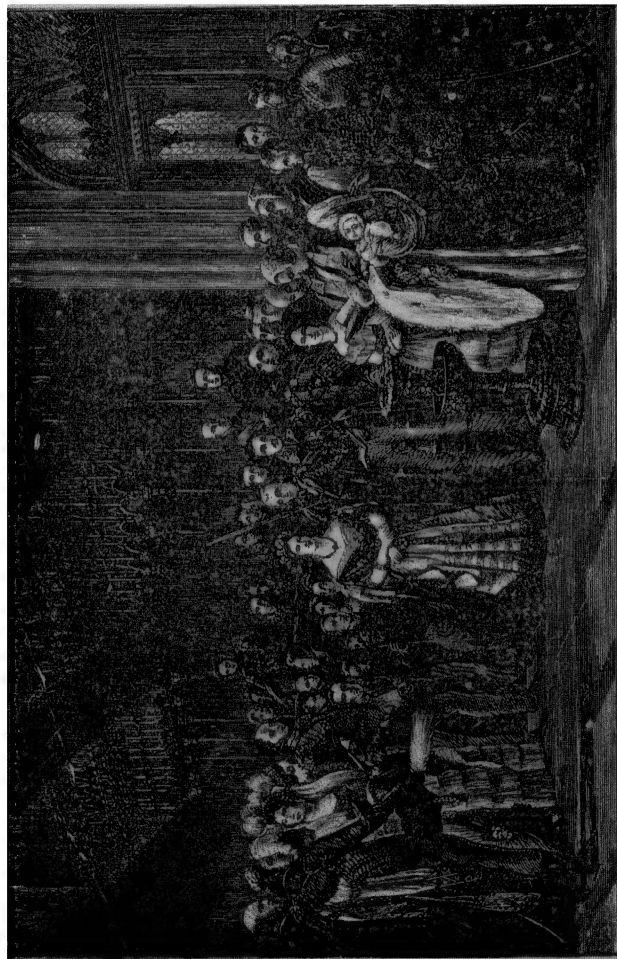
క. నలువదియొకటవయేటం
 గలిగెనవంబరున సుగుణగణ్యుఁడు పుత్రుం
 డలరాజ్ఞికి నదితికి మును
 బలభేదనుఁ డుదయ మొందు పరిపాటిఁ దగఁ. 80

ఆ. కలిగె నుత్తరాధికారి రాజ్యమునకు
 ననుచుఁ ప్రకృతిజనులు నంద రాని
 సంతసంబుఁ జెంద జనని యు జనకుండుఁ
 జెందునట్టిముదముఁ జెప్ప వశ మె. 81

క. పరిచారకాదిజనులకుఁ
 బరితోషద్రవ్యవహకపటిమంబున నా
 దొరబిడ్డఁడు బుట్టినదిన
 మురు వాషికదివస మనఁగ నొప్పెం దలఁపఁ. 82

ప్రిన్సు అఫ్ వేల్సు ప్రభువు నామకరణ సుహృత్ సమ. పెయింటింగ్ ఆలయము. 141.

చ. ననననకౌతుకంబున ఘనస్థితి నాఁ డొనరించినట్టియు
త్సన మది యిట్టి దట్టి దని తద్దయు నర్జనఁ జేసి చెప్పినం
దవులును శ్రోతృమాననమనంబున నింతయె యంచు సర్వమున్
విస్మృతి యొనర్చుఁ జాల మిని వీడుట యుక్తము న్ననాంశమున్. 83

ఆ. తండ్రిపేరుఁ దల్లితండ్రిపేరు ను గూర్చి
యక్కుమారకునకు ననువు మీఱ
నాఖ్యి యొసఁగి రప్పు డాలుబట్టెదవ్విష్ట
నాగ పాపన్ మెడఁద నాఁగ లేక.

84

మ. పని మీఱం దనమేనమామచు లియోఘాల్లుప్రభుం గూర్చి లే
ఖిను శ్రీరాష్ట్ర లిఖించె నాతనయునాకారంబుఁ జూడం గ నె
న్వనిఁ బోలం గలఁ డంచు వింత యగు సర్వప్రక్రియం దండ్రితో
నెన యోఁ గాక యటంచు నిశ్చయము గా నీశుం బ్రశంసించెదన్.

ఉ. కొందఱు రాచబిడ్డలను గొల్పుచు భూరిముఖస్తంబు లన్
మందులు వెట్టి వారి నతిమందులఁ జేయుచు నుండ్రు వార లుం
గ్రిందు ను మీఁ దెఱుంగక చరించుచు గర్వధురంధరత్వముం
జెందుచు దుష్కృతిప్రనణశీలురు జాల్ములు గాక యుందు రే.

శా. ప్రాలేయోరుఘనాంతరాళగత మాపాపాణముంబోలుచుం
బాలత్వంబున పృథ్వితం బగుదురభ్యాసంబు నానాఁటఁ బై
కాలంబందు ను వెల్వరించుట కశక్యంబౌను గానన్ జనుల్
మే లొకార్యములందు బాలురకుఁ గూర్చిం జూప నర్హం బగున్.

గీ. కాన నారాజమిధున మీక్రమ మెఱింగి
తమయపత్యములకు ను సద్ధర్మనిరతు
లైన పరిచారకుల నుపాధ్యాయుల
నేర్పరచి సద్గుణంబులు నేర్పి చుండు.

88

శా. ఆయాల్పర్థ్యవిభుండు రాణియు నపత్యప్రీతిచేఁ దా ముపా
ధ్యాయు ల్వారికిఁ జేయుబోధములు విద్య ల్వలధి యా రీతి వా
తాయం బొప్పఁ బరీక్షజేయు చొకవేళం గొన్నియంశంబు లిం
పాయుక్తు ల్బచరింపఁ దెల్పదురు సమ్యక్జ్ఞానసంసిద్ధికై.

89

ఈ. చెప్పఁ గ నేమి రాజ్ఞి మృదుకీలము బిడ్డలయొజ్జసానియొ
క్కప్పుడు రుగ్గ యాజనని కై యుపచార మొనర్పఁ గోఁతా
నిప్పని వీడుకొందు నన నే మెనచింతుము వీరిపాతముల్
తత్పుక సౌఖ్య మబ్బినపదంపడి ర మ్మని పుచ్చె నెమ్మదికా.

90

క. పలుమరు నారాజ్ఞీమణి
కలనడి విధివశముచేత నాపద లె న్నే
తొలగి చనె నామెపైర్యము
నిలుకడ ధర్మానుగతి యు నేర్పుఁ దెలుపుచున్.

91

శా. కోవెల కేగి దంపతులు గొబ్బున నచ్చుచు నుండ ము న్వలెం
ద్రోపను గృష్ణుఁ డొక్కరుండు తొందరపాటున వారివైపునం
జేనడి గాఁ దుపాకి గురిసేయఁ గ దైనము కాచి యుండుటం
బావక మంట దయ్యో నట బండి యు రివ్వన నేగ నంతలాకా.

ఉ. తాలిమి చైర్యముం గలుగుదంపతు లామరునాఁడు వెంటి న
య్యాళికి నేగుచుండఁ గ గురాత్మకుఁ డంతటిలోఁ దుపా కినిం
దూలఁ గ మీటె నద్ది యును దోచెను దైవము రాడ్ఫటాళి యా
కూళను బట్టి వానికడ గుండుతుపాకి యు లాచె నుద్ధతిన్. 93

న. జాన్ ఫ్రాన్సి స్సునునీఘాతకుం డె యతీతదివసంబున జిఘాంసుం డ
య్యె నని యాల్చిట్టు తద్రూపలక్షణంబులచే నిరూపించె నంత భర్తా
ధినాథులూ రాజద్రోహికి నామమాత్రావ శేషం డై యుండునట్టి
దండంబు నియమించిన నానృత్తాంశంబు నిజకర్ణగోచరంబు గాఁ గ
నాభూపాలికామణి కటకటం బడి యాదండనంబు మాన్చి స్వీపాంత
రవాస శిక్షాపాతుని జేసి టాస్కానియాకుం బుత్తెంచె నట మున్న.

క. తమతో రథయాత్ర న్ని
త్యము విడ కేతెంచుయోగ్యదాసిం గని యా
ప్రమదారత్నము వాఙ్మం
జిమ మొప్పారం గఁ జేరఁ జీరి వచించెన్. 95

క. వయ్యాళి కేగుతటి ని
న్నయ్యరదం బెక్క నలన దంటిని మదిలో
నెయ్యది దోచె నొ నీకుం
జయ్యనఁ బుల్లటిలె మోముచందం బపు డే. 96

చ. నిను నల దన్న కారణము నిశ్చయ మొప్పు వచింతు నొక్కడు
ర్జనుఁడు తుపాకికిన్ మము శరన్యము గా నొనరించి సంభ్రమ
మ్మున బెగ డందు చుండ వెసఁ బోయెను గావున నా కపాయముం
బొసతచ కుండ మానఁ డనుబుద్ధి జనించె నసంశయంబు గాన్. 97

గీ. నేడలంచినరీతి గా నేడు వాడు
మమ్ము సమయింపఁ గాఁ గోరి మరల నొక్క
యగ్నియంత్రంబు రగిలింప నచ్చెరువు గ
దైవవశమున నది యును దప్పి చనియె. 98

ఉ. దైనము నన్ను నేగతికిఁ దార్పఁదలంచె నొ యట్టు తొను గా
కీవెత నన్యలుం బడయ నేటికి నాకియి యంచు నెంచితిం
గావున నిన్ను మానిచితిఁ గాని యనాదరవృత్తిఁ గల్గి ని
న్భావము వేటు గాఁ గ నెడఁబాతు నె యంచు నచించె నెమ్మితోళ్.

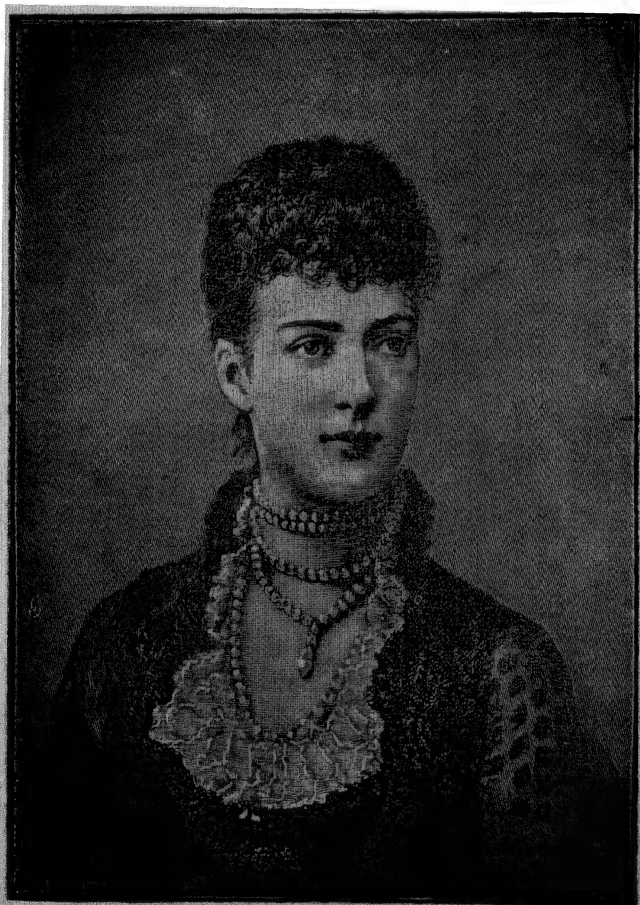
క. ఆనాటిచేయిఁ గుతుకము
తో నాటక మొకటి దంపతుల్ గినువేడ్కం
బో నచటివారు వారి య
నూనం బగుధైర్యగరిమ నుతియించి యో గిళ్. 100

సీ. మగునాడు తనమేనమామతో రథమున
దేవళంబున కరుదేరుచుండ
మొనసి మధ్యమార్గమునఁ దుపాకిని గాల్చె
జాన్వొల్లిబీను నృశంసుఁ డది యుఁ
దప్పె నడ్డేవికి దైవమడ్డు గ నిల్వ
సెన్ని శస్త్రంబులు నేమి సేయు
నిల ధర్మమున నేలునేలిక కాపద
లంటమి ప్రజలభాగ్యంబు గా దె

వేల్పు ప్రభువు, పిక్టోరియల్ గెటో ప్రకాశం పుస్తకం. 144.

వేల్పుప్రభ్య, రాణిగారి పెద్దకోడలు. 145.

తృతీయాశ్వాసము.

145

గీ. రాజభూతం భానర్పుదుర్పయుల మరణ
దండమును ద్రిప్పి వాని నుద్దండకశల
మోది కారాగ్రామంబున మూడునర్ష
ములు నునిచి రక్తు శాసనం బెలమి నయ్యె. 101

ఆ. కశల మోదు టరయఁ గడు దుస్సహం బగు
మరణశిక్షకన్న మరణమునను
గొబ్బునను చొరంగుఁ గ్రుక్కెడు పాణిము
విడచి విడువ కుసుగు వెతలఁ గొనునె. 102

ఁ. అంత నాయాల్పవైద్యుల యువరాజు పలుతెరంగు లైన విద్యావిశే
షంబు ల నేక దేశికులనలన నభ్యసించి సుమేధోగ్రగంభ్యం డై మఱి
యు నిడివరు పురమునఁ గల పాతశాలం గొంతకాలంబును నా
క్రొన్నుడును కేంబిడ్డి యు నాఁ బరఁగు శాస్త్రపాతశాలాద్వయం బునం
గొంతసమయంబును దత్తచ్ఛాస్త్రంబులం గఱచుచు సహపాతుల సర
కు నేయక ప్రవర్తిల్లు చుండె. 103

క. పదియనమార్చి నతం డరు
నదిమూడవనర్షమున వివాహంబయ్యెన్
ముదితనలగ్నాండ్రు స
మృదమున దెస్కార్కుదేశమహిపతిసయన్. 104

ఁ. ఎక్కటిచక్రనర్తినికి నిష్ఠతమాజుడు రాజ్యపీఠపై
నెక్కఁ గ నున్న భూవిభుఁడు జ్యేష్ఠుఁడు మేల్ యువరాజు నొమఁ బెం
పెక్కినయట్టిబల్దార కహీనముదంబునఁ జేసినట్టియా
చక్కనిపెండ్లియొత్పనపు సంపద నే మని సన్నతింప నా 105

అ. అతని కింపుమీఱ నాల్పర్పు విక్టరక్
 జార్జిఫ్రీడరి కన నెసంగుసుతులు
 కన్యకలు ను ముపురు గల్గి రీగతి గాఢి
 పాత్రనతి యు నగుచుఁ బ్రబలె మిగుల.

106

క. ఆయువరాజుగుణంబులు
 నాయు వరాతిజయ మీడితై శ్వీర్యంబుం
 బాయక జననికిఁ బోలెక
 వేయి తెఱంగుల నుతింప విస్తృతిఁ జెందుక.

107

చ. యువజననాథుఁ డాతఁడు సముత్సుకుఁ డై జను లబ్ర మొందఁ గా
 వివిధపదార్థదర్శన సువేశ్యము నొందు రచింపఁ జేసి యం
 దవిరళశిల్పనస్తువులు నచ్చట నచ్చటఁ గొఱ ధాన్యముల్
 నవనవరూపభేదము లనంతము గా నిడె మాదికై తగక.

108

మ. తలిదండ్రు ల్వలె నీతఁడుం దనయపత్యంబుల్ లసద్విద్యలక
 వెలయం జేయుచు నొక్కిదేశికునితోఁ బృథ్వీతలం బంతటం
 గలయం జూడఁ గ నోడపైఁ బనిచె నాకాలంబునక నావికుల్
 గలముం బుచ్చెడునట్టి నేర్పుల నెఱుంగం జేసె నానాఁటికిక.

109

క. సిరిగలవార మటంచుక
 దొరబిడ్డల మనుచు పీఁగుదురు పెరవా రా
 దొరబిడ్డ లిర్వురుక హయ
 సరిసేనానాయకతలు దాల్చితి వేడ్కక.

110

అల్బర్ట్, విక్టోరియా ఆఫ్ వేల్స్ ప్రభుత్వము. 11 సంవత్సరము. 146

తృతీయాశ్వాసము.

147

వ. ఇతైఱంగున మహారాష్ఠీప్రభమపుత్తుం డగు నాల్పవైద్వయ సంతతి ల
తికాప్రకాండంబు చిపురించుచుండె నంత. 111

క. సదగులుఁ డతఁ డుదయించిన
పదియేడవ నెలను భూమి పాలామణికిం
బదపడి పుత్రీరత్నం
బుదయించెక బంధుజనుల యల్లము లలఁక. 112

ఉ. ఆలి సనంగఁ జేరుఁ గని యాశిశు వాటల హాసపుత్తులక
బాలిక యైనకాల మొకపాటిగఁ బుచ్చి క్రమక్రమంబునక
మేలి వివేక మన్యులకు మే లానరించెడిబుద్ధి గల్గి మే
త్యేనఁ దండ్రకి న్విశదలీల నొనర్చు మహాపచారముల్. 113

కా. నిస్సాపత్నత భూమి నేలునలరాష్ఠీరత్న మక్కన్నియక
హెస్సీదేశము నేలుతేనిసుతుఁ డై పౌద్యాత్మకుం డైనలూ
యిస్సంజ్ఞాకునిహస్తమందు నిడె భిర్త్రన్నేహ మొప్పార న
ర్చస్సశీల్యము లొంది బాల యఖిలాశాస్యస్థితిం దాలిచెక. 114

ఉ. బిడ్డల నాత్మమాత నలఁ బెంచుచు దీనులయిండ్ల కేగుచుక
సడ్డ వహించి వారలకు సాయ మొనర్చుచు సత్కృపం దెవుల్
వడ్డజనాళి నేదఁ దగువారల నిల్పుచు వైద్యశాలలం
జెడ్డలు సోక కుండఁ బరిశీలన నేయఁగ పుచ్చి పోయెడుక. 115

ఉ. భామలవైద్యశాలపరిపాలిక రోగిణు లైనవారితో
నీమెను మీరెఱుంగుదు రేటే యన నోర్వక యామె వీరికిక
క్షేమమొకో యటంచుఁ బరికింపఁ గ సోదరి నైతి నిం తె కా
కీమెయి సన్నుతింపఁ దలఁ పేటి కటంచు వచించె ధీరయ్య. 116

చ. పరహితకార్య మే తనకుఁ బాటి గ ముఖ్యమటందు నెంచునా
 నిరగుణ యందు నెల్లరును వారక మిక్కిలి గారవంబు నా
 దరమును జూపు చుండ్రు విదితంబు గఁ బూజ్యత నింద్యభావము
 న్నురునకు నెంచి చూడఁ గ గుణంబు లచే గద సంభవించెడుక.

ఆ. పూర్వకాలకృతము భోక్తస్య మే కద
 యెట్టివారి కైన నట్టిసుగుణ
 సుతుఁ డొకండు సాధపతితుఁ డై యీల్గుటఁ
 గనులఁ జూచి నగలఁ గలఁగ నలసె.

118

క. నాల్గనయగష్ట నలునది
 నాల్గనన్నమున భూమినాథామణికి
 నాల్గనయపత్య మాల్పెడు
 గల్గెం దప్రకృతిజనులు కౌతుక మందక.

119

ఉ. నావిక సేనకుం బ్రథమనాయకుఁ డై మహిమస్యవార్ధిసే
 నానలి నేలె నాతని నొకప్పుడు క్రూరుఁ డొకండు చంపఁగా
 భావనఁ జేసి కొట్టెను దుపాకి న టయ్యుఁ జికిత్స నేయుటక
 డైనకృపక విపద్దశకుఁ దప్పి యథాపుర మొందె సౌఖ్యముక. 120

క. నారీగుణసమలకృత
 యౌ రుష్యాచక్రనర్తి యాత్మోద్భూతక
 మేరీ యనఁ దగు నట్టికు
 మారీమణిఁ బెండ్లి యాడి మహి నర్థిలైక.

121

అస్పృశ్యులలోని సంతోషదినములు. 148.

రాణీ గారి ద్వితీయపుత్రుడు, ఎడింబర్గ్ ప్రభువు. 148.

అసెంబ్లీ హాలు. 149.

తృతీయాశ్వాసము.

149

చ. నలునదియాలునత్సరమునం దగ నిర్వదియేనునాఁడు మేఁమ్
నెల నిలయేలునట్టిరమణీమణికిం జనియించెఁ గ్రమ్మరక
నలినదళాయతాక్షి హేలినా యనుపేరఁ బ్రసిద్ధిఁ గాంచి యా
కులము ననాకులం బగుచుఁ గోరికతోఁ గొనసాఁగు చుండఁ గన్.

శా. ఆరాడ్రత్నము చిన్నవారికి జనవ్యాకీర్ణ హా వీఁటిలో
నారోగ్యం బొనగూడ దన్ దలఁపుతో నాసోభి రనన్ పేరి
మ్యారామంబును నిల్చి యందు నతిరమ్యం బౌ విశాలస్ఫూటా
గారంబున్ రచియింపఁ జేసి నిలిపెన్ గారామునం బిడ్డలన్. 123

సీ. మరునిపెన్మృలికి యై మరునంపుమొలక వే
మరుఁ గాముకులమది మరలుకొల్పు
దమనంబు విరహిబృందమనంబులకుఁ జాల
దమనం బొనర్చుచందమునఁ బొదలఁ
బొగడఁ గఁ దగినట్టి పొగడలు మే లైన
మొగడ లెత్తుచుఁ జాల నెగడుచుండ
మాపులు సుమశరమాపులమొత్తము
తాపు లగుచుఁ బలుతాపు లీన

గీ. మఱియు మేలితరంబు లౌ మహిజలతలు
వెలయుచుండఁ గ నగ్గిము నలుదెసలును
నందనం బన మదికినానంద మెసఁగ
నలరఁ జేయించెఁ జూచువా రలరుచుండ.

124

సీ. తుమ్మెద ల్విరులపైఁ గ్రమ్మి మొత్తమ్ముల
 జమ్ము జా మ్మన రొదల్ జమ్ముచోట్లు
 పూజొంపములురాశిఁ బోసినకై పడి
 గుడ్డప్రమాఁకులవిరుల్ గొరలుచోట్లు
 చల్లనిజలములవెల్లువల్ జంత్రముల్
 పెల్లుగాఁ బైపయిఁ జల్లుచోట్లు
 పలుకన్నె పూరేకు లిలఁ గ్రమ్మి చిత్రంపు
 రంగవల్లిక లై చెలంగుచోట్లు

గీ. వాలుగొమ్మలు పుడమిపై వ్రాలి గాలిఁ
 దూలుచును బాలకులతోడఁ గేళి సల్పు
 కరణిఁ దోచెడిచోటులుఁ గల్గి యొప్పు
 నట్టియాకీడ మది కీడ కనువుపడ దె. 125

ఉ. తట్లయుఁ డండ్ర యట్టిప్రమదాననముం బ్రమదమ్ము మీఱఁ గాఁ
 జల్లనిగాలివీచు నెఱిసంజలఁ జక్కఁగఁ జూపుచుండ న
 ప్పిల్లలు నొండొరు ల్లసి ప్రీతి యెసంగఁ గఁ గీడ సల్పుచుం
 బల్లనపుష్పమంజరులు మంజాశిఖావళి చాల్తు రింపుగన్ . 126

ఉ. అం దొకమంటపంబుఁ బృథుఁకార్థము గా రచించి వేఱుగా
 నందపుచిన్నిపుష్పనన మందఱికి నిర్వరచింప వార లా
 నందము మీఱఁ గా దినదినంబు ను నించుకనేపు చెట్లకుం
 బొందుగ నీరు వెట్టుచును బోదులు దిద్దుచు నుండు రేవునన్ . 127

తృతీయాశ్వాసము

151

గీ. తస్తదాఖ్యాంకితంబు లై తనరుచున్న
చిన్నదోహదకరణముల్ చేతఁ బూని
వాగు పనిసేయు టొకయాట నలె నెసంగు
బాలకులచేష్ట సమ్మదావహము గా డె.

128

మ. జనకాజ్ఞాన్ బహుశిల్పకర్మవివేచిం జాతుర్యముం బూని య
మృనుజాఢీశ్వరపుత్తులైన జనసంపర్కంబు లేకుండఁ గా
ననుఁ గౌ చక్కనిచిన్నకోట నది యుక్త వ్యాయామ మై తోచఁ గా
నొనరం జేసిరి వారియైక్యముఁ దదుద్యోగంబులుం జిత్రముల్ . 129

చ. అచట రచించి రందపుమహానస మొక్కటి యందుబాలికల్
రుచు లెసఁగం గ నాత్మపరిరోపితసృక్షిణలాటుముఖ్యముల్
పచనము చేసి స్వాదుతరభక్ష్యములన్ రచియించి సోదరా
ద్యుచితుల కెల్ల విదిడుదు రొక్కపు డింపు గఁ దిండు తాము గన్.

వ. ఇతైఃసంగున నారాజార్థకులు చేత వాతనభ్యసింపం దగినవిద్యలం బ్రపీ
ణులగుచుండి రాహులి నా కన్యారత్నంబుచే నాగన్యైంబర్గు మహారాజ
సూనుం డగుక్రిష్టియన్ కుమారనరు నలంకరించి రాదంపతులుం బా
ప్తాపత్యు లై న్నీర్థి రంత.

131

క. జననాయకునకు నలునది
యెనిమిదనది యైనవార్చి నిరునదియొక బౌ
దివమున బూయిన యనఁగ
లైను లోరన్ భర్తబాలకేల గ్రహించెన్.

132

శా. ఇట్లాకన్నీయ గల్గినట్టిశుభ మానేట్రా మహారాజ్ఞి యుక్
 స్కా ట్లాండ్రావిషయంబునందు విలిచెన్ ధారాశవాతంబు లా
 వట్ల న్నొం పగులైలదుర్గ మొకటిన్ బాల్మీర లక్దాని నా
 చె ట్లాప్రాంతనదీతరంగములనాసి న్వాకొనన్ శక్య మే. 133

మహాస్రగ్ధర.

సెలయే భృర్వీధ్రసంధిన్ జిలజిలవారుగం జేరి యం చాడుచుం గొం
 డలసానుల్ బ్రాతుచున్ వేడ్కలు జివు రిడ దట్టంపుపూజొంపము ల్వ
 న్నెల గాయం జిన్నిగోరుల్ నిలపి తునుముచు న్నిచ్చులుం బాలురాచెం
 తలఁ గేళిం దేలుదు ర్మోదమున జననియుం దండ్రీయుం జూచుచుండన్

సీ. అం దుండు సమయమం దాల్చుర్బ రాణియుఁ

బేదవారలయిండ్ల కాదరమున

నరిగి తక్షిమంబు లారసి విందుల

కరణి నించుక యరమరిక లేక

తగునృత్తు లొసంగి యింపు గి మేలుఁ బల్కుచు

నాతురస్పర్థల కొంఠాదు

లిడి పాశకాలల కేగి విద్వేలు విను

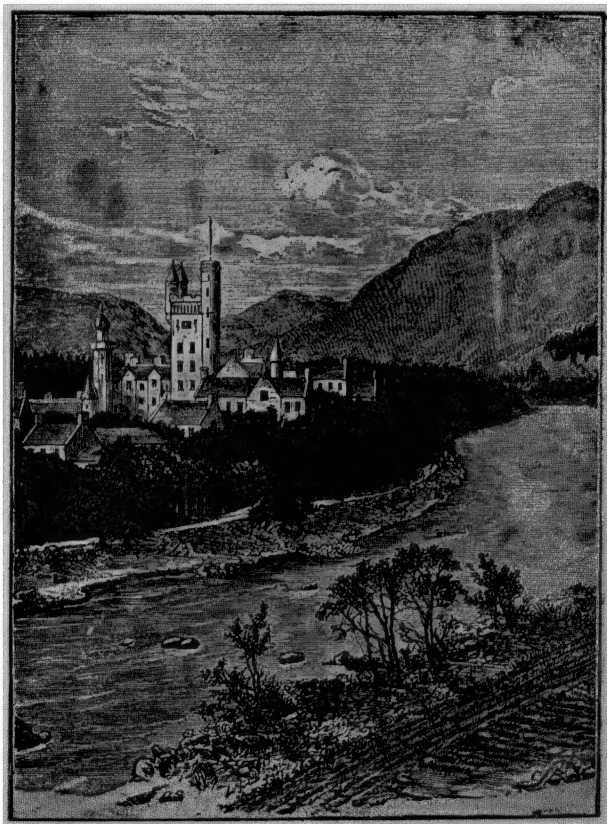
ర్పించుచుఁ బారితోషికము లొసంగి

గీ. రమణుఁ డాఖేట మొనరింప రమణిశైల

తటవిహార మొనర్చునంతటను దేవి

యట్టిలుండి యు రాజ్యకార్యక్షణమున

జాగిరూకత మరుడను సమయగతిని.

ఉ. వేకున లేచుచుం బ్రహరవేశ భుజించి విహార మాత్మకా
 ర్యాకలనం బొనర్చి యపరాజ్ఞము మంత్రులఁ గూడి రాజ్యతం
 త్రైకమతి న్వసించి యటు స్యందనయాన మొనర్చి సంభవనం
 గీకృతవిద్య యై నిశ నొగిన్ భుజియించి పరుండు రాజ్ఞ తాన్. 136

శా. భూమిపాలిక యొక్కనాఁడు శకటంబుం జెంది పో విల్లియమ్
 హామిల్టన్ నమభిఖ్యుఁ డేసె హుతభుగ్యంత్రంబు నద్దేవి పై
 నేమందుం దొలగించె దైన మది యున్ ద్వీపాంతరావాసశి
 త్తామేయాపద నొందె వాఁడు సతయేం ధ్లంహాశక్తు ల్సహ్యు లే.

గీ. రాణి కార్థరుఁ గెన్నాటుప్రభువు ననఁగ
 రెండు పేరుల నొప్పుసుతుండు గలిగె
 నేమనెలమొదటిదినమం దేబదియన
 నషణ్మునఁ దత్పరీజనుల్ హాషణ్ మొంద 138

వ. అనంతరంబున మాసం బతిక్రమింప నొక్కనాఁడు. 139

క. పినతండ్రి నామయావి
 గనుఁగొని యేతెంచురాణి కడకు న్వడిగాఁ
 జని రెట్టె నెంటువేటనఁ
 దనరెడువాఁ డొక్కకఱ్ఱఁ దలపై మొత్తెన్. 140

గీ. రాణితలపైకుళాయి శిరస్త్రీ మనుట
 సాధణకంబు గ శిరముఁ గాపాడెఁ గాని
 యిచట విధివ్రాత మంచిదం చెన్నుకరణి
 గాయ మొక్కటి నొసటిపైఁ గాన వచ్చె. 141

గీ. ఆన్యకంసకుఁ డున్మత్తుఁ డనుమఁ గొంద
అనిరి తత్పక్షపాతకు లైనజనము
లట్లు లయ్యును హామిల్ట ననుభవించి
నట్టిదండంబునకుఁ బాతుఁ డయ్యెఁ గువకు.

142

శా. ఆయాల్పర్దు జగంబునం గల విశిష్టాశక్తింబులం బ్రోవుఁగాఁ
జేయ న్నానవు లెల్ల వానినిఁ బరీక్షింప న్నహవర్షనో
చ్చాయం బైదుదినంబు లైదుపెలలు న్నాగించె లండన్ పురిన్
దాయం బోయి రనేకు లేబదొకయేటం దజ్జనోద్వానమున్. 143

క. ఆకన్నాటువిభుండుం
బాకటగుణ లాయిస యనుప్రస్థాధిపజం
జేకొని సుతుఁ డొక్కరుఁడు గఁ
దొకత్రితయంబు గాంచెఁ దొయ్యలియందున్.

144

క. మరలఁ ద్రిపంచాశద్వ
త్సర మేప్రెలుమాసమందు సప్తమదిన మా
ధరణీపతి కుదయించెఁ గొ
మరుఁడు లియోఫా ల్దనంగ మహితాఖ్యుం డై.

145

క. ఆల్పనివిభుఁ డై యొప్పుచు
బల్బులమొందక యు విద్యఁ బటుగుణగరిమన్
మేల్బంతి యాచు నాతం
డాల్పర్దుం బోలి యుండె నాబాల్యము గన్.

146

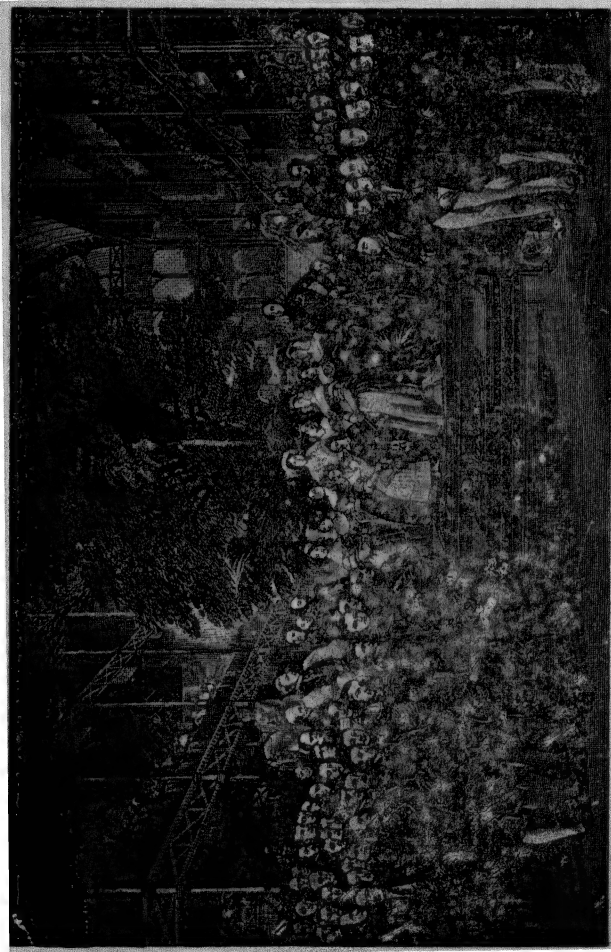

నెస్టోపర్వనమనాటి అబ్దుల్ కబీరు.

1851 శ్రీరాజ్ గారు అల్పర్థు పథువు గారిచే తెలుగుబడిన అందము నను పదర్శనము. 155.

స. అలియోఘాంధ్రకుమారుండు హేలినా రాజకుమారికయందు స్త్రీపుం
సాపత్య యుగలంబుం బడసె మతీయును. 147

ఉ. ఏడులు నాల్గు నాఁడులవియేడు ను నాతనికన్నఁ జిన్న యై
వేడుక మీఁ సర్వపృథివీపరిక్షణదక్ష యైనయా
చేడియ కుద్భవించె నొకచిన్నికుమారి బియాట్రీ సంచుఁ బ
ల్పొడిమి గల్లునామమునఁ బొల్వనహించుచుఁ దాఁ గన్పియై. 148

క. జననికిఁ బ్రా పై యుండుట
కెనిమిదింబర్వదియు నేడు లీచెలికరపీ
డన మొల్ల కుండి హెన్రీ
టనుబాటెక్కురాజు నాత్మజు నటుపై 149

గీ. పతిఁ గఁ జేకొని తనతల్లిభవనమందు
వాస మొనరించె నీమె వివాహకాల
మున కె రాష్ట్రకి మనుమలు మనుమరాండ్రుఁ
గిలరు ముప్పదినలుగురు లలితరీతి. 150

ఉ. తామరతంప రై యిటుల దద్వరవంశము నాఁడునాఁటికిం
గోము వహించె దైవ మనుకూలము గావున నెన్నిసారు లో
యాదుహినేత్రికిం గలిగినట్టివిపత్తు తొలంగి పోయెఁ గా
కే మనవచ్చుఁ గాలగతి యెంతటివారికి దాట శక్య మే. 151

క. అష్టాదశశతకంబులు

పట్టియు నొక్కటి యు నైనసంవత్సరమం

ద్విష్టముల మార్చి మార్చియె

కష్టంబులఁ జూపమొదటికాలం బయ్యెన్.

152

ఉ. హా యిక నేమిచెప్పఁ దగు నంతటిదాఁక సుఖంబు లొందుచున్

హాయిగ నుండురాక్షికిని బ్రాణపదం బగుతండ్రి బాల్యమం

దాయువు వీడ నక్కొఱతె నందఁ గనీక ముదంబు నొంద గాఁ

జేయుచునున్నతల్లియును జెందె నచింపనశకృత మా దశన్.

153

ఉ. చిన్నతనంబునన్ జనకుచేటు నెఱుంగక తల్లిప్రాపునన్

మన్ననఁ గాంచుచున్న సతి మాతృవిపద్దశఁ గాంచి యాత్మలో

నెన్నిదలంచి కుందె నొకొ యేమిపచింపను తల్లిదండ్రు లా

పన్నత నొంద ధైర్య మెడఁబాయక యుండు రె యెట్టిధీరులున్.

ఉ. అంతకు మించి భర్తృవిరహాత్తి వధూజనదుస్సహంబు గా

వంతలఁ బెట్టు చుండుఁ గద నకున్ మతీతము గాక మున్నయ

క్కాంతకు నట్టిదుర్దశ యుఁ గల్గి వ్రణంబున నుప్పు జల్లిన

ట్లంతము లేనిశోకమున కగ్గము గాఁ గ నొనర్చె నక్కటా.

155

కా. మున్నాల్బద్ధు దినద్వయంబును లివర్చు రేగఁ గా నెంత యున్

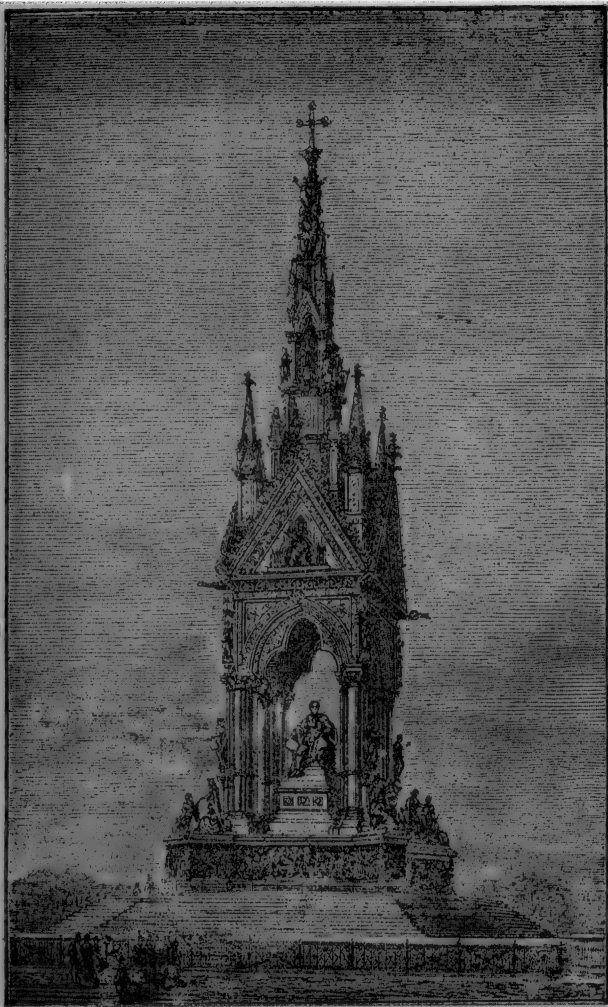
భిన్నత్వంబున ప్రాకుమారుదొరకు న్నిరేవదముం దెబ్బక

మ్మ న్నారీమణి వ్రాసి పుచ్చె నట యమ్మాడ్కి న్మనోనాథుఁ డా

పన్నుం డొటకు నెట్టిదుఃఖమునకుం బాత్రంబు గా కుండు నో.

156

లండనులోని ఆల్బర్టు మిమోరియలు. రాజీగారిభర్తజ్ఞాపకార్థమే
కట్టించబడెను. 156

ప్రిన్స్ ఆఫ్ వేల్స్ ప్రభువునకును ఆలెక్జాండ్రా గాజీగారికిని జరిగిన
వివాహమహోత్సవము. 157

మ. అకటా యస్వరదంపతుల్ దమకు నత్యాసన్న మౌనార్తి గా
నక యయ్యేట నిజోపయామదినసానందోత్సంబుక సము
త్సుకు లై చేసి రెఱుంగ శక్య మగు నే దుద్వై నకృత్యంబు ని
వ్వికలత్వం బొనరించువాఁ డొం లత్రిప్రేమంబు నీ నేటికిఁ. 157

సీ. అతిగుణశాలి యానాత్మేశుఁ బాసిన
సెన్వగ కాయమ నిలయ మయ్యఁ
బ్రజలసంతాపంబుఁ బావుకర్ణంబున
జాగరూ కత గల్గి సంచరించె
ఖనిజముల్ ద్రవ్వెడు మనుజశతద్వయం
బం దొకపెట్టు గా నడఁగి పోవ
వారికశత్రాదిబంధుజనంబుల
రావించి సాంత్యవాగ్రచన మీఱఁ

గీ. దత్తదుచితంబు లైనవిత్తంబు లొసఁగె
భర్తృవిరహంబు గలనెల బాయ కుండఁ
దనదుదుస్తరశోకంబుఁ దడవ దయ్యె
నొర శ్రీరాష్ట్ర గుణరాశి యనఁగ నల దె. 158

చ. ఇలు వెడలం గ లేక చిర మేకత ముండి యు రాజకార్యముల్
గలతపడం గ నీక యెసకంబునఁ జేయుచు జ్యేష్ఠపుత్రుని
డిలి యగుచుండునప్పుడు గడిదివిఘ్నత దేశశంబునం
దల యొకయింత పంచికొని దవ్వుగ నుండెను రాష్ట్ర యొక్కచోఁ.

క. అదేవి దుఃఖివారిధి

నీదుచు నీరీతి నుండ నెడపక జామా

తాదుహితాపుత్రకపా

తాదుల విరహంబు మిగుల నలమట జేసెన్.

160

చ. అది యిటు లుండ నామె జననాది గ యోగము సేమ మాధృతిం

బదిలము గాఁ గనుంగొనెడు మాతులుఁ డౌలియొఱ్ఱుతేడు న

ర్వదియననత్సరంబునను ద్వాదశమాసమునంగు భూస్థలిక్

నదలి చనంగ నామెదురవస్థ నచింపఁ గ నేరిశక్య మా.

161

స. అమ్మహీనాయికా రత్నంబు చెందరాని యిడుమలం జెంది ధైర్యం

బునం గాలంబుఁ గడుపు చుండె నంత.

162

సీ. ఇట్టి యుమ్మలికంబు లించుక పీడంగ

నొకనాఁడు నయ్యాలి నుండి నచ్చి

స్వభవనప్రాకారసరణి నేగుచు నుండ

నం దార్థరొకాన్న రనెడుతరుణుఁ

డొకచేతఁ జీటి యు నొకచేఁ దుపాకి యుం

గొని నచ్చి రాణిపై గురి యొనర్పఁ

దత్పరివారప్రభానుఁ డౌ జూకబొని

మొక నచ్చి తుపాకిఁ గొనియె బలిమి

గీ. మఱి యు రోజరుమెక్కిన్ సమాఖ్యుఁ డామె

విండ్సరుపురంబునకు నేగువేళ రథము

నందుఁ గాల్చెఁ దుపాకి నయ్యది యుఁ దప్పె

దైవకృప గల్గ నాపదల్ దప్పు టరు డె.

163

అ. అందు నొకనిఁ గళల నడిపించెఁ జెఱసాల

యొక్కఁడై మంచి యొరుని నెఱ్ఱి

యగుటఁ దెలిసి రాఱ్ఱి యభిమతమ్ము గఁ జెఱ

నునిచి రెల్లవారు నుచితమనఁ గ.

164

క. మును పొకకాలం బగు పది

యెనిమిదిశతములనునలున దెనిమిదియనయే

టిని మొదలు రాణి జేసిన

ఘనకార్యమ్ములను నరుసఁ గడక నచితుఁ.

165

ఉ. యూరపులో మహీధవుల నొల్లక యెల్లప్రజల్ స్వతంత్రుల

గోరి చరించుటఁ మిగులక్షోభము గల్గినవాని నోర్వఁ గా

నేరక పాఁగ్రెసుదేశగరణీపతి పొరిసు వీడు పీడుచుం

జేరును మార్చి స్మృత్యనెనుపేరును దాలిచి చేరె లండనుఁ. 66

ఘ. అక్కటా పాఁగ్రెసుదేశాధినాథుండ గులాయిసు ఫలిప్పు సకుటుం

బమ్ము గా నెట్టి యిడుమలం గుడుచుచుండె నో మనము తద్దేశ

వాసులకు విరుద్ధాచరణలంపఁబుల మని తెలియ కుండం దాటస్థం

బు నటించుచు నాతనిఁ సాధ్యగతిఁ బోవుట యానశ్చకంబు మఱి

యు స్వప్రయోజనంబుకన్నం బ్రజానురాగం బధికంబు గాఁదలంచు

వారి యన్యోన్యశాసనంబులం గీటునంబుచ్చ కుంద మని తనమాతు

లునకుం గమ్మ యనిచి రాజ్ఞీమణి యాతని గౌరవించి కాపాడం

దొడంగె.

167

గీ. దేశసంక్షోభ మిటుల వర్తింప నామె
వాసె నయ్యేట సచివుతో భర్తతోడఁ
దలంచి యిర్వదివేలలేఖలను నన్య
దేశరాజ్యప్రసృత్తులు దెబ్బచుండి.

168

కా. లండన్ పట్టణము దొకప్పుడు నికాల స్నామరమ్యమహీ
శుం డేతెంచి యు రాణి గౌరవమునం జూడం గఁ దుర్క్కిమహీ
శుం డొనాసులతాను క్రైస్తవుల హెచ్చుల్ మాన్చి బాధించునం
చుండుక రాజ్ఞి యుద్ధప్రభానులును దా ముద్రోషులొచుక వినక.

గీ. ఇట్లు సుల్తానుపైఁ గోప మెరియఁ జేసి
వెడలి రాణి యు సచివులు విడువ రాత్మ
పక్ష మిండ్లండుమానవుల్ బనిరమునకుఁ
జాల రనుచుఁ దురుష్కుదేశంబుఁ బట్టె.

170

గీ. అయినఁ క్రైస్తవబాధల నణఁచునెపముఁ
బూని టర్క్కియుఁ దద్రాజధాని యశాచుఁ
దనరు కక్ష్టాంతునోపిలుఁ గొనుచుఁ గృష్ణ
భూమిమధ్యసముద్రాంతభూమి నేలీ.

171

క. చిరకాంక్షిత మగుహిందూ
ధరణిపయిం దుదకు వెడలఁ దలంచి దురాశా
పరుఁ డై యుండుట నెంచుచు
వెర వొప్పుఁ గ నపుడు రాజ్ఞి విజిగీషఁ దగక.

172

చ. దురమున ప్రేంచివారలను దోడ్పడ రఘుకు దాడిఁ బుచ్చె ను
ధ్వరగతి రఘువార లురుదోర్బలు లయ్యును మంత్రిసైనికే
శ్వరులకుఁ గల్గు లోపమున వారల కాక్రిమియాదురంబునన్
జరిగెఁ బరాభంబు పలుసారులు దుర్జయహూణసేనచేన్. 173

ఉ. ఇట్టిపరాభంబునకు నెంతయు నెంత మనంబులోపలం
బుట్టెఁ గ రఘునాయకుఁడు బోయె దినంబున కందు శస్త్రసం
ఘట్టితు లైనవారలకు గాయము లెల్లను మాన్చి ధాతులం
బెట్టి యొనర్చె నొక్కసతి వేసట లేక మహాపచారముల్. 174

ప. ప్లోరన్సు సైటింగే లను నాసతీమణి యొనర్చిన యామయావి సంరక్ష
ణంబు లక్షముఖంబుల నైనం బొగడఁ దరంబె యామెకు శ్రీ మహా
రాక్షీమణి మగరాలం గూర్చిన పతకంబుఁ బారితోషికంబుగా నొసం
గెఁ దదనంతరంబు. 175

శా. బంగాళాభటు లుర్వీతేని నెదిరింపన్ వార లుత్సాహ మొం
దంగా దుష్టులతోడఁ గూడుకొని నానాసాహె బుద్రిక్తుఁడై
పొంగన్ మానిచి క్రూరతన్ ముఱులం బోకార్చు గా నీక క్వా
న్నిం గన్తేనిమతంబుతోఁ గలసి పూనెన్ రాష్ట్ర యంచిద్దయన్.

ఆ. అందునలన సదయ యగుప్రభు నిని జనుల్
హాస్యము గ నొనర్చి నట్టిపేరు
సార్థకంబు గాఁగ జరుపుచు నానాటఁ
దగినబిరుదు గాఁగఁ దార్చె దాని.

కా. బాలస్త్రీజనముఖ్యబాధకులు భూపద్రోహముల్నేయు దు
 శీలుర్ దండు్య లటన్న మీమతము నేఁ జేకొంటి నింఁగాండుభూ
 పాలోద్యోగు లలనేకులుం బగులు దీర్చక మాన్పుయత్నంబున
 న్మీలోఁ గూడితి నంచు రాడ్రమణి యంపెం గమ్మ క్యాన్నింగుకై.

క. పదునెనిమిదిశతముల నేఁ

బదియెనిమిదినత్సరపు నవఁబరుసెలలోఁ

జదివిరి హిందూరాజ్యా

స్పదము ను శ్రీరాజ్ఞి గొన్న ప్రకటన మెల్లక.

179

ప. ఇ ట్లెల్లెడం బ్రకటించిన యా పత్రంబున శ్రీరాజ్ఞీ గుణ విశేషములం
 దెలుపు తద్వాక్యంబులం గొన్నిటిం జెప్పెన నె ట్లం టేని. 180

క. కీస్తుమతంబును మేము ప్ర

శస్త్రం బని నమ్మినం బ్రజలస్వాచార

ధ్వస్తులఁ జేసెడుతలఁపుక

వాస్తవము గఁ బూన నంచుఁ బలుకుచు నుంటింక.

181

మ. స్వమతాచారము లెన్వ రేవిధమునం బాటించినక వారి న
 క్రమదండార్తులఁ జేయ జాల మఱి ధర్మం బొప్పు రక్షింతు ను
 త్తమపూజాకులధర్మమాగణములచెంతం బోవునుద్యోగులక
 నిముసం బోర్వక నిగ్రహింతు నిది నానేమంబు వాక్రుచ్చెదక. 182

ఆ. ఎట్టిజాతివార లేనియు నేతెగ

వార లేని యోగ్యోత్తానమున

విద్యచేత సద్వివేకంబుచే నర్హు

లేని రాచపనుల నిడుదు మరసి.

183

ఉ. దేవునిసత్కృప న్మరల దేశము నెమ్మది నొంది యుండ హిం
మానరదేశసంస్థితజనుల్ సుఖియింపుమనుల్ రచించి లా
భానిం మైనమాగ్గమున నందటి నేలఁ గ భూరిశక్తి మా
కీవుత సర్వశక్తుఁ డగు నీశ్వరుఁ డందుచు మ్రొక్కి వేడెదఁక. 184

క. ఈరీతిం దనయుద్యమ

మారాజ్ఞి సమస్తజనులు నానందింపఁ

ధీరత బ్రకటింపఁ గ విను

వా రామెం బొగడి రధికవాన్వైఖరులక.

185

ళా. హిందూస్థానమునం దొకప్పుడు ను ము న్నెన్నఁగ లేనట్టి

ల్వందం బాపుఁగ ఢిల్లీలో జరిగె మే లై డెబ్బదేడేటియా

దిం దానం బ్రకటించె లిట్టనను మంత్రిశ్రేష్ఠుఁ డారాజ్ఞికి

హిందూదేశపుచక్రవర్తిని యనక హెచ్చైన పేరబ్బటక. 186

చ ఎనబదియేడుసంఖ్యగలయేటను దొంబదియేడునత్సరం

బున నరరాజ్ఞి రాజ్యమును బొందినయేబదియవ్వదేడు లా

టను బహుళోత్సవంబులు కడంగి యొనర్చిరి హిందువుల్ మహీ

జనహితగర్భకార్యములు సల్పిరి యెల్లడ రాణిపేరటక.

187

గీ. అట్టిరెండవయుత్సవమందు నెల్లి

ననెడురాట్టతనిధి నిఖిలాననీశు

లున్నసింహానగరసభ నెన్ని మెచ్చె

రాణిమోగ్యప్రసృతులు రాజ్యకృతులు.

188

సీ. ఇద్దేవి రాజ్యంబు నేలుకాలమునందు

దురము లెచ్చటనొ నిద్దురను జెందె

అజలు సౌఖ్యంబునఁ బ్రబలుటఁ దత్సంఖ్య

బడిబడి హెచ్చి యిబ్బడి నహించె

మఱి యెల్లయెడ నదీమాతృకయై పండ

ధనధాన్యములు ను వర్ధనముఁ జెందె

ననురక్తి మీఱంగ జనుల కేలుచు నుంట

రాజ్యంబు నానాటఁ బ్రాజ్య మయ్యె

గీ. కేనలకుఁ గల్గులెక్క యనూన మయ్యె

రమణఁ బుడమినిఁ బాలించురమణి చిరము

నాయురారోగ్యములఁ జెంది యప్రతిహతి

నేలనలె నని కోరి రిన్నేల జనులు.

189

మ. కలలో ధూమశతాంగధూమననాకల్ తంత్రివార్తాదులం

దెలియం బాలనియెల్లమానవులకుం దే టయ్యె దేశస్థితుల్

బలిసెక సద్వ్యవహారముల్ బగఱచే బాధల్ గడల్ బట్టె జో

రులపే ర్మానెను రాజ్ని యేలుబడిలో ద్రోవాంబు లాచెక్ మహిక్ .

కా. నద్యంభస్సుతిచే మరుస్థలములకొ నామంబులుకొ మాసె స

ద్విద్యాకాలలు వైద్యకాలలు మహిక్ సృష్టికొ నహించె నృహీ

శోద్యోగంబులు హెచ్చుమీఱుఁ బదవుల్ యుక్తోరుసుంటాపథ

ప్రద్యోతస్థితి దాల్చె జేపడియొ జిత్రం బాప్సనిష్టార్థముల్. 191

రాణీ గారి జాబితీరూపము. 164

క. తనజనులమదియుఁ దనమది

యనువుగ నేకీభవింప నాసతినిజయా

ననమున ముదిమినిఁ బ్రజలం

దనిపెన్ గౌరవవివేకతత్పర యగుచున్.

192

చ. అతులితరాజ్యవైభవసమన్విత యయ్యుఁ బ్రజానురాగ సం

యుతమతి లొకిగాంగనకు నుద్దినహించుచు నుండునీమె స

న్నతచరితం బె యచ్చటి యనూనచక్రతలయందు దీర్ఘమై

మతిఁ గరఁగించె నెల్లరకు మాటికి మాటికి గణ్యమాన మై.

193

చ. మతములు నీలీవిద్యలు ను మాన్పులు బోధలు రాచకర్జముల్

శతము సూత్ర మై జనులస్వాంతిములన్ శిలలందుఁ జెక్కిన

ట్లితివిశదస్థితిన్ విడక యంటుట వెన్నెలఁ బోలెఁ జల్ల నా

చతురతదీయరాజ్యగతి సంస్కృతిఁ బాయదు మానవాళికిన్.

194

ఉ. ఆమె యొనర్చు నేలుబడికన్నఁ దదీయచరిత్ర మెల్లరున్

వేమరు సన్నతింతు పృథివీధుర నీమె నహించునపు నీ

గ్రోమహిలోనఁ బ్రాత్ర యగుకూరపుబానిసనృత్తి నాఁడునాఁ

డే మయి పోయె నో శ్రుతికి నేనియు రాదు బ్రిటిమసీమలోన్.

మ. ఇటు లీహూణమహీశరాజ్య మెలమిన్ హెచ్చొందఁ గా జర్మనీ

యిటలీప్రాన్సులరాజ్యముల్ విషమతాహీనస్థితి బూసెఁ ద

క్కటిరాజ్యంబులపేరుమాత్ర మొకచోఁ గాన్పించె పాద్మలో పరి

స్ఫుటరీతిం గన రాక కొన్ని చెడె దుర్బోధస్వరూపంబు లై.

196

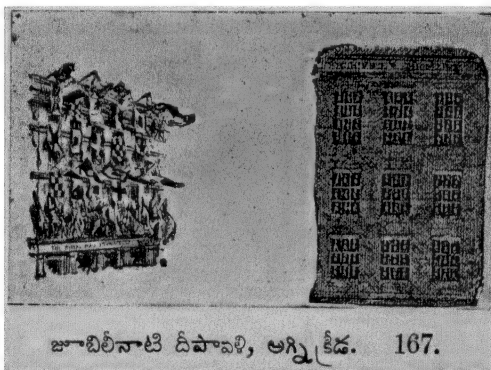
ప. ఇట్లనేకదేశంబు లనేక వ్యత్యాసంబులచే జెడిపోయినను రాష్ట్రీ
మణి క్రమక్రమంబునఁ గాలంబు గడచుకొలంది బ్రజానురాగ విశ్వా
సపురస్సరంబు గాఁ బ్రవర్తించుచు దేశాభివృద్ధ్యైకపరత్వంబున స
ర్వజనాదరణీయచక్రంబునం బ్రవర్తించు చుండె. 197

చ. ఒకయెడఁ గ్రుంకునో నుదయ మొందును వేదోక్తప్రకృత బద్ధనా
యకుండు తదీయరాజ్యమున నట్లగుటకొరవి సంతతంబు వీ
డక పరమావరంబునఁ గడంగి కనుంగొను నామెపాలనా
ధికత నటంచు దోచఁ దగు దేశము నేలె నిరాకులంబుగకొ. 198

గీ. తొల్లి జార్జులు నల్వగు తుర్యవిల్లి
యమ్ము హానోన రనునంశమందుఁ జిరము
రాజ్యభారముఁ బూని రీరాణి వారి
మించి బహుకాల ముర్విఁ బాలించె నహూ. 199

ఉ. అచ్చెరు వీనసంతసుమ మాతతరాజ్యమదాతపంబుచేఁ
బొచ్చెము లేక వాడుదలఁ బొందక సత్సుమనోమనోజ్ఞ మై
హెచ్చు నహించె సత్కృతుల కెందటి కేని యుఁ దద్గుణంబులకొ
ముప్పిట గా నచింతు మనుషూనిక చెల్లు నె సత్యమారయకొ. 200

గీ. ఆమె చాతుర్య మే మొ ప్రజానురాగ
బీజ మొక్కటి వెదఁ జల్లి పృథులమనుజ
విశ్వసనభూరుహంబులు వేలకొలదిఁ
గాఁ గ మొలపించి నానాటఁ గడంగి పెంచె. 201

న. ఇట్లు సకలజనమనోహారం బలిశయింపం బృగ్ధీమండలం బేలుచున్న
విక్టోరియామహారాజ్ఞీమణికి నేకోనసప్తతిన్నంబులును చ ద్రాశ్యాధి
కారంబునకు నేకోనపంచాశద్వత్సరంబులుం గడచె నందుఁ బంచా
శం బగు షడశీత్యుశ్రాష్టాదశ శతన్నంబున జూనుమాసంబున నేక
వింశవాసరం బుత్సవోచితం బయ్యు రాజ్ఞీనిదేశం బగుట నా మరు
చటి నత్సరంబున. 202

క. జూబిలియుత్సవ మెసఁగె
జూబిలివెలుఁగొచు నిఖిలజననాథులు నా
నాబలికరులయి కనుఁగొని
రే బలియున కైనఁ గలవె యింతటివేడ్కల్. 203

కా. శ్రీరాజ్ఞీమణి యుత్సవాగతజనోత్సేకంబు వాతాయన
ద్వార మ్మం దరసెన్ దదీయజనవాత్సల్యంబు స్పృహంబు గా
నౌరా యిర్వదియైదువేలజనలన్ హస్తించి హిందూస్థలిం
గారాగారనిర్భల నిష్ఠచి రాకాలంబునన్ వేడ్క కై 204

ఉ ఏమరుపాటు లేక ప్రజ నేబదిన్నము లొక్కరీతి ను
జ్ఞామదయాశ్వాసము ను ధర్మముఁ దప్పక యేలినట్టియా
ధీమతికిం గృతజ్ఞతమ దెల్పట కయ్యెడ మంచివేళఁ గా
నేమనిచెప్పనచ్చు జను లేపునఁ జట్లినవాక్కుమంబులన్. 205

కా. వేలుక లక్షలుఁ గాఁగ నచ్చటికి నై విచ్చేసి యున్నట్టిభూ
పాలాదుల్ దగ నొక్క టొక్కటినిఁ గాఁ బాలొందియారాజ్ఞీస
చ్చీలాదుల్ గొనియాడఁ దగ్గణగణ శ్రీసంఖ్య హెచ్చుటచే
వేలుక లక్షలు గాఁ గనొక్కఁ డొకఁ డే వేడ్కం బ్రశంసించఁ డే

ఉ. అప్పురి రాట్నభంబుల జనాశ్రయ మొదరసంపువెట్టువల్
దెప్పర మాటఁ గాలినడఁ దీరుగ సాఁగ దటంచు నెంచి పూ
దెప్పను జెంద నోయనఁ గఁ దీరుగ రత్నవిభూషణాఢ్య మై
యొప్పులు గుల్కురాడధము నొంద మహిపతి స్వామి యేగఁగఁ.

చ. ప్రకటితవాద్యముల్ నృపుల బంధు సతీశకటంబు లామెపా
త్రికలును మీగడం దొరయి తేటగులేజులఁ దేజుమీటుత
చ్చక్రము రా యథాక్రమత సాగిరి వేస్తుమినిప్తరాచికి
బ్రకటరసానుకూల మగు భానమునంబ్రజ నచ్చి చూడఁ గఁ. 208

క. మాకువులు మేటిగృహములు

మేడలునుం బ్రతినినాద మిషమునఁదాము

వేడుక మఁగగనము

బాడం గాఁ దొడఁగ శుద్ధ భాసం బెసఁగఁ.

209

క. వివిధరుచికలితకాచ

ప్రవిమలజాలాంతరముల భానుమరీచుల్

దవిలి యొకవింతగతిగెం

జెవిసెటుసోఁకింతుఁ జూడఁ జెల్లుం దానికఁ.

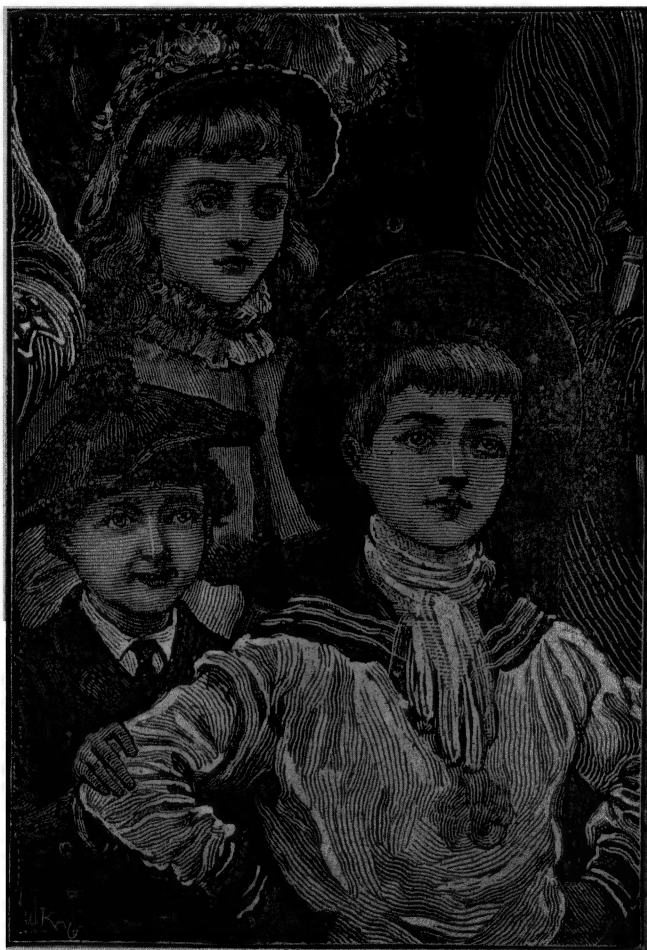
210

ఉ. ఈగతి దేవళంబునకు నేగి మహాన్నతవైభవంబుతో

బాగుగ రాణి బల్కెమహి భారముఁ బూనినపెక్కునాళ్ళ కే

నీగుడిఁ జెంది వెండి యును నీశ్వరుఁ గొల్వఁ గఁ గంటిఁ దత్కృపక

సాఁగుచు నుండె రాజ్యము ఘనంబుగ నర్థిలె నాఁడునాఁటికిక. 211

క. ధర్మాధర్మముఁ గను నెడ
నిర్మలగతి నాదుమదిని నిలచుచుఁ దత్త
త్కర్మములతోన లెల్ల స
మర్మకము గఁ దెల్పనట్టి మాన్యులఁ గొలుతున్. 212

గీ. అనుచుఁ బ్రాప్తించుచో నపు డచట నున్న
వారిమేనులు పులకలు వారు టరు దె
యానుడుపు లెల్ల వీనుల నానువారి
దేహములు గగ్గురించు సందేహ మేది. 213

న. ఇట్లు కొంతదడ వయ్యెం దదనంతరంబు. 214

ఉ. రాజగృహంబుచెంత కమరం జనుదేరుచు నుండునప్పు డా
రాజసరాలి పైఁ గురియు రమ్యతరంబగుపూలవాన నీ
రాజనరత్నదీపికల రాజి యుఁ గన్నుల కింపుఁ బెంపుచున్
రాజితె వేడ్కఁ జూడ నగరంబు వహించినకన్ను లో యనన్.

మ. చెలులుం జుట్టలు నర్హులుం బరిచితుల్ చిత్రోత్సవం బయ్యెడం
గలయం జూడఁ గ నెండు తెందఱొకొ యాగ్రామంబునన్ వచ్చినం
దెలియం జాలక యుండె నొక్కఁడు ను దద్దేవీవివీక్షిప్తదృ
ష్టుల నన్యంబున సోఁక నీక మదిలోఁ జొక్కెం దదిదైవ్యతత్వం. 16

శా. ఆరాజ్ఞీమణియింటి కిట్లరిగె శేషాంబు వేవేగఁ బో
నారేయుత్సవ మేమి చెప్పఁ గలఁ డయ్యారే సహస్రాస్యుడున్
తారామార్గము నంటఁ గా వెలుగుమొత్తం బై నపల్పంజులన్
ధీరుల్ కృష్ణలక్ష్మపక్షములు భేదంపంగ లే రైర హా. 21

సీ. రివ్వరివ్వన నంత రిక్షింబునకుఁ బోవు

తారబాణంబుల మేర యెంత

వివిధపుష్ప పేత నృక్షింబు లన నొప్పు

చిచ్చుబుడ్డల నెన్ని చెప్ప నేమి

కణదురుల్ రేగిన కైవడిఁ జెలరేఁగు

నలసిసింద్రీ లెన్న నలవియేది

శశిసహస్రము వెల్లు సరణిఁగాన్పించెను

పగలువత్తుల కెద్ది పాటిగలదు

గీ. చాలు నే నిట్లు నర్జించ సాగు లేమి

కొంత కొంత నచివంగ నింతపాటి

దనెడిబుద్ధిజనించు నో వినెడువారి

కకట! చెడఁ జేయుచుంటి నో రాపలేక.

218

చ. అపుడు నెయింటుగుబ్బలికి నందఱుఁ బంజాలతోడ నేగి త

ద్విపుల తటంబులం గలసి విచ్చుచుఁ గూడుచు భూరివాద్యముల్

విపులయు నింగి భోరుకొన వెల్లఁ గఁ జేసిన నహ్ని యయ్యెడఁ

స్థపుటితకీలజిహ్వలను జూచి నభస్థలి నాకె నుద్ధతిఁ.

219

ఆ. రేయి నచ్చు నని నిరీక్షించువారలు

దెల్లవారి ననుచుఁ దెలుపునట్టి

వారితోడఁ గొంతవా దొనర్చి రమేయ

నీప్తిచేత రాత్రిఁ దెలియ లేక.

220

క. లండనులో ముద్దక్రియక

నిండినయుత్సవము విరియ నెరయుచు హిందూ

ఖండగూన నొప్పె నప్పుడు

పండితులకు నుడువ లేనిపాటిది యగుచుకా.

221

సీ. కచ్చిబీహారుభూకాంతుండుఁ దత్సతి

పరిషియాదేశభూపాలకుండు

మణికిరీటవిరాజ మానుఁ డౌహోల్కారు

హైదరుబాదుకేఁ డగునిజాము

అలసయాందేశేకుఁ డగుదేవనంగస

వరప్రకా రనుమహీ నల్లభుండు

తేజముప్పజపాను రాజౌకొమాచు ను

ము న్నగుహిందుభూ భుజులు నచ్చి

ఆ. రవుడు నూరుపెట్టె లంపిరి హిందువుల్

కాన్క లెల్లవారుఁ గలసి మఱి యుఁ

గాంత యొకయణాప్రకారిము దెబ్బది

యైదువేలు పాను లంపి రటకు.

222

సీ. స్కాట్లాండుదేశజుల్ కంచుతో శ్రీరాజ్ఞి

ప్రతిమ నొనర్చి యర్చణము నేయఁ

బ్రిన్సాపువేల్పు స్థాపించె నప్పుడు రాణి

బహుమతు లొసఁగెను బహుజనులకు

విద్యాధులకు గొప్ప విందులు గావించె

బడఁతులకును మేలితొడవు లాసఁగ

వైద్యశాలలు మఱివిద్యలశాలలు

నుంపించె సమ్మోద ముప్పతిల్ల

గీ. ఇట్లు లుండఁ గ యెనుబదియెనిమి దేట

నాస్త్రియాదేశమున కాదివరిగె రాళ్ళి

యాత్మజుం డేలువేల్పు నకరుగ నందు

సన్నుతించి సర్వభూజానినరులు.

223

చ. ఇతరులఁ బోలెదన్ను సుతుఁ డెక్కుఁడుగౌరవ మొప్పుఁ జూచినఁ

హితమతి దీననల్ బలికి యిందుక నాదగుబర్హుఁ దగ్గఁ జే

సిరి పని పుత్తునిం బొగడెఁ జెన్నుగ నెన్నదితోమ్మిదేట శో

భితగుణ తత్తనూజ యగు ప్రిన్సెసులూయిని సమ్మదంబుతోఁ. 224

చ. పై పుడ్యూకను వరునికిం బరిణయం బొనరించి యథోచిత కృతులం

గాలంబు గడపుచుం దొంబదిరెండవయేట.

225

గీ. పిండ రనువాని గారడి పృథువిశాల

మైన బాలాగ్ర లనునట్టి హేలుశోన

మనుజనాయిక మనుమల మనుమరాండ్రఁ

జెంత నిడుకొని కనుఁగొనె స్వాంత మలర.

226

ఆ. ఆమె జన్మభూమి యైన కెన్సింగ్టను

నగరులోనఁ దత్తనయయు నామె

ప్రతిమ నిల్పె నిల్లు పదివర్ష ములదాఁక

లీలఁ జూపె జూబిలీమహంబు.

227

సీ. హిందుదేశపుకవు లెన్గ తేనీ యుత్స

వంబు వర్ణించిరి బహురచనల

ని ఘోరదేశస్థు లెంచి రింకొకవిత

గలదు రుష్యాదేశ కాంతు యొకతె

బీద యయును గోర్కాయేది యు లే కామె

నీక్షించి ముద మంది యేగనార

సృష్ట యయును దనయేర్పాటునకు భేద

మించుక లే కుండ సంచరించు

ఆ. దన్నుఁ బెంచినట్టిదాదివలన వేగ

లేన నభ్యసించి వేవినంత

ధౌతనస్రములను దాల్చి యిం పగుచోట

నల్పభుక్తిఁ జేసి యరుగ స్వారి.

228

చ. కడునడి వచ్చి రాజ్యగతకార్యములం గలకాగితమ్ము లే

ర్పడఁ బరికించి ధర్మ మెడబాటును బూనక సంతకమ్ములన్

గడుకొని చేసి సౌధతలగామిని నై స్విసుకాటెజీయనం

బడుసుమకుంజ మొంది యటుపై జను సాతిథి యాచ భుక్తికిన్.

సీ. ప్రిన్సెసుక్రిస్టియన్ వేంందుకూతులో

భుజియించి శతపదంబులను నడచి

తనరహస్యపుకమ్మలను వ్రాసి రాజ్యతం

త్రము దినచర్యపాత్రమున వ్రాసి

సద్గ్రంథములు కొన్ని చదువును జదివించు
 బైని హిందూస్థానభాషఁ గఱచు
 విండ్సరునం దైన వివిధవస్తుప్రద
 ర్శనమున కనువైనసన్నకుట్టు

గీ. మొదలు గాఁగల శిల్పముల్ బిదపఁ జేసి
 విలుచు నటుపైని రత్నాదివివిధవస్తు
 వామె కొను ననునిశ్చయ మంది తెచ్చు
 వర్తకులమానసంబులు నగన కుండ.

230

సీ. అటుపిమ్మట విమర్శనార్థ మై నచ్చిన
 గ్రంథము ల్పత్రికల్ గడఁగి చూచు
 సంజప్రాద్ధున బంధుసఖిబాలకాదుల
 కనురూపబహుమతు లంపు చుండు
 నిష్టజనంబుతో నిష్టభక్తి యొనర్చి
 గీతసత్కథల నంగీకరించు
 బరిమితవచనము ల్బలికి నిద్రించు నీ
 గతి దినదినమును గడపుచుండ

గీ. వర్ష దశకంబుఁ గడవఁ దొంబదియునేడు
 సంఖ్యగల క్రీస్తువషంబు జరుగు చుండ
 నొక్కనాఁ డ్భవాహసంయుక్తరథము
 సెక్కి యధికోత్సవంబున కేగుచెంచె.

231

క. అప్రదిశాగతజను లతి

తుష్టిం బ్రాపించఁ గా నతులితోరుశుభా

విష్టం బై రాక్షీ మణి

ఋష్టితమాబ్దోత్సవంబు జరిగెం బిదపక్ష.

232

గీ. అరయ డైమం డనెడుపేర నధిక మాచూర

దొల్లిటిది యైనజూబిలితోడ నిదియు

జరుపమునఁ జిన్నదయ్యును బరువునందుఁ

బంత మొనరించి యధికతఁ గొంత జూపె.

233

క. నాయెడ జనులకు గలనిర

పాయువుభక్తికిఁ గృతజ్ఞభావముతోఁ ద

చ్చేయముఁ గోరుదు ననుతం

త్రీయంత్రపువార్తఁ బుచ్చె దేశంబులకుఁ.

234

సీ. లండ నెల్ల గుఱిబిడండలతో నిండె

హిందుదేశంబున నెన్నఁ దగిన

ఘనుఁ డౌప్రతాపసిం గనువానినయ్యెడ

నతిముదంబునఁ జూచి రఖిలజనులు

గ్రాఫీక్కు మొదలుగాఁగలసభ లలరించి

రింద్రలోకమ్మున కెన యనంగ

మకుటధారణమహామహము తా వైయొప్పు

నబ్బిగృహంబున కరిగి యందు

గీ. నప్పటికి నిప్పటికిఁ గల్గువ్యత్యయంబు

పెండ్లి దాంపత్యసుఖము ను బిడ్డ బొదవు

టకట ప్రియమృతి బందులయానదలు ను

నాది గాఁ గల వెద నెంచె నశ్రు లురుల.

235

క. కలకత్తానస్సామున

నిలకంపము గల్గిచెఱచె నీయుత్సవముల్

గలచోట్ల నెల్ల హిందూ

స్థలి నెంతటియుత్సవంబు జరుగక యుండెన్.

236

సీ. మేలిమహారాష్ట్ర మేలుగ్వాలియ లరు

వదిలక్ష లగ్ధంబు న్యయముసేసెఁ

బది కొక్కఁడు గఁ జెఱఁ బడ్డవారిని వేడె

నీగతి జరిగె ననేకదినము

అపుడు విద్యార్థులయయుతంబునకు రాజ్ఞి

మతులు పొంగఁ గ బహుమతు లొసంగె

నాండ్లయకవివరుం డగువిల్లియంవాట్న

నధికవాక్ష్మాధురి యలవరించి

గీ. వర్ణనముఁ జేసె నీయుత్సవమ్ము మిగుల

తెలుఁగుబాసను నాశక్తికొలఁది నేనుఁ

గొంత వర్ణించితిని బుధుల్ సంతసంప

రాజ్ఞి గుణములు మది ననురక్తి నిటుల.

237

ప్రిన్సెస్ రామల్.

“ఉ. శ్రీరమణీయమా కరుణః జిత్కైదు నైజకటాక్ష వీక్షణో
దారతలోకమేల నిలదా జనియించి యశంబుదేశమున్
గౌరరుచిన్ మనోహరముగా నొనరించెననన్ జెలంగు వి
ష్ణోరియ చక్రనర్తనికిఁ గోరిన సౌఖ్యము దైన మీవుతన్. 238

శ్రీ. ఏకశానిధి సుఖాలోకప్రసాదంబు
కునలయామోదంబు కుదురుపరుప
నేత్రభారాశి యహీనప్రతాపంబు
చెలఁగి జడాశయశ్రీ లడంప
నేజీవనప్రద హితమహాదార్యంబు
సద్దయాస్తోక పండ్లంబు సేయ
శేచతురానన వాఙ్మాప్రచారంబు
వేదమై విబుధాశి వినుతిఁ గొనఁ గ

గీ. నట్టి మనపాలి విష్ణోరియాభిధాన
చక్రనర్తని కిటమీఁది షష్టిహాయ
నోత్సవము కయి యత్నించు చున్న యట్టి
గమ్యలార! మహాజనమాన్యులార! 239

మ. వినుడీ యో మహానీయులార యిప్పుడా విష్ణోరియాచక్రన
ర్తని లోకైకపవిత్రచిత్రతరచారిత్రంబులన్ శ్రోత్రముల్
దనుపం గోరుచుఁ జిల్కపల్కులను సంక్షాఘింతు సద్భారతీ
ఘను లౌటం దమ కింపుసాంపుఁ దొలఁకంగాఁ జేయ వే నా నుడుల్.

స్వగృహ.

ము న్నా యిండ్లాండుదేశంబున నెవఁ డనిలో
 భోరునన్ భేరు లెట్లన్
 మి న్నంటన్ భోరుకొల్పన్ జెదరి నరపతుల్
 నీడలం గాంచుచుం బ
 ర్వ న్నానాశాపకాశప్రథితుఁ డగుచు నొ
 ప్పారె నాల్పేడ్డు దీ గేరి
 ట న్నాగుం డామె సద్రాజ్యమునకుఁ దొలి భ
 ద్రాసనంబున్ గడించెన్.

241

సీ. పిమ్మటఁదన్న లోకమ్ములు పొగడఁగ
 మూడవజార్జి తా భూమి నేలఁ
 దరువాతఁ దనకీర్తి దశదిశల్ వ్యాపింప
 నాల్గవజాజి తా నేల నేలఁ
 బిదప శౌర్యదార్య విదితుఁడౌ నాల్గవ
 పుష్టియం బనుతీఁడు పుడమి నేల
 నటమీఁద నిజభోగ్య మగు మహాభాగ్యము
 జగము నిరాతంకముగ భుజింప

గీ. భువి జనించిన సురరాజ భూజ మనఁగ
 నఖిలసద్గుణమణిని యగుచుఁ గ్రీస్తు
 శకము నిధి చంద్ర వసు చంద్ర సంఖ్యఁ దనర
 నవని విక్టోరియారాజ్ఞి యవతరించె.

242

1887. విక్టోరియా రాజ్.

ఉ. అల్లదె ప్రాజ్యరాజ్య మింక నల్లకొనం గల దెల్లనీమలక
దెల్ల మటుంచు దెల్లుగతిఁ దెమ్మరతమ్ముల కమ్మపుప్పాడుల్
చల్లుదుఁ బ్రాంక న దైసలఁజల్లుని చూపులఁజూచి పోమ నా
వెల్లువ లై చెలంగె నునువెన్నెల లుల్లులు లుల్లుసిల్లులక. 243

మ. అట నానాట నశక్షపక్షశశిరేఖాభ్యన్నతిం గాంచి సం
కటముల్ దైవకటాక్షపక్షిణములక గాలాశ్మిపకుండక విశం
కటసాభాగ్యసుభాగ్యుల్ వొలయు నా కల్యాణి శ్రద్ధాళు వై
పటుశక్తిం గొన నేర్చె శాస్త్రములఁ దద్యాపావిశేషంబులక. 244

సీ. ఇంగిలీష్ భాషను ముంగలియడు గిడి
ల్యాటినుభాషను గోట మీటి
గణితశాస్త్రంబుల గడిదేరి చూపుట్టి
దేశచారిత్రలఁ దేటుజూపి
పుక్షశాస్త్రము తన నిక్షేప మని తెల్పి
లక్షణములు తన పక్ష మె యని
ధర్మశాస్త్రంబుల మర్మంబు లరసి తా
సంగీత రసము లుప్పొంగి క్రోలి

గీ. పెత్తనంబు వహించెదాఁ జిత్తరువున
గుట్టమ్ముల నెఱింగి యుఁ గుట్టపనిని
శిల్పముల నంద వేసినచేయి యగుచుఁ
జిన్ననాటనె వీధ్యల వన్నె కక్క.

నీ. బీదసాదలఁ జూచియాదరించెడు దయ

పుట్టువునాడె కన్పట్టి తెల్పెఁ

జిట్టువారల నైనఁ గొట్టరాదను తాల్చి

యుగ్గుబాలనె నేర్చి యుగ్గుడించెఁ

గ్రూరుల త్రోవలఁ జేరరా దను నీతి

వెన్నతోడ నె తగ నెన్న నేర్చెఁ

గిట్టని వారి కాల్యమైదు మగఁటిమి

తప్పటదల వేయు నప్పు డరనె

ఆ. మిన్ను విటిగి మేని మీఁదఁ బడినఁ గల

నేని బెదరుగుండె యెఱుంగ దయ్యె

నమాహ యేమిచెప్ప నగు నామె వణికింప

నాదిఫణికి నైన నలవి య గునె.

246

ఉ. ఆ సుదతీలలామ సుగుణాశ్రితీమ బ్రహ్మదేశ సం

వాసులు పాలక మెంటుసభవారు స్వదేశవిభుత్వభద్రసిం

హాసనమందు నిల్పుటకు యత్నముఁ జేయుచు వెష్టమిన్ప్ర రా

బీసదనంబు నందుఁ గడుఁ బేమిన్నిఁ బట్టముఁ గట్టి రయ్యెడన్. 247

లయగ్రాహి

మంగళరనంబుల నెసంగు శుభవాద్యములు

రంగముల నాటలు చెలంగ గుచిరంబై

యంగనల పాటలఁ గరంగుచు మనంబు లల

రంగ సభనార లయలం గలయఁ జల్లెన్

శ్రీ యశ్వంతరావు చావన్.

పీకెన్ హరే - ఆల్బినిస్మస్.

నింగిని స్రతిస్వసులమం గొలుపు బారుల సి
 రంగు లరి గుండె లదరం గఁ గడు మోక్షుక
 జొంగుచు మహాజను లొసంగెడు కిరీట మట
 నంగి యల రాణి శిరముం గదియఁ దాల్చె.

ఆ. పదునెనిమిదన దగువత్సరంబున భద్ర
 పీఠపదవి నడసి వేర్కి గనియు
 గర్వభీతిచేతఁ దాఁ దలంకెను గాని
 యాత్మలోన నుబ్బ దయ్యె నహహ.

249

చ. అటుపయి లోక మెల్లఁ గొనియాడఁగ జల్లఁగ నేల నేలి ప్రా
 కటగుణసంపదం దనకుఁ గంటికి నింపును సొం పమర్చి కూ
 కటులనుఁ గొల్చి పోల్చిన ప్రకారము కూర్చిన యాల్ బరబ్ ప్రభు
 న్పటుబలధైర్యధుర్యుఁ బ్రియశల్లభుఁ గా నరియించె నంతటక. 250

గీ. క్రమమునం గనె సుతులను విమలచిత్ర
 చరితులను నననిధులనఁ బరగువారి
 నందు మన యునరాజు ప్రిన్సాపువేల్పు
 ప్రథమపుత్తుఁడు గాఁ బుట్ట నచ్చె నిటకు.

251

శా. ఈరాజ్ఞీ విభుతామనోజ్ఞతను దా రీప్తిండియాకంపెనీ
 వార ల్గొని యిండియాప్రభుత కై ప్రాప్తింపఁ గా నర్థిఁ ద
 ద్భారం బూనుచు రామరాజ్య మనఁ గాఁ బ్రాజ్యంబుగా నొప్పహిం
 దూరాజ్యమ్మును నేల నేర్చె నెట నే దోషంబు లేకుండఁ గ.

చ. తొలుత మహమ్మదీయభు దోపమహాతపతప్త నిండియా
 సలలితకల్పనల్లి జనసన్నతపాలనదోహదక్రియా
 కలన స్వదేశవాసులకుఁ గాంక్షితసత్ఫలసిద్ధిఁ గూర్పఁ గా
 విలసిలఁ జేసెఁ గా! మహిమ వెల్లడిఁ జేయుచు నెల్లదిక్కులకా. 253

సీ. బారత్వ మనుమాట చాటుమాటునఁ దూతె
 దారులదోపిడి పే రడంగ
 బందిపోటులవారు బొందలపా లైరి
 కన్నగాండ్రకు నోట మన్న వడియె
 నన్యాయ మనుపల్కు నన్యభూముల కేగె
 కూటసాక్ష్యము లెల్లఁ గూలిపోయె,
 నంచనగాం డ్రంటు మంచాలఁ బట్టిరి
 లంచపంచము లన్ని పంచఁ దూతె

గీ. దుర్మయము లెల్ల డొంకలఁ దూఱఁ జొచ్చె
 నీతిబాధలు గతిలేక నూతఁ బడియె
 బక్షపాతము దరిలేక భిక్ష మెత్తె
 జక్రనర్తిని రాజ్యంబు సలుపునపుడు.

254

సీ. కాకికి బోవుట కాటికిఁ బోవుట
 యనుమాట రైలుబండ్లను దొలంగ
 సాఁగినచో బండి సాఁగ కున్నను మొండి
 యనుమాట రోడ్లను నడఁగిపోయె

విక్టోరియా రాజ్ఞీ ప్రిన్స్ ఆఫ్ వేల్స్, డ్యూక్ ఆఫ్ యార్క్, డ్యూక్ ఆఫ్
యార్క్ కుమారుడు (రాణీగారి పుత్రుడు, పౌత్రుడు, ప్రపౌత్రుడు)

బండుట యొకయేట నెండుట యొకయేట
 ననుమాట కాల్యల నాగిపోయె
 దూరపువార్తలు తీరని యాత్తు లౌ
 ననుమాట టప్పాల నణగిపోయె

గీ. బేరసారపు జనులు కుబేరు లైరి
 నరుల చదువులు మూలసనంబు లయ్యె
 సకలవాసంబులును జిక్రశాల లయ్యె
 బ్రోడె యా రాణి మన లోడునీడె కాఁ గ. 255

గీ. కడుపులోఁ జల్ల కదలని కరణిఁ బ్రజలఁ
 గిన్నతల్లిని మఱపించి కాచి ప్రోచు
 చుండుటం జేసి కొన్నాళ్ళ కిండియాకుఁ
 జక్రనర్తిని యయ్యె దిక్పక్ర మలర. 256

చ. ఇదె సుదినం బటంచు గవు లెన్నియొ సన్నతులకొ రచింపఁ గా
 నిదె సుదినం బటంచు బుధు లెందఱొ దీక్షన లందఁ జేయఁ గా
 నిదె సుదినం బటంచు వృపు లెన్నొ మహోత్సవముల్ ఘటించఁ గా
 నదె సుదినం బటంచు సుర లప్పుడు చల్లిరి పుష్పనర్సముల్. 257

నీ. దానంబునకు రాని ధనము ధనం బొనె
 కొట్టులలోఁ బూడ్చి పెట్ట నేల
 మానంబునకుఁ గాని మిగిటిమి మిగిటి మె
 కత్తి కఠార్లచే పాత్ర నేల

జ్ఞానంబునకుఁ గాని చదు నది చదు వౌ నె
 రేయుం బనలు నిద్రఁ బాయ నేల
 సాయంబునకుఁ గాని కాయంబు కాయం బె
 పెరుంగుఁ బాలును బోసి పెంచ నేల

గీ. అనుచుఁ దలపోసి తలపోసి యాత్మలోన
 నెందు నేనిఁ బ్రమాదంబు నొంద కుండ
 ధర్మసరణిని సకల సత్కర్మగుతులఁ
 జక్రవర్తిని నతిఁలై సత్సకీర్తి.

258

నీ. గంగ గోదావరి కావేరఁ గృష్ణలు
 కట్టించి కాల్యలు క్రమము గాను
 త్రవ్వించి జలములు తగ చొప్ప నూనెరి
 క్షేత్రముల్ దివ్యసుక్షేత్రములు గఁ
 జేసి బాటలు బండ్లు వాసిమీఱఁగఁ జూపి
 ధర్మసత్రంబులు దాల్చ నిల్చి
 తంత్రివాతఁలు పొగయంత్రముల్ నావికా
 నూత్రముల్ దగునట్లు సూటిపఱచి

గీ. నట్టి యశమును నణింప నలవి యగు నె
 భరతఖండంబు నేలెడి భవ్యమూర్తిఁ
 ప్రజలఁ బ్రీతిగఁ బాలించి ప్రబలకీర్తిఁ
 నొందు మో యమ్మ సుజను లానంద మొంద.

259

రాణిగారు సేనను పరిశీలించుట.

గీ. వేడ్కతోడుత విద్వరు విమరణంబు
 సల్పుచును బీదసాదల సాకు నాఁడె
 తెలిసె నాదార్యగుణరాశి తెల్లముగను
 గావు మో యమ్మ ప్రజలను గరుణ మీఱు. 260

క. వెనుకటి జూబిలి యుత్సవ
 మున వేడుక తెల్లఁ గాంచి వుణ్యనశమునకొ
 మా మలరెక మేదిని తా
 ల్చిన డైమండ్జూబిలిం భళి కనుఁగొనఁగక. 261

క. అమ్మా నీ దయచే గద
 యిమ్మానవు తెల్ల నెందు నే కొఱఁతలు తే
 కి మృహి వతిఁలఁ గల్గిరి
 సమ్మద మొందుచును సకల సౌఖ్యము లొలయక. 262

ఉ. వధిఁలుఁగాత నెల్ల కవి వర్యులు సభ్యులు నుం గడుం గడుకొ
 సాధకకు లౌచు రాజ్ఞి సరసంబులు గుల్కెడి చిల్కపల్కులకొ
 వధిఁలు కాన్పరె నిటను వాంఛఁ దీర్చి ముడంబుఁ గూర్చుచుకొ
 వధిఁలుఁగాత సూరిజనవర్గ మనర్గళరాజపూజ్య మై 263

మానిని. పాపననామ మహామహిమాహతపాతకజాత వినీతమనో
 భావిత చిన్మయరూప హిరణ్మయ భాస్వర భూషణభూషిత మూ
 ర్తీ విదితామలకీతిని మామక దివ్య వచోరచనాకృత తా
 రావళినిం గళమందు ధరించిన రాణినిఁ గావవె భవ్యకృపక. ”

ఆ. శృంగ దైవరాణి విక్టోరియాని
 పిలువఁ దగినయట్టి పెద్దలందు
 గురునయస్కు సాక్షికోబధ్యరాణి యై
 రహి నిహించు చుండె రాష్ట్రనదెన.

265

ఆ. దేశయాత్ర లరుగుతీపు ను మనుజుల
 కుశల మరయునట్టికోరిక యును
 ప్రియ మరుగ నరుగ బలితంబు లొచుండె
 నీతివేత్రి భూమి నేత్రి కపుడు.

266

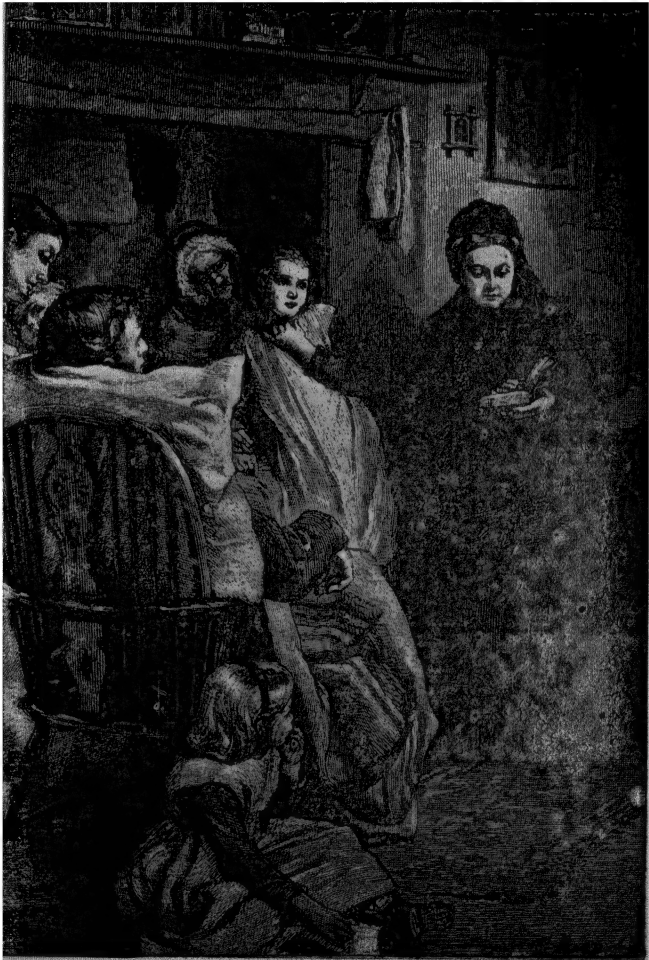
కా. లోకాతీతమహోదరాజ్యరమతో లో నైరి శ్రీరాష్ట్రకి
 లోకాతీతనాధ్యు లామె ముదలక లోఁ బడ్డ వా రారయక
 లోకం బెల్లెడ నిండి యుండిరి దురాలోకస్వరూపంబుతో
 లోకాలోకము ద న్నిదేశమునకుక లో నై యడంగెక మహిక.

గీ. మహిధవుల కెల్ల నిజశిరోమాలిక యగు
 నమ్మహారాష్ట్ర యాజ్ఞ నిరాకరించి
 యాశ్రికొఖండమందు బోయరులు మేటి
 యరు లయి యెదిర్చి కడంగిరి దురమునకును.

268

క. ఆదురము యోధసంచయ
 మేదుర మై మాడఁ జూడ మృత్యునకు మహా
 హ్లాదమున నటియించెడు
 మేదిని యై వాక్యసరణి మేరక మీతెక.

269

రాజీగారు, ఒక వేదవాచికికి వెళ్ళుట.

సీ. చెవులు చిల్లులు వారఁ జిలుతుపాకులభూరి
 రనము లెసంగి య రనలఁ బరపి
 పెఱెలుపెఱేలునఁ బ్రేలుతుపాకుల
 మెత్తంబులను బడమొత్త సాంగి
 గుఱెలుగుఱేలున గుండియల్ ప్రీతిఁ గ
 గుంఁ బెబ్బల స్థిరంగులను దాల్చి
 బాడ గాన య రాక చయ్యన బైఁ బడి
 తెరలించుమందులతిత్తిఁ గాల్చి

గీ. పీరి వారు ను వారిస పీరు మిగిలి
 యుభయనేనలవారలు నొక్కరీతి
 గుండెఁ దీసినబంటు లై కండపిరికి
 తనముఁ గానక పోరి ధైర్యగరిమ.

270

గీ. కూటయుద్ధంబులకుఁ జొచ్చుకొలఁదు లెఱింగి
 కూటయంత్రంబులను దరికొల్చి మఱియు
 గిరులపై నెక్కుదారి వేగిర మె పట్టి
 హూఁసేనలు పగవారి నొడియ సాంగె.

271

చ. గడియలు గావు జాములు ను గావు దినంబులు గావు మాసముల్
 బడి బడి సాంగఁ గా వెనుక పాదముఁ బెట్టక రెండుసేనలుం
 బిడుగులు దూలురీతి ననిఁ బేర్చుచుఁ జేయఁ గ నందు మేదిని
 బడినమదేభవాహరధృత్తిగణంబు గణింప నేటికిఁ.

272

క. పలుదెరంగుల నణింపఁ గ

ఫలమే మగు నోడువారిపాటులు ననిలో

గెలు పొందువారిశౌర్యముఁ

దలఁచెడువారలకు మదినిఁ దాహ్మన వొక్కో.

273

గీ. బోయరులు బోయ లనఁ దగి పాలుపు మాసి

రఁదు హతశేషు లగువార లలసి సాలసి

తెరపి ధైయున్న చెఱసాల లొరసి మిగులఁ

జిన్నబోనక యుండఁగఁ జేసి రహహ.

274

సీ. పుదొమ్మిదవశతాబ్దంబున బోయర్ల

కలనయ్యె నట వేలకొలఁదిజనులు

వలదుయధం బని పలుమరు వేడిరి

లార్జరాబట్ట సాలంబునందు

జయ మొంది శ్రీరాజ్ఞి సత్ప్రతిష్ఠ యొసంగె

నామె యాతనిఁ గొనియాడె మిగుల

బనరంపుదెబ్బలఁ బడి వైద్యశాల

నుండువారిని రాజ్ఞి యుచితరీతి

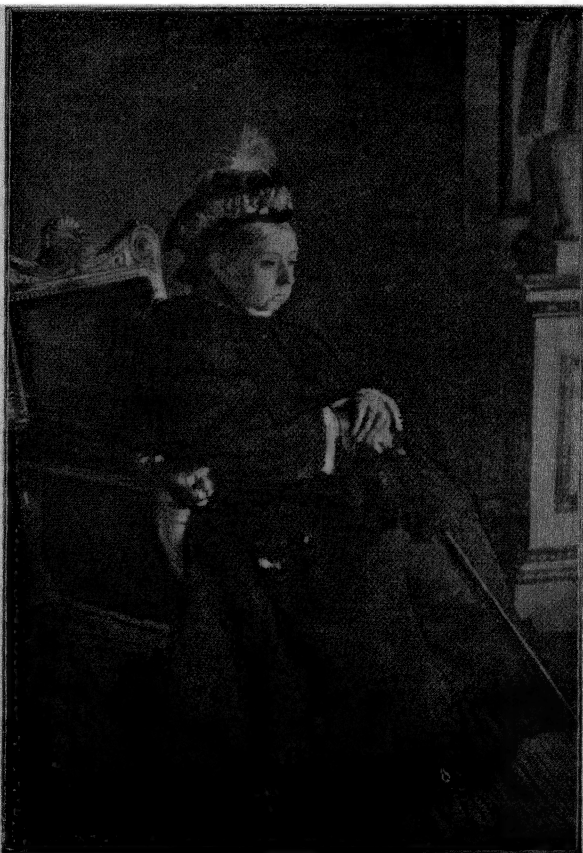
ఆ. నాదరించి బాధ యనఁగె నే యెచ్చట

గాయ. మొదలె మనసు గలఁగు చుండె

దగుచికిత్స లెల్లఁ దగులుచు నుండె నే

యేపటాలమందు నెసఁగు దీవు.

275

శ్రీ విక్టోరియా మహారాజ్.

PHOTO BY RUSSEL & SONS.

క. నీపే రే మని యశుగుచు

దాపునకుం జనుచుఁ బూలదండ గళమునం

బ్రాపించి తనకరంబుల

ప్రాపయ్యెన్ వారిమంచిభానంబులకున్.

276

చ. అననిపనేత్రి కిట్లు విజయం బొదనం గఁ బ్రిటోరియామహా

త్సన మతిరమ్య మాచు నసుధాఫలి నెట్లెడ సాఁగె దాని దౌ

నవనచిత్రచిత్రపరిణాహగతుల్ వివరించి చెప్పఁ గా

నవుఁ గద నూరువత్సరము లంతటిచాతురి గల్గె నేని యున్.

277

మ. అధికైశ్వర్యముఁ గీర్తిసంపద యు సమ్యక్జ్ఞానసంపత్తి యున్

బుధవర్గంబులు వేయినోళ్ళఁ బొగడం బొల్పొంది సద్వైఖికిన్

న్యధ లెల్లం దొలగించి భూమిజనులన్ న్యాయంబునం బ్రోచుచు

న్విధుతావిచ్ఛట యైనరాడ్రుమణి యుర్విన్ సత్ప్రతిష్ఠం గనున్.

శ. పాడిం దప్పక భూమిధారణమహాభారంబునన్ రాజ్యకిన్

దోడై యామే నిదేశముల్ నడపుచున్ స్తుత్యప్రభావాఘ్నఁ డౌ

గ్లాడుష్టన్ సమభిఖ్యమంత్రి యిహలోకంబున్ విధిప్రేరణన్

పిడెన్ లోకము నెల్ల నంధతమసావిష్టంబుఁ గావించుచున్.

279

వ. అట్టి యతి దుస్సహం బగు వార్త నాకర్ణించి య ద్దేవి యిట్లనియె.

ఉ. నాపినప్రాయ మందు నొకనాఁ డొక చల్లని ప్రాద్దువేశ ఖం

టాపథ మందు వైరగమనం బొనరించుచు నుండ నృద్ధ యా

తాపసి యొర్తు నాడు కరతామరసంబును జూచి తల్లితో

భూపరిపాలనక్షమతఁ బొల్చెద పీ వొనరించు సర్వలో

కోపకృతిం బ్రసిద్ధ మయి యొప్పును ద త్సమయంబు భూమిలోన్.

ఉ. బాసట నీకు నాచు ఘనభావముఁ గీర్తియుఁ గల్గి ధీరుఁడౌ
నీ సచివుం డొకండు మరణించిన పైనిఁ గొలందికాల ము
దోసతి నీవు వీడఁ గల వుర్వి నటంచు విచించె న్లు గా
నే సకలంబు సత్యముగ నిందనుకన్ జరిగెం గ్రమంబునన్. 282

ఉ. కావున నేను నింక బహుకాలము భూతల మందు నుండ నం
చావిదితంబు గా జమల కందటికి నివ్వవరించు నంత న
ద్దేవి విచించు పల్కు లతి తీక్ష్ణము లై చెవిసోక బంధుమి
త్రావలి కెల్ల నడ్డు హృదయంబులు ప్రీతి సహస్రభంగులన్. 283

అ. దేహపాటవంబు దీరెను రాక్షసి
గృహము వెడలు శక్తి యెడలె నంచు
నింతమాత్ర వార్త యెల్లర కహిత మై
ఋషనితలము నందు నావరించె. 284

గీ. అకట! నోటను వచ్చింప నలవిగాదు
ఘోరతర మౌచు నెల్లరఁ గూల్చు వార్త
పిదప నొక్కటి విన నయ్యెఁ బిడుగుఁ బోలె
నప్పుటి యవస్థ నుడువఁ గ నలవి గాదు. 285

క. కా దొకనినిఁ బడుగురినిం
గా దది వేపురినిఁ గాదు కా దయుతంబున్
మేదిని నెల్ల జనంబుల
వేదనలో ముంచె నాప్రవృత్తి యొకమొగిన్. 286

విక్టోరియా రాజ్ గారి సంతానము.

ఉ. సర్వమహీప్రజఁ దనప్రజఁ నలె నేలినయట్టిరాష్ట్రాకీ
 కుర్వచ మైనయట్టిదశ దొట్టెఁ గదా యతినిందనీయ మా
 శార్వరివర్ష మాఘమునఁ జంద్రదినప్రభమద్వితీయనాఁ
 దుర్వినిఁగల్గమానవుల కోపనిదుర్దశ గల్గె నక్కటా.

287

సీ. అతిదూరదేశసంస్థితి గల్గి యుండి యు
 నెల్లవారలఁ బ్రేమ నేలు చుంటు
 పచనమాత్రంబున వ్యవహారమాలఁ బలు
 చక్కనిరీతిని జరుపు చుంటు
 జనసంఘముల నెల్లఁ దనకన్నబిడ్డల
 కరణి నాదరమున నరయు చుంటు
 శత్రుమిత్రవిభేదసరణులఁ గావక
 న్యాయమార్గంబున నడచు చుంటు

గీ. తనదుపతి యైనవెన్నునిగొనము లూని
 మహి నవతరించినట్టిపద్మావధూటి
 యనఁ గ నొప్పెడువిప్రోరియావధూటి
 భామినీమాత్ర మనుచును బలుక వశ మె.

288

మ. నలువా ! యే మని దూఱువాడ నిను నెన్నా లో విచారించి ని
 శ్చలవృత్తిన్ సృజించినావు గద యీసమాప్తిరోరత్నముం
 గలతం బెట్టితి విప్రు డామెఁ బరలోకం బొందఁ గాఁ జేసి నీ
 తలతో నిట్టిసలిక సృజింపఁ గల వేతఃకంబు చింతించు మా. 289

ఉ. ఓజలరాశిదుర్గనర ! యోగిరిదుర్గములార ! యిందు మీ
 రోజ మెసంగ నడ్డపడి యుండి విరోధుల నెల్ల నడ్డుచుకొ
 రాజిలు చుండి నేడు మనరాజ్యపయిం బడుమృత్యుశత్రు నే
 యోజను లోనికిక విడచి యుంటిరి మీస్థితి యేల కాల్ప నే. 290

క. ఓమానితదుర్గములా

రామిత్తిం జూచి మృగయుఁ డనియెడు మదితో
 సామాన్యదృష్టిఁ జూచితి
 రీమాసము మీకు నేటికేగతిఁ గల్గెన్. 291

ఉ. మ్రొక్కులదేవరా కలరె పూర్వము భూతల మేలువారియం
 దొక్కరుఁ డైన నిట్టినృపుఁ డొక్కక్షణంబు ను నీవు జూతు వే
 యిక్కడ రాణి యేలని మహీతల ముండె నటంచు నెంచ నేఁ
 డక్కటయట్టిరాజ్యమున కాయెఁ గదా పలుకారుచీకటుల్. 292

క. అమ్మ యీక్రియ పగచెడు

మమ్ముకొ విడనాడి పోన మంచియె మాసా
 ఖ్యమ్ములుఁ గప్పము లరయంచు
 నెమ్మది నేయం గఁదగిననేర్పరు లెవ రో. 293

ఉ. నీ కొకలోటు లేదనుట నిశ్చయ మీ వెట నున్నఁ జూడు మా
 నీకయి దుఃఖ మొందునవనీజనులం దగ దిట్టిమాట యు
 న్నాకు న దే మనకొ మనసునం బొడకట్టెడు మెట్లు నీకు న
 వ్యాకులచిత్రభోగముల నందెడులోకమునందు నుండఁ గన్. 294

విక్టోరియా రాజ్ కి. 2వ సంవత్సరము. తల్లి కంటు ప్రభిష్.

క. వినం బవలున్ రేయి యు

నీనామముఁ దలఁచు చున్ద్రు నిరతిం దేవీ

మానవులు నీగుణంబు లె

ధ్యానించుచు సున్ద్రు దేవి యనుట యె గురి గాన్.

295

క. ఈవిద్యలు నీబుద్ధులు

నీవివిధసుఖంబు లెల్ల నీ వొసఁగిన వౌఁ

గావున నీప్రజ లెల్లం

దావకనామంబు విడువఁ దలఁతు రె తల్లీ.

296

ఉ. భూపరిపాలనక్షములు భూపతు లియ్యెడ నెంద టెంద టో

యాపగ రానితాపముల నందుచు నుండిరి మాకు నీశుఁడౌ

నీవెదవుత్తుఁ డీవగవు నిల్పఁ గఁ జాలక యుండెఁ జూడుమా

మాపని యేమి యకానితఁడు మాననిదుఃఖముతోడ నుండినన్.

297

క. ఎంతటిరోగము లయ్యె ను

నింతటిలోపల నె చొచ్చి యే పరచు నె యే

వింత యొ రాజ్ఞీమృతిన్

త్రాంతం బవలీల జనుల నబలులఁ జేసెన్.

298

క. ఇడ రాని యాయు విడితివి

జడములకు ను జిల్వలకు మ సత్కృపతో నీ

పుడమిం బరిపాలించెడు

నొడయని కీఁ జాల వై తె యోదైనంబా.

299

సీ. సితపక్ష మయ్యు నసితపక్ష మని తోచ

గాఢాంధకారంబు గ్రమ్మ సాగె

మృత్యువు వెన్నంటి మీఁదఁ బడ్డవిధాన

గుండె లెల్లరకును గొట్టికొనియె

నిష్టగోష్ఠీవార్త లిండుకనవ్వులు

శబ్దమొక్కింత యు సమసి పోయె

యేవార్త విచ్చు నో యీవేళ ననుచింత

దక్క వే అొకచింత దగుల దయ్యె

గీ. చెదరి పోయెడుగుండియ నదుముపోల్కె

హృదయముల హస్తములు నేర్చి కెల్లవారు

రాణి లోకాంతరముఁ జెందురాత్రిఁ దలఁపఁ

గాళరాత్రి యొ మనుజసంఘంబునకును.

300

కా. ఆరాజ్ఞీమణి స్వర్గ మొందె నని యత్యానందు లై యుత్సవ

ప్రారంభంబున దేవతావరులు తారాజువ్వలక భూమికిం

జేర నీవ్విడి రథోముఖంబు గ ననక నీరంధ్ర మై యయ్యెడం

చారాజాలము వ్రాలె మానవులడెందంబు ల్గడుక వ్రయ్యఁ గక.

ఉ. ఏలినభూమి నెంద అొకొ యేలిక లెందఅొ పోయి రీగతిం

దాలిమిఁ దూలి నీ కయి వెత న్మునుజావళు లేడ్చు తెల్ల నీ

మేలిగుణంబుల స్మరువ మేకొనఁ జాలమిఁ గాదె యెవ్వరిం

జాలఁ గఁ జెప్పకొందు రొకొ చన్నయెడక మహివారు సద్గుణుల్

గతించిన ప్రిన్స్ ఆల్బర్ట్ విక్టోరియా ప్రభువు క్రిస్టియన్ యశ్వర్థు.

క. వినుఁ డీ చర్చుల ఘంటలు

గణగణ మ్రోయం గ సాఁగెఁ గల దే మనుచుం

జను లెల్లఁ బెద్దపెట్టుగ

వనరి మాతృమృతి విన్న వారలఁ బోలెన్.

303

ఉ. నీపని పీడ కుంటి గద నీరజనాయక నీకు మోద మి

శ్లేపగిదిన్ మదిం గలిగె నింతటిరాణి గతించె మూఢు లా

రా పరమార్థము న్వినుడి రాణి మహోన్నతలోక మొందుచో

నేపున సద్విమానమున నేగఁ గఁ జూచితి ఎంత యేటికిన్.

304

క. ఎందఱు పుట్టి రొ చచ్చి రొ

యెందఱు భూతలమునందు నీవిహ్వోర్యా

సుందరి కీడగు మనుజుల

విందు మొకోకందు మొక్కొవిధిసర్గమునన్.

305

క. పుట్టినదుఃఖము మనమున

నెట్టన నాపం గ నెవఁడు నేర్పును మనజుం

డెట్టిదృఢత్వముఁ గల్గి యుం

గట్ట న్నిలుపం గఁ బొరలం గా దె జలంబుల్.

306

ఉ. ఇందు సమస్తభోగములు నిష్కగతిన్ సమకూరి యుండఁగాఁ

బొందఁ గ నేల స్వగఁమును భూపతిరత్నమ వైద్యశాలలన్

మందు లొసంగి యెందఱిని మానవులం బ్రతికించి తీవు నీ

కందోకఁడైన నాయు విడి యాపదు మర్త్యులభాగ్యహీనతన్.

307

క. కాలమ నిల్వక వడి వడి

నేలా పరచెద వో పరచి యెం జేగెద వో

మే లై నవారి నేరిచి

యీలీల సమయ జేయ నే వడి యెల్లకా.

308

నీ. నిను బ్రత్యహంబు ను నిద్ర లేపెడు సూర్యుఁ

డీపెద్దనిద్దుర లేపఁ డేల

ఇందుక మొరయు నాలించెడునీ విప్లు

వీరిరోదనములు విన వి డేల

వెతఁ గల్గ నీ కడ విన్నవించుము నేటి

యీవెత వినుటకు నెవరు గలరు

నీకు నామోదంబు నెరపెడుపువ్వుల

వలపు లేటికి నేఁడు వలవకుంటి

గీ. వచుచు వగచిరి నీవు లోకాంతరమున

కరిగినట్టిదినం బెల్ల యహములందు

నధికపాపిష్ఠ మై జను లందఱిరికిని

దలఁచఁ జెప్పఁ గ రాని దై కలఁతపరచు.

309

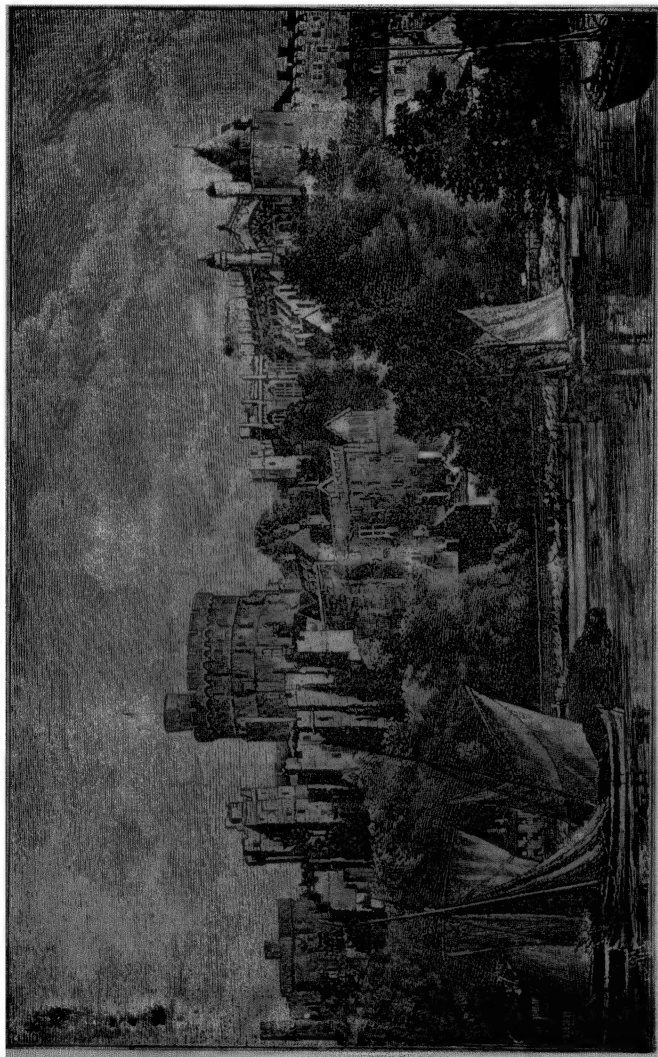
ఉ. ఎంతటిబుద్ధిశాలులను నేచుచు నెంతటిధైర్యయుక్త మా

స్వాంతము వైన వే కలఁచఁ జాలినలేమిడి నైనఁ బొందఁ గాఁ

గొంత సహింప వచ్చుఁ గద ఘోరతరం బగునీదుపంచతో

వంతము మూర్ఖుఁ డ్రోసెఁ జెవిఁ దార్కొనుమాత్రనఁ దల్లి రాణిరో.

పంజాబులోని నడితీర ప్రదేశము.

చ. అవతారంబును వీడి నీ వరుగుచో నయ్యయ్యో నీపిల్ల లా
 నవనీమానవు లేడ్వ వింత యగు నే యాపన్నతం గూలి యీ
 వివిధోర్వీరుహముఖ్యము ల్వగవుచే వేసారన స్టుండే ము
 న్నవలీలం బ్రతివాక్య మిత్తు విపు డాహా మొజ్జి లాలింప వో. 311

సీ. ఆకర్ణపూర్ణంబు లై నట్టిసేత్రముల్
 మేల్గులాబీవన్నె మెఱయుమేను
 మేలిబంగరుపోల్కె మించినముంగురు
 లందంపునగ వొప్పునధరపుటము
 సదయ మై యొప్పారుహృదయప్రవృత్తి యు
 నారాధనీయ మానాకృతి యును
 మాననీయము లైనసూనృతవాక్యముల్
 స్నేహంబు మున్ము న్న చిల్కుదృష్టి

గీ. మరువ నగు నమ్మ మాకు నోమాన్యశీల
 నీకుఁ బ్రతినిధి గా మమ్ము నీసుతుండు
 ప్రోచు దక్షత వైన నీప్రోపు మాకుఁ
 బాదుకొని యుండి మది నెడఁ బాయఁ గలదె. 312

క. ఓమిశ్రీ మానవులం
 బ్రేమక రక్షించు చున్నశ్రీరాజ్ఞి దయకా
 మామొఱు విని యును విడువ వి
 కే మనఁ గా వచ్చుఁ గ్రూరహృదయుడవు గదా.

మ. అకటా యిందటియాయువుల్ గొనెడినీ కంతంబు లే దాయె నో
వికటాకారపుమిత్తి యొక్కఁడు ను నిన్వక్షింప లే దయ్యె ద
ర్యకలక్షాన్విత మాచు నాకసముఁ జేరం జూచునమ్మేడలో
నికి నె క్లేగి తొ చూతు రేనియు భటుల్ నీప్రాణముల్ దీయ రే.

చ. ఋజుపథవర్తనంబ గుణహీనత శాంతి యుఁ గల్గి శత్రుభూ
భుజులను రాజ్యతంత్రములఁ బోరిత ముండియు నాదరంబునఁ
సుజనులతోడఁ దుల్యము గఁ జూచినయీసుగుణాఢ్య రాణి వా
రిజభవుసృష్టి నెల్ల నలరించెఁ గదా తనవైభవోన్నతిఁ. 315

ఉ. అన్నములేనివారు ను గదాతురదేహులు బిచ్చకుంటుఁబం
గన్నులు లేనివారు నధికశ్రమ మొందఁ గ లేకచావుకై
తెన్నులు జూచు చుండ నతిదీర్ఘతరాయు వొసంగి లోకులఁ
మన్ననఁ బ్రోచురాజ్ఞి మటుమాయముఁ జేసి తె కూర దయ్యమా.

చ. యమసమభిఖ్యచోరుఁడు జనావళికిం గన రాక వచ్చి య
ర్యమసమలేజ మొప్పెడుననర్హ్యతరంబగు కోహినూరుప
జ్రమునకు వన్నె వెట్టఁ దగురాణియనం దగుగొప్పరత్నము
న్నిమిషములోనఁ జేకొని చనెం దమముల్ జగ మాపరింపఁ గఁ.

ఉ. తీరనిక్షామబాధలను దేశవిపత్తులు గల్గుటఁ మహా
మారి మసంగుటం దెగినమానవులం దగునర్తనంబులం
దారుచునట్టిమేలిజననాథుఁడు లేమిని దైవ మీమె నీ
ధారుణిఁ బాపి న్యాయపుపదం బిడె నో పరలోకధారుణిఁ. 318

సీ. సభ్యులారా! మున్ను సభలలో నేదేవి
 నుతియింతు మామె స్వర్గతికి నేగె
 సతులార! యేదేవి సర్వవిద్యలు మీకుఁ
 గఱపించె నామె స్వర్గతికి నేగె
 మతకర్తలార! పైవైరత మీకు నేదేవి
 గతిఁ జూపె నామె స్వర్గతికి నేగె
 జనులార! మన కెల్ల సౌఖ్యంబు లేదేవి
 గలిగించె నామె స్వర్గతికి నేగె

గీ. బెద్దలను బిన్నలను మఱిబీడవారి
 ధనికుల సమానరీతిఁ గాఁ గనుచు లోక
 మేలె నేదేవి యామె నేఁ డెల్లజనుల
 మించునాపత్నయోనిధి ముంచె నకట.

319

శా. మారాజ్ఞీమణి మాకు నీఁ గలిగినకా మమ్ముం బ్రసాదించు వే
 మారు నే్వఁడెద మోయిదైనమ! మహిం బల్మానవుల్ జచ్చుచో
 నీరీతి న్నిను వేఁడుచుందు మని నీ వెంచం గఁ బో కట్లు గా
 దీ రాజద్గుణరాశి సాటి యగువా రెం దేని యు న్లేరు గా. ౩20

క. తక్కుటి రాజులకంటె
 మిక్కిలికాలంబు నేరె మిక్కిలి రాజ్యం
 బక్కాలరాజ్యముల కిను
 మిక్కిలి యై 'రాణికి'ర్తి మించెం జగతిక.

321

క. ఓయంతక నిను నిందలు

నేయం గా నేల మేము జేసినపాపం

బాయమఁ గొని పోయెం గద

చేయం గల దేమి మించఁ జేసినపనికిక.

322

ఉ. మృత్యువు కాకికై షడిఁ దమిస్తముపోలిక నల్లనై హఠా

త్కృత్యము మీఱఁ బైఁ బడును తెల్లముగా నని నిందనేతు రా

మత్యనుకూలత స్మనము మానక తిట్టినఁ గొంకి పోవునే

మత్యమువంటి రాణి కింక మోసము తప్పఁ గఁ జేయువార మే.

గీ. ఎన్ని వగవులఁ బడిన నే మున్న దింక

రాణియంతటిగుణశాలి రాజరాజు

వెలయఁ గల్గెను ప్రిన్సపువేల్పు మనకు

మనుద మాతని దరిఁజేరి మనుజులార.

324

క. కోటిరనిహితచంద్రా

పాటిరస్వచ్ఛదేహ పటురుచిసాంద్రా

కాటిరవాసిమునిహృ

త్పేటిరత్నాయమానపుభుతరూపా.

325

కవిరాజవిరాజితము.

శివ శివకృత్యసమాదర చిత్తవశీకృత తిగ్మశరాయితమా

భవ భవశాంగరుచిప్రతిపాదితతామరసాహితకోటిరుచీ

భవ భవపాశసహస్రనిరంతరబద్ధవిదూర పదానతవా

సవ సవనాశనరక్షణసాదర చారుసుశీతలదృష్టియుతా.

326

గద్యము.

ఇది శ్రీమన్మంత్రప్రెగడ ఇంశపయ్యపారావార రాకాసుధాకరరాజ
 బిరుదాంకిత భుజంగరా యామాత్యపౌత్రి హరితస గోత్ర పవిత్ర
 దుర్గామల్లికార్జునప్రసాదరాయశరపుత్రిశ్రీమార్కండేయనర
 ప్రసాదజనిత సరసాష్టావధానాది విచిత్ర కవితాధారేయ
 బుధజనవిధేయ భుజంగరాయనామధేయ

ప్రణీతం బయిననసంతకుసుమ మను

మహా ప్రబంధంబునందుఁ

తృతీయాశ్వాసము.

సర్వంబు సంపూర్ణము.

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

